

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

**FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN
OPLEIDING SOCIALE EN CULTURELE ANTROPOLOGIE**

**METALHEADS
IDENTITEIT EN ERVARING BIJ
HEAVY METALFANS**

Promotor : Prof. Dr. S. VAN WOLPUTTE
Verslaggever : Prof. Dr. N. VANBESELAERE

VERHANDELING
aangeboden tot het verkrijgen van
de graad van Licentiaat in de
Sociale en Culturele Antropologie
door
Koen LEGRAND

academiejaar 2006-2007

Inhoud

Inhoud	1
Dankwoord	3
Inleiding	5
1. Metal en metalfans: een algemeen overzicht	7
1.1. <i>Heavy metal?</i>	7
1.1.1. Enkele historische noties	7
1.1.2. Enkele muzikale noties	8
1.1.3. Toelichting van enkele subgenres	10
1.2. <i>Metal in de media en de academie</i>	11
1.3. <i>Persoonlijke visie</i>	15
1.3.1. Let me first introduce myself: persoonlijke ervaringen	16
2. Voorstelling van het veld en onderzoeksmethodes	19
2.1. <i>Veldwerk</i>	19
2.2. <i>Informanten</i>	20
2.3. <i>Theoretisch kader</i>	22
3. Kleding en symbolen	27
3.1. <i>Identiteit en symboliek</i>	28
3.2. <i>Vrouwelijke kleding</i>	35
3.3. <i>Fantasy elementen</i>	37
4. Identiteit	39
4.1. <i>Identiteit als een afgrenzend principe</i>	39
4.1.1. My subculture kicks your subculture's ass	41
4.2. <i>Bindende elementen</i>	45
4.2.1. Voorbij het individualisme	48
4.3. <i>Casus: Black metalfans</i>	50
4.4. <i>Normen en waarden</i>	55

5. Emoties	61
5.1. <i>Muzikale emoties</i>	62
5.1.1. Muzikale appreciatie	69
5.2. <i>Teksten en beeldtaal</i>	73
5.2.1. Hyperbolen	75
5.2.2. Geweld	76
5.2.3. Ambigüiteit	81
5.3. <i>Teksten en persoonlijke emoties</i>	82
6. Metal en lichamelijkheid	85
6.1. <i>De belichaamde dimensie van metal</i>	85
6.2. <i>Het lichaam in crisis</i>	88
6.3. <i>Haat en misantropie</i>	94
Besluit	99
Bibliografie	103
Discografie	106

Dankwoord

Ik wil graag de mensen bedanken die mij met raad en daad hebben bijgestaan. In de eerste plaats is het uiteraard mijn promotor Steven Van Wolputte geweest die mij met hints en tips heeft geholpen. Mijn eindverhandeling was er nooit geweest zonder mijn informanten die ik dan ook graag vermeld: Einherjar, Niels, Clawsofperdition, Sgt. Minejumper, Roel Satanic angel, Covatan, Grimm, Demorg, Tristan, Lies, Owen, Douglas, Simon, Wim, Hans, Annelies, Heleen, Peter, Wouter, Britt, Lien, Nicolas en al zij die anoniem bleven. Een aantal personen hielpen mij met enkele technische zaken zoals mijn broer, Jan en Giovanni Verbeeck. Tijdens mijn werkproces heb ik kunnen genieten van de nodige morele steun. Ik denk hier in het bijzonder aan mijn ouders en familie, vrienden en vriendinnen. Tot slotte wil ik niet onvermeld laten dat mijn thema mij zelf veel positieve input heeft gegeven. De tal van metalplaten die ik tijdens het werkproces heb beluisterd, waren zeer bemoedigend. Dank u heavy metal...

Horns up!!

Inleiding

Een kleine veertig jaren geleden ontstond een muzikaal genre aan de stamboom van de Rock 'n roll dat we heavy metal noemen. Een massieve gitaarsound ondersteund, met een stevige ritmesectie en charismatische zang, kenmerkt de muziek die in haar teksten graag donkere en morbide thema's omarmt. Met pieken en dalen houdt het genre tot op vandaag stand in onze muziekcultuur. Heavy metal is dan ook opgetekend in de muziekgeschiedenis (zie bijvoorbeeld Christe, 2004).

De navolgers, metalheads, zijn al lang geen obscure enkelingen meer maar een heuse gemeenschap. Ondanks het feit dat metal felle tegenwind heeft moeten verduren en zich nog altijd in de marge lijkt te bevinden, is het immens populair. Getuigen: de eigen festivals, magazines, winkels en cafés en stortvloed van muziekproductie. Bij buitenstaanders blijft er echter veel onbegrip ten opzichte van het genre en zijn adepten bestaan. Toch zijn er al een aantal pogingen ondernomen het genre muzikaal, tekstueel en (sub)cultureel onder de loep te nemen (Weinstein, 1991; Walser, 1993), meestal vanuit een sociologisch standpunt. Mijn uitgangspunt is in de eerste plaats antropologisch.

Drie belangrijke onderdelen komen in verband met metalfans aan de orde: identiteit, emoties en ervaring. Mijn belangrijkste bron bestaat uit veldwerk, het vertrekpunt zijn dan ook de metalheads zelf. De hoofdvraag die zich stelt, is hoe metal beleefd wordt. Waar metalheads vaak als een homogene subcultuur zijn beschouwd, wil ik eerder focussen op individuele en diverse aspecten. Tegenstellingen en paradoxen zullen dan ook niet uit de weg gegaan worden maar zullen juist een belangrijke rol vervullen.

De vaak bekritiseerde, donkere en soms gewelddadige thematiek is uiterst relevant om een beter inzicht in metal te verkrijgen. Het gaat in de eerste plaats dan ook niet om de ethiek ervan maar wel om de betekenissen die er aan gegeven worden. Betekenisgenerende handelingen en interactie tussen metal en metalheads staan centraal. Ik wil voorbijgaan aan de traditionele verzetsnotie waarbij jongerenculturen ingedeeld worden (De Meyer, 2003, p. 74). Deze notie is niet afwezig of onbelangrijk maar ze reduceert betekenissen wanneer ze tot spel wordt gemaakt. Eveneens wil ik metal niet inschrijven in een strak postmodern discours. Emoties van fragmentatie hoeven niet noodzakelijk al hun relevantie in te leveren aan een bepaald tijdperk (Jancovich, 1992, pp. 112-117; Sardar, 1998, p. 142).

In een eerste fase wil ik een aantal kenmerken en significante elementen over metal en metalfans verklaren. Zeker voor mensen die niet met genre vertrouwd zijn, is dit nuttig. Hierbij wil ik ook een aantal traditionele gezichtspunten op het genre onder de loep nemen.

Aangezien ik zelf met het genre ben opgegroeid, is het relevant om mijn persoonlijke visie en eigen ervaringen even te belichten.

Vervolgens is aangegeven hoe ik tewerk ben gegaan: hoe mijn veld is ontstaan, wie mijn informanten waren en welke methodes gehanteerd werden. Hierbij is ook het theoretische kader aangegeven van waaruit geopereerd wordt. Ik heb geopteerd om een coalitie tussen theorie en veldwerk te sluiten.

Mijn drie hoofdthema's zijn niet altijd strikt te scheiden, daarom wordt er soms verwezen naar voorafgaande informatie of naar elementen die in latere onderdelen staan. Het eerste hoofdthema dat aan bod komt is identiteit (zie Frith, 1996, pp. 108-127). Hierbij wil ik bespreken hoe deze door mensen wordt opgebouwd door bijvoorbeeld kleding en symbolen. Een ander belangrijke gedachte hierbij is hoe mensen zichzelf zien en welke grenzen ze trekken ten opzichte van zichzelf (normen en waarden) en anderen (hun ideeën). Na de nadruk op onderscheid wordt gekeken naar de bindende elementen en het sociaal netwerk dat wordt uitgebouwd.

Als tweede hoofdthema wil ik metal in verband met emoties bespreken. Hiervoor vertrek ik uit zowel de muzikale, tekstuele en visuele onderdelen van metal. Emoties zijn nog altijd een zeer moeilijk grijpbaar item. Mijn focus balanceert tussen in- en uitzoomen, tussen een meer macroscopische en een meer microscopische visie. Zowel een emotionele analyse van metal als persoonlijke emoties van informanten komen aan bod. Een belangrijk item hierbinnen is de emotionele impact van geweld; dit wordt ook doorgetrokken in het volgende onderdeel.

In het laatste thema staat vooral de ervaring centraal, maar is er ook nog een verdere analyse van emoties. Hierin bespreek ik de lichamelijke impact van metal. In de eerste plaats komt de belichaming van metal aan bod. Hoe worden ervaringen in verband met metal corporeel veruitwendigd? Vervolgens wordt het gewelddadige aantasten van het lichaam besproken. Dit thema keert regelmatig terug in metal en is een belangrijke drager van emoties en ervaringen. Als voorbeeld hierbij worden misantropische gevoelens besproken.

Metal wordt dus niet bekeken als een strak kader waarin mensen zich plaatsen. Ik wil aangeven dat metalheads geen strak definieerbare groep zijn maar dat metal diverse mogelijkheden biedt om zichzelf in de wereld te plaatsen. Mijn belangrijkste vertrekpunt is dat metal een artistiek, complex (De Meyer, 2006) en open werkinstrument is dat een oneindige waaier aan identificatiestrategieën en emotionele opties biedt.

1. Metal en metalfans: een algemeen overzicht

De meeste mensen die een klein beetje vertrouwd zijn met muziek, kunnen zich wel iets voorstellen bij de term “heavy metal”. Het genre is doorheen de jaren verschillende keren in de mainstream doorgeschemerd. Desalniettemin bestaan er bij outsiders veel oppervlakkig, clichématige en foute voorstellingen over het genre en haar fans. Definities bevatten woorden als: luid en snel en wat betreft metalheads: donker en agressief. Daarnaast vinden we ook wel eens minder flatterende beschrijving terug over mensen hun intelligentie, uiterlijk en over het misbruik van alcohol en drugs (Arnett, 1996). Omwille hiervan acht ik het belangrijk het diepere reliëf aan te geven. Zijn deze clichés op de waarheid gestoeld? Zelfs al is dat zo, dan is de vraag nog aan welke perceptie termen als donker en agressief worden onderworpen? Zijn deze louter negatief of bestaat de mogelijkheid dat ze toch potentieel hebben om een positieve bijdrage aan mensen te leveren? Deze problemen zou ik graag wat trachten te verduidelijken. Hierbij zou ik in eerste plaats een historische insteek willen geven en ook mijn eigen positie wat meer willen toelichten; deze bepaalt immers voor een belangrijk deel het onderzoek.

1.1. Heavy metal?

1.1.1. Enkele historische noties

Wat is heavy metal? Gezien mijn beperkte bestek hiervoor beperk ik mij tot enkele noties; voor een vollediger geschiedenis zie: “The sound of the beast” van Ian Christe (2004). Heel kort samengevat begon metal bij de Britse band Black Sabbath en eindigde ze in een veelvoud van subgenres zoals: speed metal, death metal, thrash metal, black metal, gothic metal enz. Er bestaat nog steeds discussie wie zich de eerste metalband mag noemen. Waarom Black Sabbath en niet Led Zeppelin (Weinstein, 1991, p. 14)? Bij tal van voorlopers zijn er zelfs die Richard Wagner in dit rijtje plaatsen, vanwege zijn gebruik van zeer zware, door twee personen bespeelde bassen (Dunn, Sam, & Scot Mcfadyen, 2006). Als argument waarom Black Sabbath, zou ik vooral denken aan het belang van de logheid en de duisternis die ze toevoegden aan hun muziek en teksten. Geen enkele metalband kan in principe rond Black Sabbath heen en de loggere genres, zoals doom metal, zullen zich zelfs als rechtstreekse afstammelingen beschouwen.

Het historische startpunt van heavy metal in de jaren 70 heeft ook te maken met het in elkaar stuiken van een ander jongerentijdperk. Tussen 1968 en 1972 trokken een aantal gebeurtenissen het ganse hippie-ideaal de dieperik in (Weinstein, 1991, p. 13): *Heavy metal was born amidst the ashes of the failed youth revolution*. Vanuit dit historische standpunt kan beter begrepen worden waarom metal inhoudelijk zo radicaal geopponeerd lijkt te zijn aan *peace and love*-idealen. De kleurrijke droombeelden werden gitzwarte nachtmerries. Alice Cooper was één van de figuren die in deze omkeer een prominente rol speelde (zie Miles, 2003, p. 346). Hij verwierp niet alleen de *peace and love*-boodschap, hij was ook bij de eerste om ze om te keren naar haat en oorlog. Dit reflecteerde ook in zijn theatrale shows vol horror en geweld. Alice Cooper zei zelf over zijn band: '*We were the group that drove a stake through the heart of the love generation.*' (Miles, 2003, p. 346). In 1967 zongen The Beatles nog: *Nothing is real, and nothing to get hung about; strawberry fields forever* (Strawberry fields forever: Lennon en McCartney, 1967). In 1970 zong Black Sabbath: *In the fields the bodies burning; As the war machine keeps turning* (War Pigs: Black Sabbath, 1970). Deze ommekeer naar een nieuwe, donkere wereldvisie is belangrijk om heavy metal te benaderen.

1.1.2. Enkele muzikale noties

De ruggengraat van een metalsong is de gitaarriff en de kern hiervan bestaat meestal uit powerchords. Dit is een akkoord dat bestaat uit een grondnoot met daarbij de vijfde noot gevoegd (een E powerchord of E5 bestaat dus uit E, mi en B, si). Dit akkoord geeft een compact, hard geluid en is makkelijk te spelen. Naast de riff heeft ook de gitaarsolo een dominante plaats opgeëist binnen het genre, met als gevolg dat gitaristen de hoofdrolspelers zijn binnen een metalband. Muzikale toewijding, virtuositeit en complexiteit (De Meyer, 2006) zijn belangrijke elementen. Vooral de *distorted* (verstoorde, maar eigenlijk bestaat eigenlijk geen goede vertaling) gitaarsound is zeer toonaangevend. Robert Walser (1993, pp. 41-45) gaat wat dieper in op de technologische zijde hiervan. Zonder zelf al te technisch te worden, is het toch de moeite waard te vermelden dat in deze sound in wezen al een ambivalentie zit. Er zullen in mijn verdere betoog nog verschillende voorbeelden van dit fenomeen volgen. Metal verlangt in de eerste plaats noten die lang doorklinken en niet onmiddellijk uitsterven, zoals op een akoestische gitaar. Daarnaast heeft men graag een hard en distorted geluid. Tegelijk verlangt men dat het geluid niet

piept en kraakt langs alle kanten maar dat het helder en zuiver is. Dit laatste is vooral belangrijk voor solo's. Speciale gitaarelementen proberen aan deze vereisten te voldoen. Zie bijvoorbeeld Walser (1993, p. 44) over de pick-ups van gitaarvirtuoos Yngwie Malmsteen. Daarnaast is ook de speeltechniek van de gitarist hiervoor belangrijk. De relevantie hiervan is echter dat metal reeds in zijn gitaarsound tegenstrijdigheden weet te verzoenen. Al lijkt metal soms chaotisch te klinken, het is eigenlijk evenzeer aan een sterke muzikale beheersing onderworpen. Het koppel chaos en controle is dus een belangrijke paradox binnen heavy metal.

Muzikaal gezien is metal echter zeer divers. Verschillende genres leggen elk hun eigen - soms aan ander stijlen tegengestelde - klemtonen. Metal bestaat dan ook uit een hele reeks dichotomieën: zeer lage (laaggestemde gitaren) tegenover zeer hoge noten (harmonics¹ en solo's); extreem snel (speed, black, thrash, death metal) tegenover zeer traag (doom metal); riffs van slechts enkele noten en akkoorden (bijvoorbeeld de riff in Black Sabbath van Black Sabbath) tegenover tot een wervelwind van stijgende en dalende toonladders (gitaarshredders, power metal); melodieus op quasi klassieke manier (gothic, power, prog-metal) tegenover meer chaotisch klinkend (death en black metal). Dit laatste punt is zeer belangrijk omdat het wijst op de link tussen metal en klassieke muziek en tegelijk ook aantoont waarom deze soms zo bevreemdend klinkt.

Veel metalmuzikanten hebben een sterke muzikale basis, zowel technisch als theoretisch. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel gitaristen zich wel eens aan een arrangement van een klassiek stuk wagen en de inspiratie hiervan in hun muziek verwerken. Robert Walser (1993, pp. 102-107) geeft hier een interessante kijk op. Binnen de academische wereld wordt de lijn van het muzikale erfgoed doorgegeven naar hedendaagse componisten; Walser geeft Milton Babbitt als voorbeeld. Nochtans zijn er meer overeenkomsten tussen Bach en Randy Rhoads, de klassiek opgeleide gitarist van Quiet Riot en Ozzy Osbourne (Walser, 1993, p. 78). Waar Babbitt's abstracte, cerebrale werken, luisteraars met onverschilligheid en zelfs vijandigheid achterlaat, wordt zowel door Rhoads als Bach muziek geschreven voor een specifiek publiek. Hun succes wordt afgewogen aan hun kunstige effectiviteit (Walser, 1993, p. 106). Heavy metalmuzikanten bewegen zich dan ook tussen de grote scheiding die gemaakt wordt tussen (serieuze) klassieke muziek en populaire muziek, tussen kunst en entertainment. Ze laten zien dat deze breuk helemaal niet zo groot is als verondersteld wordt (Walser, 1993, p. 107). De

¹ Dit zijn fluittonen die gecreëerd worden door een snaar bij het aanslaan tegelijk subtiel met de duim te raken.

context en het instrumentarium van metal - hoewel er af en toe een klassiek instrument opduikt - zijn echter drastisch verschillend van klassieke muziek. De muzikale erfenis is dan ook veelmeer te situeren op een musicologisch niveau. In plaats van alleen maar te spreken over imitatie, kunnen we evenzeer het begrip emulatie aanhalen. Het harde timbre van stem en instrumenten heeft critici er vaak van weerhouden een diepere beluistering aan te gaan, welke nochtans noodzakelijk is om een tot een volledig oordeel te komen.

1.1.3. Toelichting van enkele subgenres

Ik heb niet de mogelijkheid elk subgenre met al zijn muzikale en lyrische nuances te bespreken. Hoewel Ian Christe (2004) niet altijd even volledig is, vooral met betrekking tot in Europa populaire genres, geeft hij toch een vrij gedegen overzicht waarin de hoofdlijnen zeker terug te vinden zijn². Weinstein (1991) geeft ook toelichting bij een aantal genres. Het is echter belangrijk bij een aantal vormen van metal een extra woordje uitleg te geven, omdat ze vrij vaak zullen voorkomen in mijn verhandeling. Ik beperk mij hier tot de twee genres die hier het meeste aan bod zullen komen, death en black metal.

Death metal ontstond halverwege de jaren 80 (Christe, 2004, p. 237) in het zog van de thrash metal. Het genre laat zich vooral kenmerken door het laag grommende stemgeluid gerugsteund door laaggestemde gitaren. Muzikaal is het één van de meest duidelijke voorbeelden van de voorgestelde paradox tussen chaos en controle. De logge geluidsbrij die in eerste instantie op de luisteraar afkomt, ontvouwd pas langzaam haar muzikale vakmanschap en compositie. Ook tekstueel is chaos een belangrijk thema: (...) *the focal concern of death metal is human misery, especially the triad of death, disease, and decay* (Weinsteins, 1991, p. 51). Er komen echter nog andere onderwerpen aan bod zoals: spiritualiteit, satanisme, geschiedenis, horror en zelfs humor. Bovendien is het genre zelf zeer gedifferentieerd en bestaan er meer melodieuze varianten, old school en cross-over met andere stijlen. Een aantal belangrijke bands zijn: The Possessed, Death, Morbid Angel, Deicide, Cannibal Corpse, Nile, Arch Enemy enz.

Black metal zette zijn eerste stappen eveneens halverwege de jaren 80. Hoewel de beginfase van het genre toegeschreven wordt aan bands zoals Slayer, Morbid Angel en

² Ian Christe heeft voor genres als Speed, Gothic en black metal - ook al wijdt hij aan dit laatste een hoofdstuk - niet altijd voldoende aandacht terwijl ze in Europa toch belangrijke en omvangrijk zijn (Christe, 2004).

Venom - vanwege hun satanistische thematiek (Christe, 2004, pp. 269-289) - zal black metal toch vooral in het geheugen gegrift staan door de Scandinavische, Noorse variant. De muzikale zijde werd overschaduwd door moord en het platbranden van kerken met als spilfiguur Varg Vikernes. De ideologische achtergrond hiervan lag in het volgende:

The pentagram-laden black metal bands of Norway found an ambitious aim that elevated satanic pranks to the level of religious jihad: to cast out Christianity as violently as it had invaded, returning Norway to a natural condition of spiritual harmony (Christe, 2004, p. 273).

Gelukkig had deze ideologische achtergrond alleen bij (extreme) enkelingen zulke dramatische gevolgen. De lyrische onderwerpen bestaan uit: satanisme, nihilisme, misantropie, heidendom en nationalisme. Dit laatste uit zich vooral in een voorliefde voor zijn eigen geschiedenis, moedertaal en landschappen, in een Noorse context zijn vooral Vikings belangrijk. De op het eerste zicht extreme inhoud wordt niet door iedereen zo intens omarmd, hoewel er aan de andere kant ook fascistische varianten bestaan. Muzikaal is het helse gekrijs van de zangers opvallend. Het gitaarwerk is over het algemeen rouw en eenvoudig. Ten opzichte van dit rauwe en nihilistische geluid bestaat ook een variant die keyboards, meer melodie en symfonisch bombast introduceert. Samenhangend met een nationalistisch gedachtegoed, worden ook folkelementen geïntroduceerd wat de messcherpe scream soms een vrolijke, folky (soms dansbare achtergrond) geeft. Sfeerschepping is dus een zeer belangrijk element. Black metalartiesten dragen veel pinnen en kogelriemen. Een opvallend kenmerk van de traditionele garde, zijn hun wit geschilderde gezichten met zwarte vegen, die hen een extra boosaardig uiterlijk geven. Om afstand te doen van hun originele christelijke naam nemen ze meestal een obscure artiestennaam. Voorbeelden van een paar belangrijke bands zijn: Mayhem, Emperor, Burzum, Immortal, Dimmu Borgir, Cradle of Filth en bij ons Ancient Rites.

1.2. Metal in de media en de academie

Metal is in de media vaak zeer negatief geëvalueerd. Zelfs toonaangevende muziekbladen als *Rolling Stone* hadden er in de beginfase geen goed woord voor (Christe, 2004, p. 80). Heavy metal komt vooral onder de aandacht als er een spectaculair, gewelddadig evenement gebeurt. Schietpartijen op scholen in de V.S. deden sommige met een

verwijtend vingertje naar muziek wijzen als de mogelijke oorzaak van zinloos geweld. Over de link tussen metal en geweld is ondertussen al veel meer inkt dan bloed gevloeid. Toch is het wel degelijk zo dat veel metalteksten over geweld en soms extreem geweld gaan. Robert Walser (1993, p. 139) heeft proberen hard te maken dat de meeste metalteksten niet over geweld, druggebruik en dergelijke zaken gingen. Het is belangrijk op te merken dat zijn stelling veertien jaar oud is en dat subgenres zoals death metal - die meestal wel in verband staan met gewelddadige thema's - pas in de jaren negentig aan hun opmars begonnen (Christe, 2004, pp. 237-257). In elk geval wordt de vraag of agressieve muziek tot gewelddadig gedrag leidt vaak bevestigend beantwoord. Dat er geweld zit in metalteksten en muziek, is enerzijds moeilijk te ontkennen. Dat deze noodzakelijk pejoratief moet worden geëvalueerd, dat is een andere kwestie. Dit element zal in het verloop van dit werk nog zeer nadrukkelijk aan bod komen. Anderzijds moet ook gezegd worden dat thema's binnen metal veel verder reiken dan geweld; geschiedenis, schoonheid, erotiek en een gans spectrum van emoties maken er evenzeer deel van uit. Hier moet echter ook gewezen worden op de stortvloed van subgenres, die thematisch een eigen focus hebben.

Metal is meer dan eens afgeschreven als zeer primitieve muziek zonder veel diepgang. Met een aantal voorbeelden van vroeger en nu wil ik deze negatieve evaluatie van metal verduidelijken. Het valt niet te veralgemenen, maar metal is vaak juist een complexe aangelegenheid. Hier moet ook de link met de liefhebbers van het genre aangesneden worden. Buiten de lijntjes kleuren behelst misschien wel een eigen kennissysteem en omgang met de realiteit, toch is voorzichtigheid en kennis van zaken geboden bij de interpretatie hiervan. Ongenuanceerde negatieve houdingen zijn echter wel vaker in de media tentoongespreid, een recent voorbeeld:

[het grote verschil tussen Rock Werchter en Graspop is] Samenhang door excessief alcoholverbruik, De weide krioelde van de lallende zuipschuiten (...) We zagen voorspelbaar veel tatoeages, gekreukt leer, ongewassen piratenbaarden en bierbuiken in mouwloze onderhemdjes (Van Der Speeten, 26.06.2006, p. C5).

Dit verslag in De Standaard over Graspop, het grootste metalfestival in België, focust zeer sterk op een formalistische beschrijving van metalfans. Dit is een zeer actueel voorbeeld en zeker niet het enige. Een dag later is het weer prijs in dezelfde krant, Marc Reynebeau noemt in zijn column iemand een *nerd* op basis van een T-shirt van de metalgroep Terror dat de persoon in kwestie droeg (Reynebeau, 27.06.2006, p. 21). Alweer een afrekening

louder op iemand zijn uiterlijk. Het mooiste voorbeeld hiervan is weliswaar in de jaren tachtig opgetekend door Robert Duncan:

Music made by slack-jawed, alpaca-haired, bulbous-inseamed imbeciles in jackboots and leather and chrome for slack-jawed, alpaca-haired, downy-mustachioed imbeciles in cheap, too-large T-shirts with pictures of comic-book Armageddon ironed on the front (Robert Duncan in Walser, 1993, p. 20).

Zijn plastische beschrijving focust niet alleen op kleding en slechte looks maar ook op het louter fysieke voorkomen van metalheads. Dit impliceert dat heavy metal in verband wordt gebracht met lelijke en onderontwikkelde mensen (imbeciles). Uiteraard is dit een zeer extreme definitie, die zeker niet door iedereen buiten het genre gedeeld wordt. Anderzijds toont het wel aan hoe er gekeken wordt naar mensen die zich niet exact naar de traditionele normen schikken.

Sommige onderzoekers zoals Arnett (1996) brengen metalfans dan weer in verband met druggebruik, verkeersovertredingen en dergelijke meer. Hoewel het misschien veeleer de bedoeling is om deze vooroordelen te ontcrachten, neemt dat niet weg dat het toch weer deze gedragingen zijn die in de spotlight worden geplaatst. Aldus is ook dit een invalshoek die vertrekt vanuit een negativistische houding. Hiermee zijn we aanbeland met de visie van de academische wereld op heavy metal. Door constant in te zoemen op uiterlijke kenmerken en mensen in verband te brengen met crimineel gedrag hangt men niet alleen een negatief beeld op van metalfans maar laat men ook een groot deel van het probleem links liggen.

Subculturen of jongerencultuur binnen de cultural studies worden soms aanzien als verzet tegen de culturele hegemonie (De Meyer, 2003, p. 74). Maar deze visie - iets benoemen als tegencultuur - amputeert voor een groot deel de complexiteit van een genre als metal. Men herleidt het tot verzet, door lawaai en griezelige kleren en in het beste geval door een focus op de teksten. Het is nu net de diepgang van het complexe web, gevormd door de muziek en de liefhebbers ervan, die zo interessant is. Het impliceert dat het slechts een arbitrair gegeven is of men een metalfan of een punker wordt. Muziek is in het leven jonge mensen een belangrijk gegeven; het is in onze samenleving de culturele beleving bij uitstek voor jongeren. In de visie van de CCCS [Centre for Contemporary Cultural Studies] worden jeugdculturen vaak gezien als middel om symbolisch verzet te plegen (De Meyer, 2003, p. 75). Het is uiteraard een door iedereen ervaren fenomeen dat men tijdens de pubertijd ouders en school graag tegen de schenen stampet. Het is dan ook niet de bedoeling

deze verzetshouding volledig te negeren maar wel om ze geen gemonopoliseerde positie te bedelen. Het bredere esthetische en emotionele spectrum dat heavy metal biedt kan er niet toe herleid worden. Bovendien gaat de verzetshouding voorbij aan verschillen binnen subgenres. Power metal en black metal vallen onder de grotere noemer metal maar hebben zowel tekstueel, muzikaal en in de beleving ervan een ruime differentiatie. Zouden beide genres dan een zelfde groter verzet ondertekenen of elk hun eigen vorm van rebellie hebben? Zoals reeds gezegd is verzet ook zeker niet het enige thema dat in metal naar voren komt.

Ik geloof eerder dat mensen door muziek met zichzelf in interactie treden (Frith, 1996; zie ook Berger, 1999), dat er kritische vragen gesteld worden en een eigen interpretatie wordt gecreëerd met een emotionele dialoog. Ik denk dan ook niet dat de noodzaak bestaat het genre volledig van functionaliteit te ontkleden om in een l'art pour l'art-visie te vervallen. Een belangrijk item is metal zien als zinvol, significant en vooral praktijkgericht.

Natuurlijk mag men niet verwaarlozen dat heavy metal deel uitmaakt van de entertainmentbusiness zodat er ook een hele industrie mee verbonden is, wat bij popmuziek in het algemeen het geval is. Een t-shirt kan gezien worden als een uiting van zijn adoratie voor een genre, een band en de denkbeelden hierbij, daarnaast is het ook gewoon een commercieel product. Maar metal of subculturen in het algemeen zien als een louter economisch middel is een bekrompen visie die twijfelt aan het kritische vermogen van jongeren.

Bovendien zijn metalfans niet noodzakelijk jongeren. Aangezien het genre in de jaren zeventig aan zijn opgang begon, zijn er ook volwassenen, van verschillende leeftijdscategorieën, die zich nog steeds door de muziek aangetrokken voelen. De jeugd komt ook steeds op jongere leeftijd met de muziek in aanraking en daarom zie je soms wel eens een lagere schoolkind met een metalshirt. Het is dan ook belangrijk om de diversiteit van mensen in acht te nemen. De grotere noemer metalfans omvat dus mensen van verschillende leeftijden die zich tot verschillende genres aangetrokken voelen, zowel vrouwen - ook voor sommigen niet als evident gezien (Weinstein, 1991, p 135³) - als mannen uit verschillende achtergronden. Zelfs de nationaliteit en lokaliteit - de

³ Deena Weinstein (1992, p. 281) geeft een statisch overzicht van welke subgenres meer door welke gendercategorie geprefereerd worden. Volgens haar onderzoek luistert de vrouwelijk helft meer naar zogenaamde *lite-metal* (commerciële, popgerichte metal). In mijn eigen onderzoek was deze opdeling nauwelijks waarneembaar.

zogenaamde scènes rond bepaalde steden of regio's⁴ - kunnen een rol spelen. "DE" metalfan definiëren of in categorieën opdelen is dus een hopeloze queeste.

1.3. Persoonlijke visie

Omdat metal een veel te breed veld beslaat om volledig te kunnen vatten ligt het zwaartepunt niet zozeer op de groep maar eerder op personen. Hierbij zullen overeenkomstige elementen uiteraard wel gelinkt worden. Zeker dieperliggende elementen zoals emoties zijn zeer moeilijk rechtstreeks te onderzoeken binnen een groep. Dat we het individu centraal kunnen stellen heeft uiteraard te maken met de westerse context. Deze notie heeft ook nog een ander gevolg. Antropologen worden meestal geconfronteerd met de Andere en het onbekende maar ik ben sinds mijn pubertijd opgegroeid met heavy metal, heb platen gekocht, ben naar concerten geweest en heb metalriffs op mijn gitaar trachten te spelen. Eén element heb ik echter altijd overgeslagen; ik heb nooit of weinig opgetrokken met mensen die dezelfde passie deelde en ook mijn uitgaansleven was daar niet op afgestemd. Ook mijn voorkomen heeft dit nooit verraden: ik heb nooit bandshirts gedragen, armbandjes met pinnen gehad en mijn poging tot lang haar mondde uit in een teleurstellende Beatles-look. Deze elementen zijn een belangrijke nuance omdat het aantoont dat andere mensen onmisbaar zijn voor dit onderzoek. Toen ik op een forum het bericht plaatste dat ik mensen zocht om over metal te praten en dat ik zelf ook een metalfan was, gaf ene *InfektedBlut* als schertsende antwoord: *Je bent zelf een Metalfan.. Praat met jezelf? (...)*. Dat zou voor een volledige eindverhandeling de academische doeleinden ondermijnt hebben maar desalniettemin is de eigen reflectie een niet te verwaarlozen factor. Wat betreft methodologie liggen hier uiteraard wel een aantal struikelblokken. Een metalfan die een werk maak over metalfans is niet hetzelfde als een antropoloog die iets schrijft over metalfans. Ik ben vooringenomen in de zin dat ik een voorliefde heb voor het genre maar zoals gezegd, heb ik voor ik aan deze verhandeling begon niet echt met veel zielsverwanten opgetrokken. Mijn liefde voor de muziek schakelt dus niet automatisch mijn kritische vermogen tegenover de andere metaladepten uit. De antropoloog Sam Dunn vertrok in zijn film *Metal: A headbangers journey* vanuit een

⁴ Een leuk voorbeeld hiervan is een kaart van België op het internet met daarnaast de provincies en hun metalbands. Deze opsomming is zeker niet compleet maar toont wel dat Antwerpen de Belgische metalscène bij uitstek is. (<http://map.deathmetal.be/>).

zelfde positie, al moet gezegd worden dat hij veel meer door de metalwereld was opgenomen (Dunn, Sam, & Scot Mcfadyen, 2006). Toch denk ik dat ik in de positie ben geplaatst om af en toe zelf een uitspraak over de muzikale zijde van metal te doen. Ik ben toch al erg lang met het genre vertrouwd en heb het ook zelf beleefd. De bedoeling is natuurlijk niet een biografie te schrijven. Ook kan het niet de bedoeling zijn om te beweren dat ik blindelings de emoties van elke fan kan verklaren en ontleden omdat ik in dezelfde context vertoef, laat staan dat er een universeel karakter onder metalfans zou bestaan dat ik zou delen.

De kennis van de muziek en je eigen gevoelens bieden een aanknopingspunt naar de beleving ervan door andere mensen. Het is handig dat je met je informanten kan meepraten over het thema, een positie die je zeker niet in elk antropologisch onderzoek zal kunnen bekleden. Daarom is het misschien niet onbelangrijk om in eerste instantie een overzicht te geven van mijn eigen ervaringen.

1.3.1. Let me first introduce myself: persoonlijke ervaringen

Waarom is deze kijk naar mijzelf als metalfan nodig? Misschien is het wel niet meer dan de eerste stap in mijn veldwerk, de eerste informant die aan een kruisverhoor wordt onderworpen. Mijn eerste ervaringen met harde rockmuziek zijn te situeren rond mijn elfde, twaalfde jaar. In die periode was de band Guns 'n Roses zeer populair. De revolvers, bloed, prikkeldraad en rozen op de t-shirts lieten duidelijk hun sporen na op mij. Een belangrijke rede was dat ik in Werchter woonde, waar de band tijdens hun tournee kwam optreden. Ook op het jaarlijkse rockfestival van Werchter zag ik veel mensen passeren met t-shirts die volstonden met doodshoofden en dergelijke. Als kind maakte dat zowel een beetje een beangstigende als fascinerende indruk. De volgende stap was in de bibliotheek een paar cd's gaan lenen, op die manier leerde ik Metallica kennen. Een vriend wijdde mij verder in, in hun muziek. Vooral de video's van hun live concerten lieten een diepe impressie na, net als hun live concert dat ik enige tijd later zelf kon zien in Werchter. Daaruit groeide ook mijn fascinatie voor gitaren. Toen ik vijftien was begon ik zelf ook wat te spelen, tot op de dag van vandaag. Een stergitarist ben ik nog altijd niet geworden maar het instrument heeft mij wel de nodige muzikale inzichten gegeven die nu weer van pas zullen komen. Mijn metalhorizon verbreedde zich door het metalprogramma Metalopolis op de radiozender Studio Brussel. Via dat kanaal (dat helaas een jaar nadat ik het had leren kennen werd

afgevoerd) leerde ik een heleboel nieuwe bands en vooral nieuwe genres kennen. In eerste instantie was ik vooral gecharmeerd door de melodieuze power en gothic metal bands maar ik nam ook notie van (symfonische) black en death metal. Ik herinner mij levendig dat die muziek allerlei fantastische beelden wist op te roepen. Van daaruit kon mijn exploratietocht beginnen. Met hulp van gratis magazines en het internet kon mijn spectrum zich opnieuw verbreden.

Emotioneel heeft het heroïsche, bombastische geluid mij altijd weten te bekoren. De eerlijkheid gebied mij te zeggen dat ook de machoachtige poses van het hele genre mij wel aanspraken. James Hetfield (de zanger-gitarist van Metallica) die wijdbeens voor de micro stond en tijdens een optreden 11 keer *shit* en 66 keer *fuck* zei (Wall en Dome, 1995, p. 85), werd dan ook geadoreerd. Als zestienjarige voelde dit aan alsof het iets van jou was, een houding waar jij je goed bij voelde en die in contrast stond met pakweg de school. Het was een wereld die voor jezelf bestond waarin je dagelijkse frustraties kwijt kon maar evenzeer esthetische appreciaties in kon vinden.

Deze persoonlijke ervaringen zijn uiteraard zeer beknopt en bestaan vooral uit herinneringen. Ze geven wel een overzichtje van wat metal kan betekenen binnen een bepaalde periode in iemands leven en welke emoties het kan oproepen.

2. Voorstelling van het veld en onderzoeksmethodes

2.1. Veldwerk

Zoals gezegd, had ik gedurende mijn eigen metalervaringen weinig of geen contact met gelijkgestemde zielen. Om een veld samen te stellen was dit uiteraard wel handig geweest, want ik had gewoon mijn muzikale collega's aan de tand kunnen voelen. Gelukkig had ik wel enkele knooppunten van waaruit ik kon vertrekken. Een vriend gaf de contactgegevens van een andere vriend enzovoort. Via deze eenvoudige methode kon ik een eerste groepje informanten interviewen. Mijn strategie heeft er, uit praktische overweging, altijd uit bestaan mensen dicht bij huis te zoeken. Dit leidde ertoe dat ook klasgenoten, een ver familielid en een pendelaar op mijn bus ten prooi vielen aan het onderzoek. Opvallend was dat veel mensen algemene uitspraken over metalfans deden en daardoor niet rechtstreeks iets over zichzelf vertelde. Onrechtstreeks hebben dat soort formuleringen natuurlijk wel een persoonlijke onderbouw omdat het iets vertelt over hoe die mensen zelf metal ervaren.

Een ander medium dat ik gebruikt heb, was het internet. Hierbij zijn uiteraard kritische bedenkingen te maken. Enerzijds hebben mensen een masker op doordat ze veilig verborgen zitten aan de andere kant van de kabel. Ze kunnen hun naam en zelfs identiteit gewoon uitkiezen. Bij het vorige punt aansluitend, presenteren mensen zich zoals zij dat willen: ze laten hun emoties zien zoals ze dat zelf willen. Hier hangt dan wel weer, in zekere mate, een voordeel aan vast: mensen zijn veel meer extravert in een chatbox dan in het dagelijkse leven. Anderzijds zijn emoties via een dergelijk medium moeilijk te achterhalen. Op forums zijn altijd wel voorbeelden te vinden van mensen die zich stoer en vloekend afreageren om hun eigen mening te spuien. Zegt dit iets over wat deze mensen intrinsiek zijn? Waarschijnlijk niet, maar het vertelt wel iets over hoe mensen zichzelf zien en willen representeren binnen een bepaalde context. Een internetidentiteit met betrekking tot metal kan dus best interessant materiaal opleveren voor mijn onderzoek als we de kritische noties tenminste in acht nemen. Ik had bijvoorbeeld ooit een zeer zwaarwichtig, doorwrocht, extreem gesprek met iemand over metal. Toen ik later aan iemand vertelde, die de persoon in kwestie kende, dat hij er precies wel zeer extreme gedachten op nahield, zei deze doodleuk: *Het is eigenlijk wel een hele lieve jongen hoor.*

Het internet biedt een heel spectrum van items waarin metalfans aan het woord komen. Ze hebben eigen fora waarop druk gedebatteerd wordt over platen en concerten. Mensen maken op sites als Myspace (<http://www.myspace.com/>) hun eigen plaatsje op het net waar

ze zichzelf voorstellen en presenteren als metalhead. Ook op het, recent gepopulariseerde, filmpjesforum Youtube (<http://nl.youtube.com/>) doen metalfans hun ding. Ze laten hun gitaarkunsten zien en maken videocollages die bijvoorbeeld opgedragen zijn aan een overleden metalheld, zoals Dimebag Darrell⁵. De behorende emotionele - maar vaak ook zeer stompzinnige - commentaren volgen vanzelf.

Als we spreken over een veld valt ook te verwachten dat hier een aantal tastbare plaatsen mee verbonden zijn. In dat kader heb ik een aantal optredens, festivals, cafés enz. bezocht. De meeste gelegenheden waren relatief kleinschalig. Vooral om observaties te maken zijn ze zeer interessant. Ze tonen het gevarieerde publiek dat zulke festiviteiten aantrekt. Tussen metalfans in alle kleuren en maten loopt ook wel eens een vader met kind, een skinhead, een crossdresser en een punker. Binnen een situatie gaan staan, levert ook zeer vruchtbare informatie op in het verband met bepaalde fenomenen zoals moshpits. Tussen een kolkende massa een concert bijwonen doet je de beleving ervan, uit een corporeel standpunt, beter begrijpen

Belangrijke plaatsen die zeer recent ontstonden, één zelfs laat in mijn veldwerk, waren twee metalwinkels (Metalzone) in Baal en Leuven. Dit fenomeen lijkt duidelijk in de lift te zitten, zoals ook bleek uit de gesprekken met de eigenaars (Hans en Wim). De context van deze winkels was interessant om observaties en losse gesprekken op te doen. Hierbij aansluitend heb ik ook zeer veel naar metalplaten geluisterd, de teksten gelezen, het artwork bekeken, bandsites bezocht enz. Het is de verzameling van al deze en hoger beschreven elementen, vaak in synergie, die een beter zicht op metalfans moet geven. Sommige onderdelen zullen meer op veldwerk geïnspireerd zijn dan andere waarbij theorie wat meer plaats inneemt.

2.2. Informanten

In tegenstelling tot de visie van bepaalde mensen (zie hoofdstuk 1) zijn metalfans een gediversifieerde groep. Welk aandeel metal in hun leven heeft, varieert. Ik ben zelf misschien wel de uiterste pool vanuit het oogpunt dat metal voor veel mensen een sociaal weefsel met zich meebrengt. Metal is natuurlijk nooit een uniek netwerk binnen het leven

⁵ Dimebag Darrell (Darrell Lance Abbott) was de onfortuinlijke gitaargod van Pantera die tijdens een optreden werd neergeschoten. (http://nl.wikipedia.org/wiki/Dimebag_Darrell).

van een persoon. Op het gebied van het uitgaansleven kan het echter een grote rol spelen. In elk geval zijn er zowel gelijkenissen maar minstens even grote verschillen tussen de mensen met wie ik heb gesproken. Mensen prefereren verschillende genres, de ene houdt van alles, de andere alleen van een specifieke stijl.

Er is een vrij groot evenwicht tussen mannelijke en vrouwelijke informanten. Dit is geen krampachtige pose om voor een bepaalde gender-ethiek te zorgen en evenmin een betrachting een gelijk aandeel binnen de scène te bewijzen. De meeste groepen bestaan immers nog altijd uit mannen en het gros van de fans blijven mannelijk. Metafans zijn natuurlijk ook geen compleet sekseloze wezen waarbinnen gender onverschillig zou zijn. Relevante verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke metalheads zullen dan ook aan bod komen.

De meeste informanten waren jongeren, pubers en adolescenten. Dit is de groep van mensen die zich het meeste met muziekculturen bezig houdt maar ook diegene die trachten een plaats te vinden binnen de maatschappij: mensen die zoeken en vragen stellen bij het leven. Toch waren er ook enkele informanten die een lange actieve loopbaan in het wereldje hadden. Natuurlijk is er ook microdiversiteit aanwezig. Het is niet de bedoeling om een psychologisch profiel van metalheads te gaan opmaken, al schemert er natuurlijk altijd een stuk persoonlijkheid doorheen de informatie. Metal is immers vaak gerelateerd aan een persoonlijk narratief.

Een element dat wel eens terloops voorbij komt maar waar ik niet veel verder op zal ingaan, is de politieke link. Andere wetenschapstakken, zoals de sociologie, zijn hier een stuk bedrever in. Ik heb mijn informanten hier trouwens ook nooit expliciet naar gevraagd, maar geregeld kwam het wel even aan bod. Ik heb vernomen dat politieke voorkeuren net als bovenstaande punten zeer verschillend van aard kunnen zijn. Onderzoek hierover laat ik graag aan iemand anders over. Overigens impliceert het overslaan van het thema politiek niet dat het thema ideologie niet aan bod zal komen. Tegenover het indelen van deze ideeën bij links of rechts, sta ik echter zeer sceptisch omdat dit, zoals verder nog zal blijken, de complexe gelaagdheid te kort zou doen en de dubbele bodems zou vervlakken. Ter illustratie, de band Kiss gebruikte in zijn naam SS-runen, maar het is wel duidelijk dat de band iets te on-arische muziek en podium-présences maakte om als fascist te worden bestempeld. Voorzichtigheid is dan ook geboden om groepen en mensen zomaar bij een bepaald kamp in te delen.

Ik tracht mensen echter zo puur mogelijk aan het woord te laten komen. De meeste delen uit de interviews zijn letterlijke citaten uit chatgesprekken. Ik heb hier weinig aan

veranderd buiten een aantal toevoegingen om woorden leesbaar te maken. Het chatdialect zorgt soms echter voor vreemde grammaticale wendingen en samentrekkingen. Dit geeft, ondanks het misschien slordige uitzicht, wel de mogelijkheden om mensen in hun eigen (chat)taal aan het woord te laten. Deze presentatie heeft wel het voordeel dat er zeer ruw veldwerk kan gepresenteerd worden zonder dat er een sterk manipulerende lezing en verwerking overheen is gegaan. Ik heb deze gesprekken niet gecensureerd maar wel af en toe een zin laten vallen omdat in chatgesprekken wel eens verwarring ontstaat (en onbelangrijke elementen ter sprake komen) zodat er zinnen voorkomen die er niet toe doen. Wat ik wel heb verwijderd, zijn mijn eigen tussenkomsten; vragen die nodig waren om het gesprek te kunnen volgen heb ik echter wel vermeld. De verklaring om mijn eigen zinnen te verwijderen is dezelfde als bovenstaande. Meestal zijn het gewoon kleine zinnnetjes en woorden om het gesprek aan de gang te houden die verder van weinig belang zijn.

2.3. Theoretisch kader

In de eerste plaats wil ik de persoonlijke omgang met de muziek centraal stellen. Identiteit, ervaring en emoties zijn hierbij de belangrijkste componenten die ik wil bespreken. Het grootste probleem bestaat er echter in dat deze onderdelen in realiteit allemaal door elkaar geweven zijn. Identiteiten worden mede gevormd door ervaringen en emoties. Ervaringen zijn op hun beurt nauw verbonden met emoties. Ik heb alle componenten op hun meest relevante plaats gezet maar maak ook geregeld verwijzingen naar eerdere of nog komende elementen. Zo zijn bepaalde citaten op verschillende plaatsen van belang.

Simon Frith (1996) haalt in zijn tekst *Music and identity* een aantal elementen aan die hier ook aan bod zullen komen:

My argument here, in short, rests on two premises: first that identity is mobile, a process not a thing, a becoming not a being; second, that our experience of music -of music making and music listening- is best understood as an experience of this self-in-process. Music, like identity, is both performance and story, describes the social in the individual and the individual in the social, the mind in the body and the body in the mind; identity, like music, is a matter of both ethics and aesthetics (Frith, 1996, p. 109).

De identiteitsvraag peilt op het eerste zicht misschien naar hoe of wie mensen *zijn*. In deze context lijkt het mij echter relevanter niet (alleen) de vraag te stellen hoe mensen *zijn* maar

ook hoe ze zichzelf en anderen *zien* (story). Dat statements over zichzelf ver verwijderd kunnen zijn van de waarheid, maakt op zich dan ook niet zoveel uit. Mensen *zien* en *voelen* zich op een bepaalde manier metalfan. Dat mensen in chatgesprekken een masker opzetten is dan ook niet noodzakelijk een hinderpaal want net dat masker op zich is interessant. Tegelijkertijd kunnen mensen zich nooit volledig verborgen houden, ook deze discrepantie is van belang.

Identiteit is niet alleen een kwestie van *zijn* en *zien* maar ook van *worden* en *handelen* (Frith, 1996, p. 109). Er zijn geen geschreven codes, hoogstens wat sluimerende conventies. Metalhead *worden* en *zijn*, is niet zoals je bekeren tot een bepaalde godsdienst. Het is een actief proces dat constant wordt scherpgesteld. Grenzen worden op persoonlijke plaatsen getrokken. Zoals ik zal aantonen kan dit zelfs zo ver gaan dat men zich als metalfan distantieert van metalfans, wat op een paradox lijkt. Verbindingen tussen mensen kunnen in overeenkomstige punten gesitueerd worden, terwijl er tegelijk grote onderlinge verschillen kunnen zijn. Er is geen enkele noodzaak om te zoeken naar grote overkoepelende idealen. Men kan namelijk met de verschillende elementen zelf aan de slag gaan. Betekenissen komen dan ook voort uit persoonlijke handelingen.

Kleding is één van de elementen die in deze identiteitsvorming van groot belang is. Het is in de eerste plaats een voorbeeld van de praktijkgerichte omgang met metal. Door symbolen aanwezig te stellen, kunnen mensen een (persoonlijk) verhaal vertellen. Dit gegeven is uiteraard verbonden met hoe mensen zichzelf zien. Bovendien verzoenen deze symbolen onverzoenbare categorieën en zwalpen ze tussen realiteit en fantasie. Hun betekenissen zijn dus ambigu en ambivalent. Kleding en symbolen zijn als het ware de materiële schil van identiteitsvorming. Deze zijn niet alleen in staat bepaalde ideeën te belichamen - zoals ook andere elementen die in het laatste hoofdstuk zullen besproken worden - maar het zijn ook extensies van een dieperliggende identiteit. Concreet betekent dit de wijze waarop mensen zich gaan positioneren in de wereld. De twee strategieën die hierin naar voren komen zijn enerzijds zich opponeren ten opzichte van anderen en anderzijds zich verbinden met anderen. Men kan zich onderscheiden van metalheads, niet-metalheads of andere subculturen. Persoonlijke grenzen worden vrij scherp getrokken. Toch blijft er (meestal) een openheid die ervoor zorgt dat er zich een groepsidentiteit kan vormen. Met een casus over black metalfans wil ik aantonen dat verschillende percepties van eenzelfde genre niet noodzakelijk tot een radicale scheiding leidt. Dezelfde ideeën kunnen op verschillende manieren gepercipieerd worden. Tenslotte wil ik een aantal items van het normen en waardesysteem bespreken dat door metalheads werd aangehaald. De

moraliteit waaraan mensen zich verbinden heeft enerzijds veel te maken met maatschappelijk inversie. Het is opnieuw een manier om zich van bepaalde fenomenen en subculturen te onderscheiden. Anderzijds lijkt metal juist afstand te willen nemen van enige moraliteit. Het is echter pas door mechanismen als ironie, omkering en ambiguïteit dat deze aanwezig wordt gesteld.

Nadat is besproken hoe metalheads zichzelf een plaats geven, wil ik dieper inzoomen en metal in verband brengen met emoties. Met emoties begeven we ons in de antropologie nog steeds op glad ijs. Nochtans bestaat er wel een consensus dat er een link bestaat tussen emoties en muziek. Toch is het nooit zo dat een nummer één bepaalde emotionele boodschap bevat. Ten eerste is er een actieve band nodig met de muziek. Voor de meeste mensen zitten er in metal geen emoties want ze vinden het lawaai in plaats van muziek. Alleen openheid is in staat metal emotioneel betekenisvol te maken: het is pas als men in staat is met de significante elementen van metal (timbre, teksten, symboliek, virtuositeit enz.) om te gaan dat deze gevoelsmatig relevant kunnen worden. Er is dus altijd engagement met de muziek aanwezig en noodzakelijk (zie Berger, 1997; Berger, 1999). Bovendien bestaat er een interactie tussen de persoon en de muziek. Het meest duidelijk is dit wanneer muziek binnen een persoonlijk narratief wordt geplaatst. Mensen zullen hun eigen gevoelens binnen metal plaatsen, veeleer dan dat ze louter opgewekt worden door de muziek zelf. Metal is dus niet alleen een emotionele generator maar moet evenzeer als een emotionele katalysator aanzien worden. De speelsheid van het genre laat bovendien toe om te overdrijven, binnenste buiten te keren, te ironiseren en (morele) grenzen te overschrijden. De nadruk die binnen metal lijkt te liggen op negatieve gevoelens is vaak gefocust op een catharsisgedachte. Zowel een tekstueel als muzikaal luik zal over deze emoties gaan; uiteraard haken deze elementen op elkaar in.

Eerst zal ik emoties met een bepaald geluid verbinden. Metal verwacht door zijn complexiteit een erg intensieve beluistering. Net als bij zijn andere facetten weet metal een alternatieve sector van emoties aan te spreken. Het belangrijkste gevoel dat aan bod komt, is dat van macht. Naar metal luisteren geeft mensen kracht. Deze emotie is in staat negatieve gevoelens aan de kant te schuiven en mensen opnieuw een gevoel van controle over zichzelf te geven. Anderzijds is een belangrijk emotioneel element realiteit. Niet zozeer wat gezongen wordt, is realistisch, wel de link met de eigen levenssfeer. De muziek wordt gekoppeld met reeds aanwezige emoties en bemiddeld daarin. Naast een echt diepe emotionele inslag wordt metal ook gewoon als een artistiek product beleefd. Compositie en uitvoering worden sterk geapprecieerd, zoals bleek uit de intense manier waarop mensen

met hun muziek omgingen. Ook teksten werden op hun kunde en inhoud beoordeeld. Bij het bespreken van teksten en beeldtaal is het belangrijk aan te stippen dat de emotionele omgang hiermee bepaald wordt doordat men kennis van zaken heeft. Overdrijvingen construeren een discours waarbinnen reële gevoelens een plaats krijgen. Dit geldt evenzeer voor geweld dat als extreem (overdreven) gegeven een spelend kader biedt waarin men zichzelf kan bewegen. We worden ook opnieuw geconfronteerd met een ambigu spel tussen realiteit, ironie en fantasie. De beeldtaal wekt een bepaalde sfeer op. Cultuurhistorische elementen worden op die manier in een ander tijdperk of context geplaatst vanwege hun emotionele kwaliteiten. Er worden ook enkele concrete voorbeelden van teksten en persoonlijke emoties gegeven.

Zowel emoties als ervaring staan in verband met een sterke lichamelijke inslag. Het lichaam binnen metal wordt dan ook besproken als een betekenisgevend element. Ten eerste bezit de ervaring van metal een sterke corporele component. Het specifieke geluid en het harde volume spelen hierin een prominente rol. Met deze ervaringen zijn ook handelingen verbonden. Een moshpits is tijdelijk zijn lichaam in een gewelddadige actie werpen. Ook kwaadaardige houdingen en luchtgitaar spelen zijn manieren om metal lichamenlijk te beleven.

Deze omgang met het eigen lichaam is ook in staat op emotionele issues in te haken. Hierbij wil ik de nadruk op geweld binnen metal bespreken. Meer bepaald het gewelddadige aantasten van het lichaam. De auteur Mark Jancovich (1992, pp. 112-117) biedt met zijn analyse over (cinematografische) body-horror hiervoor een belangrijk aanknopingspunt. In de eerste plaats wil ik het lichaam in crisis niet bekijken vanuit de crisis in de postmoderne maatschappij. De interesse voor lichamenlijk geweld wordt besproken als een manier om met angst en pijn om te gaan. Niet louter de gedetailleerd beschreven gruwel, maar ook de humor, ironie en het potentieel om (morele) grenzen te overschrijden zijn emotioneel relevant. Een uitgewerkt voorbeeld zijn gevoelens van haat en misantropie. Gewelddadige fantasiebeelden zijn een manier om hier mee om te gaan. Het thema metal en lichamenlijkheid bevat zowel elementen van identiteit, ervaring en emoties. Daarom dat het belangrijk is dit onderdeel te bespreken; het toont immers de synergie aan tussen de verschillende hoofdcomponenten.

Tenslotte wil ik nog even de belangrijkste krachtlijnen op een rijtje zetten: Ik bekijk metal vanuit een artistieke invalshoek als een complex medium. Hiermee bedoel ik niet alleen de hierboven beschreven elementen, maar evenzeer de vaststelling dat metal - ondanks gecatalogeerd als popmuziek - muzikaal en tekstueel een doorwrochte

aangelegenheid is. Zie voor dit idee Gust De Meyer (2006); De beste smaak is de slechte smaak: Populaire cultuur en complexiteit. Deze notie van complexiteit keert regelmatig terug.

Metal is praktijkgericht. Identiteiten en emoties worden slechts gevormd en bemiddeld doordat men actief met het gegeven aan de slag gaat. Mensen zijn geen passieve ontvangers van betekenissen, integendeel ze zijn er zelf de makers van.

Een (de) rode draad in mijn betoog is ambiguïteit en ambivalentie. Botsende meningen, schijnbare tegenstellingen en een vage symbolenwereld vangen metal niet in een gefragmenteerd, schizofreen postmodern discours maar vormen net een uiterste significant arsenaal voor betekenisgeving. Deze, zogezegd opponerende, elementen kunnen metal vanuit een ander, minder strak gecodeerd, perspectief benaderen. Bovendien laten ze een openheid voor persoonlijk initiatief. Dubbelzinnigheden hebben geen tekort aan betekenis, integendeel. Ze stellen ons juist in staat kritische vragen te stellen en messcherpe, onuitspreekbare antwoorden te formuleren.

In de ervaring van metal speelt het lichaam een prominente rol. Betekenissen worden belichaamd. Intense emoties krijgen een lichamelijke invulling. Deze reflecteren op pijn en angst maar stellen ons ook in staat buiten onszelf te treden en grenzen te overschrijden.

3. Kleding en symbolen

De kleren maken de man. Metalheads zijn in veel gevallen duidelijk te herkennen aan de kleding die ze dragen, of beter gezegd aan hun look in het algemeen. Het is mogelijk een inventaris op te maken van de ganse metalgarderobe (voor een gedeelte is dit ook noodzakelijk), maar ik wil vooral de link met drager bekijken. Je draagt niet toevallig zwarte kleren; er hangen een hoop ideeën aan vast die persoonlijk geworteld zijn. Daarom geloof ik ook niet sterk in een soort van metaluniform (Weinstein, 1991, p. 127). Mensen variëren onderling sterk in de keuze van wat ze dragen. Een aantal symbolische elementen zullen wel terugkeren maar de exacte samenstelling blijft persoonlijk. Er bestaat hier rond uiteraard wel zoiets als een sociaal discours: doch dit heeft geen dwingende codes. Deze codes kunnen wel uitgesproken worden, maar de mogelijkheid om er mee te schuiven of ze te doorbreken blijft bestaan. Door zijn kleding aan te passen wordt dit een communicatiemiddel. Je weet op voorhand dat anderen jouw uiterlijk zullen beoordelen en erin overeenkomsten en verschillen met zichzelf zullen terugvinden. Door het dragen van bepaalde kleding worden mensen in staat gesteld bepaalde (persoonlijke) ideeën te belichamen. Voor veel metalheads is het dragen van passende kleding een alledaagse aangelegenheid. Dat impliceert dat er zowel gecommuniceerd wordt met insiders als met outsiders. Een groot deel van de gebruikte symbolen heeft ook referenties aan de westerse cultuurgeschiedenis. Daarom zijn het niet alleen esoterische betekenissen die worden opgewekt, integendeel, net in de, schijnbaar, duidelijke lezingen worden ideeën gevormd. Het is met andere woorden een spanningsveld tussen een onbetwistbare betekenis en de toepassing/belichaming ervan die hier van belang is. Symbolen zijn prominent met hun betekenis aanwezig, doch de presentatie ervan wijst op een discrepantie met de inhoud. Dit is geen massieve definitie maar eerder een evenwichtsoefening tussen symbolische betekenis en voorstelling. Hierdoor zijn betekenissen onderhevig aan een spel van ambiguïteit en ambivalentie.

Voor jongeren is de perceptie van hun voorkomen uiterst belangrijk. Kleding is een duidelijke indicatie tot welke groep men behoort of wil behoren. Met betrekking hierop hoorde ik ooit een interessant gesprek onder schooljongens op de bus:

Als je die kerel vraagt of hij een metalhead is zegt hij dat hij een allround is. Hij heeft toch een lange zwarte jas aan.... De ene dag wil hij een metalhead zijn, de

andere dag een gabber. Vandaag heeft hij de hele dag met zijn combats en zijn pinnen rondgelopen. Die gast weet echt niet wat hij wil. Das echt gene normale.

Dit citaat verhaalt uiteraard nog heel wat meer dan alleen het probleem van iemand zijn voorkomen. Het toont aan dat een bepaalde manier van kleden bepaalde verwachtingen schept. Wanneer deze worden vertroebeld, zorgt dat onmiddellijk voor verwarring. Daarnaast is het ook een illustratie van hokjesdenken; als je dit bent, kan je dat niet zijn. De jongens stellen in wezen het volgende scherp: een metalhead houdt niet van gabbermuziek (electronic hardcore) en omgekeerd. Kleding is hier onlosmakelijk verbonden met identiteit. Twee verschillende muzikale identiteiten binnen één persoon worden dan ook als een anomalie beschouwd. Het is als het ware een soort subculturele schizofrenie en de claim: één persoon, één identiteit. Hiermee houdt ook verband dat een muzikale identiteit, verbonden aan een bepaald voorkomen, rechtstreeks verwijst naar dieperliggende elementen. Het gaat niet om de kleding *an sich* maar wel over de hun onderliggende betekenissen die in dit geval schijnbaar onverzoenbaar zijn. Wat op de voorgrond staat zijn de enorme implicaties die aan een bepaalde look verbonden lijken te zijn. Hoe iemand eruit ziet, vertelt iets over die persoon en is dus geen arbitraire aangelegenheid. Het is evenmin een louter oppervlakkige aangelegenheid, (jonge) mensen weten dat.

3.1. Identiteit en symboliek

Het is toch wel relevant om eerst in te gaan op het loutere uitzicht van metalfans en te kijken welke motieven hierin naar voren komen. Volgens de klassieke opvattingen doet metalkledij denken aan zwart, jeans, leder en hoe kan het ook anders, metaal. Het meest traditioneel aangevoerde uiterlijke kenmerk is ongetwijfeld lang haar. Dit is een zeer stereotiepe voorstelling, die slechts een deel van de realiteit verklaart. Heel wat metalfans hebben inderdaad lang haar, maar we moeten ermee rekening houden dat talloze fans van het eerste uur helemaal geen haar meer hebben. Er treedt ook een zekere gelaagdheid op bij de kleding. Sommigen geven op heel eenvoudige wijze te kennen - door een simpel bandshirt bijvoorbeeld - dat ze zichzelf als metalfan zien. Anderen hullen zich dan weer in zwarte jurkjes, speciale broeken, schoenen, piratenhemdjes, hebben tattoo's, piercings enz.

Ook gelegenheden kunnen ervoor zorgen dat mensen meer aandacht gaan besteden aan hun uiterlijk. Je gaat naar een optreden met een t-shirt van de band die er die avond speelt.

Mensen blijken ook behoorlijk wat geld uit te geven aan hun hobby. Toen ik met Heleen aan een standje stond van metaljuwelen en patches begon ze, wegens gebrek aan geld, haar collectie maar imaginair uit te breiden. Ook in een busgesprek tussen Heleen en een andere metalhead kwam dit naar voren; de jongen vertelde: *Je gaat dan naar een optreden, je moet daar toch iets kunnen drinken en je moet een nieuw T-shirt kopen van die groep, want mijn oude is versleten*. Specifieke juwelen en prularia blijken trouwens vrij populair te zijn. De thematieken zijn vrij divers en kruistekens en pentagrammen hangen broederlijk naast elkaar. Het waren meestal fantasy en horror-geïnspireerde items, maar ook Keltische symbolen, veelal met een (neo-)Gotische beeldtaal. De vormgeving focust vooral op een bepaalde sfeer. Deze motieven en symbolen, die meestal historisch van aard zijn, keerden regelmatig terug.

Een belangrijk begrip voor deze symbolen is *inversie* (Weinstein, 1991, p. 39), wat betekent dat traditionele normen worden omgekeerd of alleszins zo voorgesteld. Een bekend en letterlijk voorbeeld is het omkeren van een kruisteken, als antichristelijk symbool. Gaat het dan toch om een loutere tegencultuur? Zich plaatsen in dat vreemde gebied impliceert niet noodzakelijk verzet. Een argument hiervoor is dat deze positionering in veel gevallen slecht tijdelijk is; mensen hebben verschillende identiteiten (zie De Meyer, 2004, p. 197). Het gaat niet zozeer om op te staan voor bepaalde - strak gecodeerde - normen, verzet of nog extremer, revolutie. Het gaat om een persoonlijke beleving. Nochtans treedt er soms ook een twijfeling op. Iemand vertelde: *ik heb wel wat t-shirts van groepen en draag soms een halflange jas, misschien heeft dat wel iets met de muziek te maken* (Nicolas). Het gaat hier vooral om de persoonlijke evidentie van een bepaald soort kleding. Uiteindelijk gaan mensen niet urenlang nadenken over welke groep ze vandaag op hun borst willen dragen. Maar deze vorm van gewenning resulteert niet automatisch in betekenisloosheid. Veel metalfans dragen hun kleding over op het dagelijkse leven en niet alleen binnen een uitgaanscontext. Wat opviel toen ik mensen zag van een metalgroepje uit de buurt - Demonic Empire - was dat het ene lid in het dagelijkse leven meer aan een metalplunje bleef vastklampen dan het andere. Een lijn die liep van een jas met kettingen over een bandshirt en polsbandjes naar gewoon zwarte kledij. Bij een optreden van de band dragen alle leden echter corpsepaint (het gelaat wit geverfd met zwarte vegen). Metalfans variëren dus in het aandeel van hun metaluitzicht dat ze naar het dagelijkse leven uitdragen. Of metalkledij gedragen wordt en in welke mate, is dus contextspecifiek. *Er zijn maar vijf*

mensen op school waaraan je ziet dat ze naar metal luisteren, daarvan ken ik er drie. Iedereen draagt dezelfde kleren ik volg niet graag de mode en vind ze niet mooi (Britt). Er zit toch ook de notie in van anders te willen zijn dan andere. Het dragen van metalkleren, bandshirts, pinnen en juwelen, geeft de mogelijkheid om tegendraads te zijn. Dat geldt tegenover andere mensen op school, maar evenzo ten opzichte van ouders. Die kunnen zich in sommige gevallen ergeren aan het kledingsgedrag van hun kinderen. Dat is misschien wel een verzetsnotie, maar binnen de wereld van pubers heeft deze vooral als doel een plaats in de wereld te zoeken. Dit wil zeggen dat het de mogelijkheid biedt om zelf grenzen te trekken. Verzet maakt in deze levensfase bijna vanzelfsprekend deel uit van het leven. Kiezen voor elementen die chaos symboliseren - zie Weinstein (1991, pp. 38 -43) - kan in die zin, bijna ironisch, eerder een ordeningsprincipe zijn. Deena Weinstein zegt hierover het volgende in haar deel over chaos:

The attitude of playing with disorder is not a religious commitment to “Running with the Devil,” but a delight in a sense of vitality that refuses to be repressed and suppressed (Weinstein, 1991, p. 42).

Dit spelende aspect kan ook met kleding ingevuld worden en het machtsgevoel dat er vanuit gaat, zal ook nog terugkeren in andere elementen. De keuze hiervoor hoeft niet strikt persoonlijk; te zijn, het kan onder invloed van anderen zijn dat men hiervoor gaat opteren.

Die tegendraadsheid in kledij zorgt natuurlijk ook wel voor een negatieve perceptie van metalfans. Hiervan gaf ik reeds enkele voorbeelden zoals het citaat van Duncan, (zie hoger). Deze visie was echter ook iets waar sommige van mijn informanten mee te kampen hadden.

Bij ons in het dorp had je een satanist, een heks en een vampier. (...) en ik was een heel goede vriend van de satanist. (...) Toen mijn moeder die kerel leerde kennen bleek hij een hele lieve satanist te zijn (Lies⁶).

(...) toen ik met mijn lange zwarte jas naar school ging de eerste dag zei iedereen: je bent een satanist geworden (Simon).

⁶ Dit is een deel uit een groepsinterview dat oorspronkelijk in het Engels gebeurde omdat één van de aanwezigen een Amerikaan was. Over het algemeen heb ik de citaten vertaald, behalve wanneer de oorspronkelijke tekst de inhoud beter tot zijn recht laat komen.

Het is grappig om te zien hoe dit soort stereotiepe personages in metalfans worden gelezen. Er lijkt hier dan ook een bepaalde notie van hekserij, namelijk die van sociale inversie, aan de orde te zijn. Mensen laten zich snel betrappen op reacties tegen datgene wat maar een haarbreed durft afwijken van sociale conventies. *Ik kwam met enkele zwartjes* [vriendinnen in gothic kleren] *een man voorbij die zijn kinderen naar hem toetrok en zei: opgepast dat zijn lijkenpikkers* (Annelies). Het zijn de overdrijvingen van mensen die in de hand werken dat metalheads zich anders dan anderen kunnen voelen. Dit zijn slechts enkele vrij extreme voorbeelden. Toch is het frappant dat er ten opzichte van metalfans nog steeds zo iets als xenofobie louter op basis van hoe ze eruit zien, bestaat. Het is wel een feit dat een vervaarlijk uitzicht voor veel metalheads geldt. Simon vertelde over zijn eerste metalconcert, van Type O Negative, dat hij bij de verschijning van de zanger dacht: *met die kerel wil ik geen problemen*. Zoals al gezegd zag ik als kind, woonachtig te Werchter, ook jaarlijks dat soort figuren passeren die zowel een zekere angst als ontzag inboezemden: akelig maar fascinerend.

Welke elementen maken metalheads nu net zo schrikwekkend? Het meest stereotype kenmerk is dat metalheads meestal geheel of gedeeltelijk in het zwart gekleed zijn. Zwart is in wezen niks meer of minder dan de afwezigheid van licht. Wit is alle kleuren samen, zwart geen enkele. Het is dan ook geen kleur, het is de afwezigheid ervan. Zwart is traditioneel verbonden met rouwen, geslotenheid, maar ook met de nacht en het occulte (zwarte katten brengen ongeluk). Allemaal negatieve elementen, doch met een ruimte voor een mysterieuze aantrekkingskracht. Exotisme heeft uiteraard ook een link met het begrip zwart. Tegelijk is zeer saaie, neutraalheid pretenderende kleding zoals maatpakken ook vaak zwart⁷. De vorm waaronder dit zwart verschijnt, is dan ook niet onbelangrijk om in ogenschouw te nemen. De manier waarop het gedragen en gepresenteerd wordt, vertelt iets over een persoon. *Zwart is mooi, maar er is zwart en zwart*; zei de moeder van één van mijn informanten. Het is geen zwart dat zoals het maatpak neutraal wil zijn, maar zwart dat een bepaalde intense lading heeft. Ik zou bijna ironisch zeggen; een zwart dat extravert is. Hierbij hoort ook automatisch het element duisternis.

Met deze notie betreden we het terrein van de romantiek met haar obsessies voor het sublieme, het schrikwekkende en het monsterachtige. Voorbeelden zijn the Gothic novel en schilders met een voorliefde voor het groteske, occulte en waanzinnige. Tegelijk hoeft deze duisternis niet noodzakelijk meer te worden aanzien als een sluier over alles wat goed

⁷ Saai en neutraal betekent niet noodzakelijk betekenisloos.

is. Er is sinds de negentiende eeuw een esthetiek opgestaan die het obscure en macabere omarmt. Het is dan ook niet zo vreemd dat deze ook vandaag nog voorkomt en dat mensen zichzelf graag erin hullen. Het is een voorkomen dat, zoals ik al aanhaalde, zowel akelig als fascinerend is. Er gaat een plezier en kracht vanuit om even in die schaduw te gaan staan, om even anders te zijn of zich te voelen. Ik ga hier later grondiger op in gaan.

Metalkleding, en metal in het algemeen, heeft een zeer specifieke beeldcultuur. De motieven op t-shirts zijn meestal obscuur van aard: doodshoofden, pentagrammen, bloed, monsters en nauwelijks leesbare lettertypes waar je je vingers aan kan snijden. Allemaal elementen die bij de meeste mensen automatisch een zekere aversie oproepen. Dit wijst erop dat quasi iedereen deze symbolen in zekere mate wel snapt. Ze hebben trouwens meestal een culturele inbedding. Deze is echter negatief; dat men hier mee te koop loopt, wordt dan ook als choquerend of extravagant ervaren.

Kleding in de brede zin van het woord (kapsels, juwelen enz.) gaat echter veel verder dan een beeldcultuur. Lang haar en baardjes, vooral geitensikjes, zijn populair en geven mensen het uitzicht van een occulte tovenaar of een vikingachtige krijger. De keuze van haarsnit kan even drastisch naar de andere kant overhellen; heel wat mensen scheren hun haar, geheel of gedeeltelijk, af. Van lang haar gaat een zekere ongebondenheid, barbaarsheid uit. Woorden die hierbij naar voren komen zijn macht en kracht. Zwarte magie maar ook militarisme zijn symbolen van het (illegitiem) verkrijgen van macht (zie verder). Op dit laatste zou ik wat dieper willen ingaan omdat het zo tastbaar aanwezig is.

Militaire symboliek is alom tegenwoordig binnen de metalwereld. Metalheads dragen combats, battledresses met een camouflagepatroon, lange lederen zwarte jassen, en kogelriemen (vooral black metalfans). Het is dus moeilijk te ontkennen dat sommige metalfans er agressief uitzien door de constante verwijzing naar strijd en oorlog die ze met zich mee te dragen. Maar militarisme houdt traditioneel natuurlijk ook een zekere broederschap en loyaliteit in. Wat mooi is bij sommige oudere metalfans, zijn de patches van bands op hun jeansvest. Het is als het ware een metalstamboom vanwaar iemand op muzikaal gebied thuishoort. Het geeft mensen ook een zekere veteranenstatus als je op hun rug kan aflezen dat ze er al van in de jaren tachtig bij waren. T-shirts van twintig jaar oud, die je regelmatig ziet passeren, hebben een zelfde effect.

The shirts are a visible sign of allegiance and commitment to a band and more generally to metal as a genre. The older the shirt, the longer one's commitment (Weinstein, 1991, p. 127).

Hierbij is toch ook opvallend dat oude groepen als Iron Maiden, populair blijven bij de jeugd. De laatste jaren was het ook zeer populair om patches van bands op rugzakken te naaien. Jongeren dragen zo hun muzikale voorkeur de school en het klaslokaal binnen. Mensen zien zo meteen welke bands door een bepaalde persoon geadoreerd worden. Het kan dus als een communicatiemiddel gebruikt worden, als kentekens die onmiddellijk duidelijk maken tot welke divisie je behoort.

Het uitzicht van soldaten zadelt metalheads natuurlijk wel op met het imago dat ze agressief of zelfs fascistisch zouden zijn. Over dit laatste zei ik al iets in verband met de groep Kiss (zie hoger). Er zitten binnen heavy metal een hoop symbolen die verwijzen naar het Derde Rijk, ook in de kleding. Lange zwarte lederen jassen lijken sterk op die van de Gestapo, het typische gotische lettertype wordt vaak gebruikt, Germaanse kentekens worden overgenomen en hier en daar duikt op een bandshirt wel eens een Duitse helm op. Nochtans moet hier op een dubbelzinnigheid gewezen worden. Er heerst wel degelijk een belangrijke verwijzing naar militarisme en zelfs fascisme in de metalkledij, maar tegelijkertijd wordt deze gecounterd door andere elementen, zoals lang haar. Er zijn natuurlijk ook mensen die hun haar afscheren⁸, volledig of een deel ervan. Ook piercings, pinnen en zelfs bandshirts ironiseren het uniformelement. Daarnaast verwijzen deze symbolen altijd naar iets meer dan louter naar hun geschiedenis. Het gaat hem niet om het verheerlijken van het nazisme of de holocaust. Men speelt met de herinneringen aan het grote kwaad van de 20ste eeuw⁹. Iemand vertelde mij zelfs dat hij na een bezoek aan Auschwitz geen battledresses meer wilde dragen (Tristan). Er treedt met andere woorden een soort paradox op die zowel wijst op gebondenheid als ongebondenheid, chaos en orde (Weinstein, 1991, pp. 38-43). Het is dan ook belangrijk de gegevens binnen hun context te zien en ze niet letterlijk te gaan lezen. Symbolen met een historische zware lading worden binnen een nieuwe context geplaatst. Enerzijds is de geladenheid ervan te groot om ervan losgemaakt te worden. Anderzijds laat de context niet toe om ze serieus te nemen. Deze symbolen zijn dus de pionnen in een ambigu spel waarbij hun traditionele betekenis van belang blijft, terwijl de onderliggende ideologie vervaagd of omgekeerd wordt.

⁸ Veel mensen associëren kort geschoren haar gemakkelijk met het skinheadmilieu. Het is enerzijds belangrijk te vermelden dat er toch wel een onderscheid bestaat tussen metalfans en deze skinheads. Anderzijds worden skinheads louter vanuit een extreemrechts standpunt bekeken terwijl ook voor deze groep een kritische visie noodzakelijk is. (...) *maar is ook verschil wat skin head in de grond is, en hoe sommige zich profileren als skin head* (Roel).

⁹ Dit neemt niet weg dat er inderdaad metalband zijn die zich inlaten met de nazi-ideologie. Binnen black metal spreek men van NSBM (Nationaal socialistische black metal). Dit zijn echter undergroundproducten die niet binnen de mainstream metalscène aan de orde zijn.

Deze paradox kan ook op andere gebieden naar voren komen, bijvoorbeeld door een ordinaire broek en schoenen aan te hebben en daarboven een metalshirt. Een zeker overlapping tussen het dagelijkse leven en dat als metalhead neemt zo zijn plaats in. Dit is belangrijk omdat er vaak een nogal enge visie op metalfans wordt geformuleerd waarbij ze tot eenheidsworst worden gereduceerd. Niet elke metalhead heeft combats aan, draagt lang haar of staat vol pinnen. Ook de genres waarnaar mensen luisteren spelen een rol in de wijze waarop ze naar buiten treden. *Ze zegt dat ze een diehard black metalfan is maar is gekleed als een emo*¹⁰ (Heleen). Net zoals het citaat waar we dit hoofdstuk mee begonnen aangaf, blijkt het niet onbelangrijk van zich tot op zekere hoogte toch wat te conformeren aan bepaalde, ongeschreven normen of beter gezegd verwachtingen. Hoe iemand zich kleedt, leidt dus onherroepelijk ook tot een lezing hiervan door andere mensen. In kleding ontstaat een bepaald jargon. Mensen binnen het wereldje kennen deze taal uiteraard heel goed en merken de lacunes op. Het gaat om een bepaalde interne logica die, zoals reeds bleek, niet zeer strak gedefinieerd is, maar waar men toch rekening mee dient te houden om niet uit de toon te vallen. Dit soort gevoeligheden is allerminst universeel aanwezig onder metalfans. Een te groot belang aan kleding wordt enerzijds als aanstellerij (*posen*) bekeken, aan de andere kant van de medaille toont kleding zich als een uiterst betekenisvol gegeven. Zowel het ene als het andere, het te veel of het te weinig, geeft inzage in het aandeel van kleding voor iemands perceptie. In mijn veldwerk stootte ik op een grappige variant van deze notie. Hans, de uitbater van een metalwinkel, vertelde mij dat er een periode was dat iedereen binnen het metalmilieu - om er bij te horen - een lederen vest aanhad. Omdat hij en enkele kameraden niet graag wilde meelopen met de groep gingen ze naar concerten in bloemetjeshemden. *We wilden het gewoon niet allemaal zo serieus nemen*. Er zijn wel meer mensen die van het genre op muzikaal gebied houden maar zich niet vestimentair geroepen voelen om eraan te participeren. Een andere informant vertelde dat het hele imagogedoe van de black metalscène hem op een moment minder aantrok. Binnen grind en death metal had je dat veel minder had: *Die konden tenminste nog om zichzelf lachen* (Tristan).

Heleen merkte trouwens op dat er binnen de metalscène veel minder regeltjes gelden dan voor gothics: *metal gaat over vrijheid*. Hier kan je een contrast opmerken met de eerdere uitspraak van deze persoon over mensen die zich als black metalfans uitgeven

¹⁰ Emo's zijn mensen die in verband gebracht worden met emo-core, wat ik persoonlijk het beste kan omschrijven als punkrock met een grote dosis pathos erin. De kledingsstijl van deze mensen benadrukt een zekere treurigheid. Er lijkt een soort van vete te bestaan tussen metalfans en emo's.

maar zich emo kleden. En dan zijn er nog diegenen die de ene dag gabber zijn en de andere dag metalfan. Metal is dus niet volledig vrij van enkele ongeschreven regeltjes, maar het hangt natuurlijk van persoon tot persoon af hoe serieus je hier mee omgaat.

3.2. Vrouwelijke kleding

Tot hiertoe heerste er een nogal mannelijke toon en daarom ga ik in op wat meer specifiek vrouwelijke items. Een hele reeks van bovenstaande elementen gelden uiteraard zowel voor mannen als vrouwen. Het lijkt niet wenselijk dat de verschillende gendergroepen andere regels hanteren om symbolen te plaatsen. Toch zijn er een hele hoop meisjes die hun adoratie voor metal in zeer specifieke kleding vertalen. Volgens Weinstein (1991, p. 134) gelden voor meisjes hele andere normen. Ze hebben twee opties, de kleding dragen die jongens dragen, jeans, t-shirt enz. of zichzelf kleden als *the bitch goddesses*. Beide opties worden volgens haar gedirigeerd door een mannelijke code.

The point is that there is not a metal style that females can wear as subjects the way that their male counterparts can. The same item, be it a black leather jacket or very long hair, is read differently, does not have the same meaning, when the wearer is female (Weinstein, 1991, p. 134).

Haar beeld is sterk gedreven door een traditionele gender-ideologie waarbij metal een mannelijk bastion is. De dag van vandaag is dit sterk aan het veranderen en zijn er zeer veel vrouwelijke metalfans. Het zijn dus niet langer anomalieën in tegenstelling tot haar stelling: *Women are aliens in the heavy metal subculture (...)* (Weinstein, 1991, p. 135). Bovendien vergeet ze dat kleding voortdurend inwisselbaar is. De ene keer zullen meisjes de traditionele (mannelijke) metalkleren aandoen, terwijl ze een andere keer de meer vrouwelijke zijde zullen benadrukken. Daarnaast is er ook een combinatie van beide mogelijk. Hierdoor hebben ze zelfs meer mogelijkheden dan mannen om een identiteit op te bouwen, los van enige mannelijke druk of verwachtingen. Mijn vrouwelijke informanten voelden zich in elk geval goed aanvaard en ingebed in de metalcultuur.

Er bestaan op het gebied van kleding wel enkele genderverschillen. Make-up komt toch net iets meer voor bij vrouwen, al kom je ook wel eens een man tegen met zwartgelakte

nagels en oogschaduw¹¹. Het gelaat wordt vaak, letterlijk, meer in de verf gezet. Een zeer bleek gelaat met accentuering van lippen en ogen, contrasteert met ravenzwart haar en zwarte kleren, vaak feeërieke jurkjes. De kleding bij meisjes toont overeenkomsten met die van gothic fans. Dit wijst vooral op het feit dat deze muziek ook geapprecieerd wordt naast metal. Beide genres staan overigens niet ver uit elkaar; er bestaat immers gothic metal waar de stijlen in samenkomen. Dat is van belang omdat gothic metal een van de genres is waarin een nadrukkelijk vrouwelijk element zit. Veel gothic bands hebben immers een zangeres als frontvrouw. Omdat sfeer een belangrijke component is van deze muziek, keert dit ook terug in de kleding. Een aantal items hiervan zijn jurken en korsetten.

We krijgen hier weer te maken met een historische link, namelijk die van de negentiende eeuw met de *femme fatale*. Er wordt een beeldtaal gecreëerd van mysterie, verleiding en schoonheid, die je overigens ook terugvindt in muziek en tekst. Het dragen van een korset lijkt dit nochtans wat tegen te spreken, al is het natuurlijk wel volledig uit vrije overtuiging. De *femme fatale* is in zeker zin ook weer eens soort inversiefiguur. Ondanks dat ze de vorm heeft van een masculiene creatie staat ze toch ook symbool voor het ten gronde richten van haar schepper. Met andere woorden: het is geen passieve of onderdanige figuur, integendeel.

Korsetten, die geassocieerd worden met de negentiende-eeuwse burgerij (Steele, 2001, p. 35), zijn hierin dan weer een dubbelzinnig element. Ze passen in het verleidingsideaal wegens hun benadrukking van lichaamsvormen. Tegelijk zijn ze juist het symbool van vrouwelijk onderdrukking en hebben ze eerder de betekenis van een dwangbuis. Het is dan ook opvallend dat een aantal meisjes verwees naar het veel vrouwvriendelijkere karakter van metal, in tegenstelling tot bijvoorbeeld hip hop en R&B (Heleen, *Satanic angel*). Korsetten hebben verschillende betekenissen en functies zoals: vrouwelijkheid, schoonheid, erotiek en fetisjisme (Steele, 2001). Het is een kledingstuk dat niet langer prominent aanwezig is in de maatschappij. Dit wijst er, in samenspraak met het persoonlijke engagement van de draagster op, dat het een positieve of speelse inhoud zal meekrijgen.

Fetisjelementen zijn ook op andere manieren aanwezig. Op een festival kwam ik een volledig uitgedost metalkoppel (*cybergothics* volgens Heleen) tegen dat met een ketting aan elkaar hing - beiden hadden er alleszins even veel plezier in. Dit toont opnieuw aan hoe er met elementen gespeeld wordt en dat er niet echt redenen zijn om mensen op bepaalde symbolen te gaan vastpinnen. Vanuit een gebondenheid wordt dus juist een soort

¹¹ Binnen de Glam rock van de jaren 80 (Poison, Mötley Crüe, Twisted Sister) waren het mannen die zich met vrouwelijke kledij, make-up, netkousen, poedelkapsels, uitdoste (Christe, 2004, pp. 153-171).

van ongebondenheid uitgedrukt. Een korset mag dan wel een symbool zijn van vrouwelijke inperking, in deze context wordt het geheel vrijwillig gedragen zonder enige culturele druk. Tegelijk belichaamt men dus een ingebonden houding tegenover één van verleiding en schoonheid: (...) *clothing, body, and performance come together in dress as embodied practice* (Hansen, 2004, p. 373). Een kledingstuk dat passiviteit uitstraalt wordt aldus opgenomen in een actieve act. Een ambigu spel bemiddelt de betekenis tussen onverzoenbare uitersten.

Bovendien heb ik hier de focus gelegd op zeer specifieke kledij terwijl deze natuurlijk heel vaak in combinatie met andere elementen naar voren komen. Het zwarte jurkje kan goed binnen het beeld van de femme fatale passen terwijl de combats eronder dit beeld niet vervolledigen, maar gewoon op een andere notie wijzen.

3.3. Fantasy elementen

De beeldtaal van metal wordt, naast in kleding, ook verder uitgewerkt in andere dingen. Metal is direct of indirect verbonden met een bepaalde materiële cultuur. Iconografie en voorwerpen die zeer regelmatig in deze context voorkomen, tonen dit aan.

(...) *van fantasy teksten kan ik genieten ma dat heeft te maken met dat ik veel fantasy games speel wss* (Sgt. Minejumper). Deze regel gaat verder dan metal en heeft ook te maken met een algemene interesse voor het fantastische. Binnen dit soort spelletjes ontstaat soms een gelijkaardige *mélange* tussen historische periodes. Een bordspel als Warhammer 40k maakt een mix tussen sciencefiction, gotiek, fascisme enz. Dit spel inspireerde de metalgroep Boltthrower¹². Lies vertelde dat ze een vriendje had die met dit soort spelletjes bezig was. Einherjar was lid van een zwaardvechterclub, waarmee hij shows speelde, aangekleed als bijvoorbeeld een Lord of the Rings verhaal. Ook hier is dus weer de link tussen iemand die naar metal luistert en met fantasy bezig is. Zeker bij dit laatste, maar ook bij rollenspelen gaat het zeer duidelijk om mensen die zich voor een bepaald moment inleven in een andere wereld. Dit is uiteraard een hele cultuur op zich maar het heeft toch veel met de sfeer van metal gemeen. Bepaalde genres als power metal - maar ook meer traditionele heavy metal - hebben vaak teksten over draken, ridders, helden, magie enz. Op een metalbeurs vind je gegarandeerd een kraampje dat zwaarden en

¹² Ik ben vroeger zelf een tijdje met dit spel bezig geweest en toen is mij opgevallen dat zich binnen dit milieu veel metalfans rondliepen.

dergelijke verkoopt. Metal heeft altijd aandacht gehad voor dit soort voorwerpen. Een figuur als Alice Cooper kleepte in de jaren 70 zijn shows aan met akelige figuren en decorstukken en vooral heel veel bloed (Christe, 2004, p. 18). Het fantastische, zowel binnen een meer romantische traditie als binnen die van sciencefiction, heeft altijd een rol gehad binnen metal. Ook een voorliefde voor horror zoals Heleen die benadrukte, kan binnen deze categorie geplaatst worden.

Zowel de metalwinkels in Baal als Leuven hadden een bepaalde aankleding. In Baal stond een houtbewerkte toog, een lamp in de vorm van een draak en in de hoeken stonden replica's van middeleeuwse wapens. Er werden trouwens ook fantasyspullen zoals postkaarten en t-shirts verkocht. In Leuven hangen er kettingen aan het raam, middeleeuwse wapens aan de muur en een hakbijl boven de deur. Deze aankleding is daar perfect geplaatst: als klant begrijp je waarom het daar hoort. Een dergelijk object vervult er een functie die even logisch is als een kruisbeeld boven de deur. Dit laatste zou binnen deze context uiteraard volledig uit de toon vallen. Een ordinair bijl krijgt door zijn plaatsing een nieuwe betekenis. Het zal gelezen worden als een wapen en niet langer als gebruiksvoorwerp. Het zal eerder wijzen op iemands schedel splijten dan op hout klieven. Een alledaags voorwerp krijgt binnen een metalcontext dus een eigen verhaal. De kettingen aan het raam zou men een pluraliteit van betekenissen kunnen geven. Ze kunnen verwijzen naar een kerker, gevangenschap, foltering, sadomasochisme maar ook naar zware industrie en het machinale. Uiteindelijk is geen enkel van deze betekenissen exact aanwezig. Een ketting speelt een rol speelt binnen het metaljargon, al was het maar vanwege zijn materiaal, en is daar als dergelijk voorwerp zeer begrijpelijk. Hierbij valt op dat dagdagelijkse gebruiksvoorwerpen een belichaamde verwijzing krijgen. De aantasting van het menselijke lichaam is een centrale pijler in metal zoals in een later hoofdstuk nog zal blijken.

Drie van mijn informanten (Owen, Britt, Heleen) maakten zelf wel eens graag een fantasygeïnspireerd werk. De tekeningen die ze maakten, sloten nauw aan bij de fantasiewerelden die ook in metal naar voren komen. Vooral monsters, engeltjes, duivels en horroronderwerpen kwamen aan bod. Het is niet toevallig dat mensen net in die onderwerpen geïnteresseerd zijn die ook in metal aan bod komen. Men participeert aan deze alternatieve wereld door ze zelf mee te creëren en te reproduceren.

4. Identiteit

Making music isn't a way of expressing ideas; it is a way of living them (Frith, 1996, p. 111).

Met dit citaat hebben we onmiddellijk een aanzet gegeven om mensen niet te reduceren tot loutere dragers van een bepaalde identiteit. Muziek in het algemeen is een actief proces, de ervaring staat centraal. Het blijft echter een zeer moeilijke vraag hoe mensen zichzelf zien binnen een muzikaal genre. Zoals reeds gezegd, wordt die muzikale identiteit wel eens verlaten. Het is een absurde gedachte dat metalfans maar een gezicht zouden hebben. Een verscheidenheid van karakters trad naar voren binnen mijn groep van informanten. De manier waarop mensen met hun muziek omgaan, kan evenzeer in heel grote mate verschillen. Hoe serieus wordt de muziek genomen? Het beeld van metalfans als gitzwarte zielen die hun heil zoeken in al even zwartgeblakerde muziek is uiteraard een illusie die een eigen leven heeft in veel clichés. *Op een festival kreeg ik aan de kassa teveel geld terug en ik zei dat tegen het meisje. Ze was heel verbaasd dat een metalfan zo iets deed* (Simon). De koppeling van hoe iemand eruit ziet naar hoe iemand is, wordt heel vaak op een stereotiepe manier geconstrueerd; zwart, donker, slecht, corrupt. De bedoeling is dan ook om te kijken hoe mensen zich verhouden tot de muziek waarnaar ze luisteren. Ondanks het brede kleurenspectrum van karakters dat onder mijn informanten aanwezig was, bestaan er nog altijd veel vooroordelen tegenover metalheads. Een aantal hiervan werd ook door mijn informanten zelf aangehaald.

4.1. Identiteit als een afgrenzend principe

Over metalheads zijn er nog altijd stereotiepe gedachten aanwezig die zowel extern maar soms ook intern geopperd worden. Tijdens mijn veldwerk werd er in een gesprek het cliché aangehaald dat metalheads geen gevoel voor humor zouden hebben; dit was wel met de reserve dat men zichzelf als een uitzondering aanzag (Wouter). *De meeste metalfans hebben geen scherp gevoel voor humor, veelal onderbroekenlol* (Wouter). Ik moest eigenlijk ter plekke concluderen (het rockcafé te Leuven) dat ze wel degelijk gevoel voor humor hebben: er werd best heel wat gelachen. Tussen de metalplaatjes die gedraaid werden, zaten soms ook heel parodieachtige nummers en af en toe kwam er zelfs eens een

beat voorbij. Heleen zei dat ze zo iets maar niks vond, maar de rest van de aanwezigen amuseerden zich er kostelijk mee. In de gesprekken die ik zelf met informanten had, werd er ook vaak gelachen. Niet toevallig kwam er ook wel eens zwarte humor voorbij. Metal is zelf ook regelmatig prominent met humor verbonden.

Wat betreft het intelligentieniveau bestaan er ook allerlei meningen over metalfans. Ik hoorde meer dan eens dat metalfans dom zouden zijn (Niels, Einherjar, Lien, Wouter). *Metalfans zijn over het algemeen idioten hoor buiten die paar intellectuelen zoals wij* (Wouter). De toon van de deze uitspraak was wel eerder ironisch bedoeld, maar er waren ook krassere uitspraken:

(...) Het is alsof je een metalshirt moet aanhebben om naar metal te luisteren (...) Ik krijg daar persoonlijk echt het schijt van maar dat staft den ook mijn vermoeden (alleh [sic.] het is geen vermoeden maar een zekerheid) dat de meeste mensen die naar metal luisteren oledom zijn (Niels).

Het is een hardnekkig cliché, zeker bij outsiders, dat metalfans niet erg intelligent zijn (zie opnieuw citaat van Duncan). Het is wel opvallend dat andere metalheads dit beamen maar zichzelf goedpraten door zich als uitzondering op te stellen. Anderen berustten dan maar in hun lot en gaven ridderlijk toe dat ze dom waren. Heleen reageerde hierop als volgt: *(...) in bepaalde stromingen hebt ge idd meer retards dan in andere (...) ma ge moet ons nie allemaal over dezelfde kam scheren*. Hier wordt het onderscheid met verschillende genres verbonden. Recent onderzoek wees trouwens uit dat hoogbegaafde kinderen vaak metal boven andere muziek verkiezen wat dan weer het tegendeel aantoon (The Independent, 21.03.2007, p. 21).

Hiermee samenhangend - waar ik later in een andere context ook zal op moet terugkomen - is elitarisme. Onder veel metalheads treedt een soort superioriteitsgevoel op, iets dat ook blijkt uit de opinies over de intelligentie van ander collega's en gevoel voor humor. Dit lijkt een link te hebben met de voorkeur van hoogbegaafde kinderen voor metal. Deze zitten trouwens ook in een wereld vol mensen die hen niet snappen. Een elitaire houding is ook verbonden met gevoelens zoals misantropie, die verder nog uitgebreid aan bod komen. Elitarisme mag echter niet gereduceerd worden tot de conclusie dat metalheads tot op het bot egocentristisch zijn. Deze houding bestaat wel onder bepaalde individuen maar wordt meestal ook afgestraft. Een paar voorbeelden: *Ik [ben] wss [waarschijnlijk] alles behalve wa ge ooit gezien hebt (...) om u een schatting te geven (...)*

heel de black metal scene te antwerpe, turnhout en zoveel andere plaatsen (...) haat me (Einherjar). Een andere persoon plaatste op een metalforum regelmatig zeer extreme (misanthropische) ideeën, tot op het absurde af. Toen ik iemand anders eens zijn mening vroeg over dit individu zei deze: *Er zijn metalcafés waar ze gewoon moppen over die kerel vertellen*. Mensen die zichzelf en hun meningen al te serieus gaan nemen, gaan uiteindelijk - gewenst of ongewenst - toch uit de boot van de grotere groep vallen. Er zijn inderdaad metalfans met een zeer sterke ideologie maar dit zijn vaak Einzelgängers waar een meerderheid sceptisch op neerkijkt. Wat hierbij opvalt, is dat opnieuw de muzikale richting een rol speelt. (...) *lol idd ik lach altijd me die manne [black metalfans] mja die manne lac[j]hen t[e]rug met mij omdak [omdat ik] vroeger ook zo was* (Sgt. Minejumper). Dit soort strakkere ideologische houdingen houdt meestal verband met black metal maar is zeker geen algemeen kenmerk voor het genre. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een citaat zoals het bovenstaande, waar een hele scène iemand niet tot de hunne rekent, ook al wil deze de vertegenwoordiger bij uitstek van het genre zijn. Veel mensen hebben er duidelijk geen boodschap aan om muziek doodserius te nemen. Extreem elitarisme is uiteindelijk een radicaal voorbeeld van een principe dat in minder mate bij een hele hoop mensen voorkomt, zoals bijvoorbeeld Sgt. Minejumper suggereerde. Bij hem is het slechts milde spot; toch distantieert hij zich wel graag. Dit elitarisme is trouwens een typisch kenmerk van subculturen: een identiteit vormen betekent immers ook grenzen trekken tussen zichzelf en anderen. Het is zelfs *noodzakelijk* zich te onderscheiden. Heleen stelde zelfs voor om de indeling van mijn thesis te doen volgens de verschillende genres. Volgens haar zijn er enorme verschillen tussen mensen die het ene of het andere genre prefereren.

4.1.1. My subculture kicks your subculture's ass

Voor vele mensen is de definitie van metal: luide gitaarmuziek. Dat is natuurlijk een probleem want ook punk, hardcore en zelfs gewone rock vallen binnen deze categorie. Als we over identiteit praten dan blijken punkers geen metalheads te zijn. Er kunnen echter wel gelijkenissen zijn en de appreciatie van het ene verwerpt niet noodzakelijk het andere. Sommige metalfestivals hebben bijvoorbeeld een punkstage en punk was ook een belangrijke invloed voor thrash metal; er zijn dus wel enkele overeenkomsten tussen beide genres. Desalnietemin worden er grenzen getrokken tussen verschillende subculturen.

Rap en hip hop¹³ kregen te kampen met het meeste tegenwind van metalheads. Deze subcultuur werd als tegengesteld aan metal voorgesteld. Dit is ergens ook wel logisch als je videoclips van beide genres vergelijkt, rappers staan voor gigantische villa's met veel te dure wagens, hebben nette witte kleren aan en veel gouden juwelen rond hun hals¹⁴. Metalheads staan ergens in een donkere kelder of een ruïne en als er al auto's in voorkomen zijn het meestal brandende wrakken. Dit is natuurlijk een stereotypering maar het laat wel zien dat het om totaal verschillende werelden gaat. Zoals nog zal blijken, worden er ook qua ideologie grote verschillen opgemerkt tussen beide genres.

Voor andere genres is deze grens veel dunner en zijn er veel meer overlappingsen. Wanneer mensen andere metalheads als dom zien, houdt dat in zekere zin ook verband met deze grensvorming. *Ik ben niet zoals jullie*. Dit hangt uiteraard samen met het feit dat iedereen zijn eigen identiteit wil opbouwen. Zoals bleek en verder nog zal blijken, wordt het niet samenvallen met de grotere groep (metalfans en niet-metalfans) door sommigen als deugdzaam aanzien. Een persoonlijk schisma doorvoeren, legt een claim op een sterke individuele identiteit.

Ook op het gebied van muzikale appreciatie bestaat deze tendens. Er wordt wel eens gesproken over oogkleppen ophebben met betrekking tot muzieksmaak. Er zijn mensen die slechts één genre kunnen appreciëren en dat zo zuiver, "True", mogelijk willen houden. Ook trouw en loyaliteit aan de muzikale roots maken hier deel van uit. Deze houding, die zich verzet tegen commerciële varianten van metal maar ook tegen popmuziek in het algemeen, werd door Weinstein (1991, p. 137) aangehaald. In werkelijkheid hadden zeer weinig van mijn informanten een bekrompen houding en kwam er altijd een grote diversiteit van stijlen aan bod.

Meestal kwam er wel kritiek op de muzikale kenmerken van een andere groep. Death metalfans vonden black metalfans bijvoorbeeld veel te serieus, terwijl vice versa sommige black metalfans de splatterteksten (teksten met veel bloed en geweld) van death metal dan weer oppervlakkig vonden. Heleen zei hierover:

(...) want geloof mij der is ne [een]wereld van verschil tss nen heavy powermetal gast en ne bmer (...) maar ik weet wel als ik vroeger naar de kram ging (veel bmers) die

¹³ Toch is er ook muziek die metal, rap en hip hop proberen te versmelten. Vooral bij nu-metal gebeurt dit regelmatig (Christe, 2004, p. 329).

¹⁴ Er lijkt wel een analogie te bestaan tussen hip hop en de glammetal van de jaren 80. Vooral de pretentie dat de artiesten een schijnbaar eindeloze seksuele aantrekkingskracht hebben is een punt van gemeenschappelijkheid. (Zie ook Christe, 2004, pp. 153-171).

namen alles heel serieus en hadden ook nogal extreme politieke opvattingen (...) terwijl als ik naar aarschot ging allemaal heavypowermetal mensen die nemen da ook serieus maar dan noemen ze da true zijn en zo.

Metalheads nemen dus hun eigen muzikale voorkeuren serieus. Bovendien worden er ook altijd argumenten gegeven waarom de eigen muzieksmaak hoger wordt gewaardeerd dan een andere. Hoewel sommige metalfans subgenres strikt onderscheiden, konden anderen ze probleemloos verzoenen.

Meningen over verschillen met andere groepen werden vooral geuit via humor en spot. Heleen vindt het leuk om over ideologische onderwerpen met punkers in discussie te treden.

(...) maar[he]t leuke is die vinden van zichzelf da ze extreem gedachtegoed hebben (...) ja anarchisme en diene zever fuck the system (...) non-conformisme en al (...) maar allez ja daar kunde dan weer een heel discussie over voeren (...) nog een feit metal heerscht tegenover de punkcultuur (...) mwoehahaha (Heleen).

Het superioriteitsgevoel van metalfans heeft in de meeste gevallen ook een ironische zijde. Een manier om dit te uiten was het gebruik van een bepaalde woordenschat. Vooral voor black metalfans bestonden er een hele reeks woordjes om hun houdingen en voorkomen aan te duiden. Vanwege de zwarte kringen rond hun ogen werden ze soms *panda's* genoemd. Hun gedragingen werden in een aantal woorden gevat: *krieg*¹⁵, *necro*, *grimm*, *frostbitten* en *true*. Deze termen slaan vooral op poses en gezichtuitdrukking. (...) *necro van de manier waarop dat ge staat bij bm optredens standing there being all necro (met corpse paint uiteraard)* (Heleen). De kwaadaardige en misantropische blik wordt met deze metallinguïstiek benadrukt. In de metalzone van Leuven hing een waarschuwing om de beveiligingscamera aan te geven met het opschrift: *look grimm you are filmed*. Uit de casus van black metalfans zal blijken dat sommige hiermee de spot gaan drijven. De rede hiervoor is dat bepaalde houdingen te serieus worden genomen terwijl ze makkelijk doorprikt kunnen worden.

¹⁵ Krieg komt van het een parodiërend black metalnummer, Black metal ist Krieg van eenmansproject Nargaroht. Door zijn overdrijving in monotoonheid en retoriek steekt het de draak met het genre. Wie niet vertrouwd is met het genre zal dit echter niet zo makkelijk als ironisch of humoristisch ervaren omdat hij niet weet waar de grens van de overdrijving ligt.

In mijn conversatie met Heleen, Wouter en Peter kwam ook naar voren dat er op een black metalconcert eens emo's tussen het publiek treurig stonden te kijken, de houding die dan weer van deze subgroep verwacht wordt. Emo's worden in het algemeen vaak bekritiseerd door metalfans zoals voorbeelden op het internet aangeven. Emo's hebben namelijk een aantal kenmerken van metalfans, zoals hun voorkeur voor zwart en bepaalde overeenkomstige kledingsstukken en gadgets. Soms kom je deze mensen ook wel eens tegen binnen metalkringen. Vandaar dat ze eventueel wel gezien kunnen worden als een soort van ketters, die wat meeheulen maar toch niet helemaal doen zoals het hoort. Hun muziek, emo-core, heeft ook wel enkele links met metal. Sommige discussies gaan er dan ook over of een band nu emo of metal is. Veel mensen maken er echter geen probleem van om beide stijlen te appreciëren.

Heleen sprak ook haar afkeer uit voor enkele ander subgroepen zoals hippies. Ze vond deze sterk in contrast staan met haar ideeën als misantroop. Hun ideeën werden als vrij naïef afgedaan en het ideaal van *peace and love* (vrije liefde, zie ook normen en waarden) werd verworpen. Haar idee lijkt een rechtstreekse doorleving te zijn van het ontstaan van metal zoals eerder werd aangehaald. Een utopische wereldbeeld dat bestond uit samenhangigheid was volgens haar onmogelijk. Dat alle mensen met elkaar zouden overeenkomen kon gewoon niet volgens haar visie. Ze vertelde trouwens ook eens dat ze niet echt hield van gothics met hun kronkelige dansjes. Er waren volgens haar ook meer regeltjes voor gothics dan voor metalheads. Zoals gezegd zijn er geen strakke wetten of regels waaraan men moet voldoen maar wel bepaalde verwachtingen.

Metal - laat staan één enkel subgenre - is zelden de enige muziek waar mensen naar luisteren. Om zijn muzieksmaak duidelijk te maken, gaf Wouter mij een zakje met cd's. Naast allerhande varianten van metal trof ik ook jazzmuziek en Frank Zappa aan. Metalfans zoals Demorg, Niels, Nicolas, Roel luisteren ook naar gewone rockmuziek.

(...) Ik heb immers twee 'kanten', een donkere (persoonlijker) en een 'vrolijk' (meer extravert) (...) Donker -> bm [black metal] en 'vrolijk en melancholisch' in die melancholische rock/jazz (Niels).

(...) dan ga ik naar een ander soort underground (...) Darkstep, hardcore, dubstep (...) in de industriële ondergronden van Brussel (...) enorm goeie atmosfeer (clawsofperdition).

Iemand anders doet dan weer streetdance op muziek van Justin Timberlake maar zocht voor de meer muzikale genoegens en inhoud toch metal op (Satanic Angel). Er was zelfs iemand die bekende ooit naar een Britney Spears concert te zijn geweest. Zelfs als het louter op muziek aankomt, kan je mensen moeilijk gaan labelen. Hoewel metal als muzieksmaak de hoofdmoot uitmaakt en voor iemands identiteit bepalend is, zijn er nog altijd afwijkingen van deze lijn.

Metalheads als een homogene groep bekijken is een vrij achterhaald idee, zoals nog duidelijker uit de casus van de bmers zal blijken. Metalfans zijn dikwijls opgesplitst voorgesteld, terwijl veel mensen meerdere genres kunnen appreciëren. De mate waarin muziek en teksten serieus genomen worden, kan enorm verschillen. In een genre als death metal speelt humor bijvoorbeeld een grote rol, terwijl black metal tekstueel heel wat strakker is. Sommige metalheads kicken op virtuositeit, anderen vinden dat dan weer volledig overbodig. En zo zijn er een hele reeks verschillen tussen individuen en hun ideeën over wat metal is of wat het zou moeten zijn. Toch staan deze opposities niet in de weg dat er bindingen tussen deze mensen ontstaan.

4.2. Bindende elementen

Tot op zekere hoogte lijken de strakke grenzen problematisch. Het wordt wel heel moeilijk om nog maar één enkel criteria te vinden waaraan een metalfan zou moeten voldoen om tot die groep gerekend te worden. Je kan meestal wel aan de kleding van de persoon zien dat het metalfans zijn, maar bij sommigen is dat veel minder duidelijk. Voor een deel maakt dit probleem van onduidelijkheid ook de kern uit van wat er aan de hand is. Zoals het citaat van Frith (1996, p. 111) eigenlijk impliceert, gaat het in metal niet om vaststaande, omliggende ideeën. Het is een grote grabbelton waaruit á la carte stukjes en brokjes voor eigen gebruik uitgevist mogen worden. Deena Weinstein (1991, p. 5) spreekt in deze context over metal als een bricolage:

A “bricolage” is a collection of cultural elements. It is not like a machine in which each part is specially adapted to contribute to the proper functioning of the whole. A bricolage is much looser than that. Its parts exist for themselves as much as they do for the whole. They are held together not by physical or logical necessity but by interdependence affinity, analogy, and aesthetic similarity.

Zoals verder nog aan bod zal komen, hebben bepaalde elementen binnen de scène een heel diverse waaier aan betekenissen, waarvan niemand kan zeggen of ze juist of fout zijn. Het gaat dus niet om de uiting van ideeën, maar om een aantal losse delen en hoe men daar mee aan de slag gaat. De handelingen staan dus centraal. Grenzen trekken is één van de praktijken die ervoor zorgt dat mensen een persoonlijke identiteit opbouwen. Elementen worden in een persoonlijk narratief geplaatst, ook al blijven er bindingen met anderen bestaan. De hoofdvraag is dan ook: hoe gaan mensen met hun muziek om en wat is hun plaats erin. Het is die lastige vraag waarop mensen in eerste instantie niet weten hoe te reageren; *wat betekent metal voor jou?* Het is nu eenmaal die vraag die zelden eerder is gesteld en het eerste antwoord begint dan ook dikwijls met het woord: *Gewoon....* Door gedetailleerde vragen aan individuen voor te leggen, wordt het zwaartepunt gelegd op een persoonlijke identiteit. Hoewel er in een individuele context een strakke interpretatie is van de grenzen die men trekt, komen deze in een sociaal verhaal veel meer open te liggen. Op die manier sluiten eigen ideeën en vormgeving niet uit dat er clusters van mensen gaan ontstaan. Naast een individuele identiteit, hebben de meeste metalheads ook een groepsidentiteit.

Dat iemand tot een subcultuur behoort, is in wezen altijd een keuze; niemand wordt verplicht. Desalniettemin is het iets dat telkens organisch gegroeid is. De genese om een metalfan te worden, verloopt meestal vrij stereotiep. Diegene die anderen ernaar toe leiden zijn meestal oudere broers en vrienden. De meest voorkomende leeftijd waarop mensen beginnen te luisteren is rond 14-15 jaar, volop pubertijd dus. Wat me opviel is dat de meeste mensen in verschillende stadia doordrongen in de muziek; van commercieel naar alternatief, van eenvoudig naar complex, van ondeugend tot extreem

(...) eum 4e middelbaar begon dat met metallica, iron maiden etc (...) dan ging dat over naar heavy metal en power metal (Savatage, Helloween, ...), dan naar death metal (At The Gates etc.), dan commerciële black tot ik mensen binnen de scene begon te kennen en ik naar de 'echte' goeie ging, zoals Seigneur Voland en Baptisme etc, waar er geen 15 jarige nerds (of toch weinig) naar luisteren en die volwassen teksten op de proppen kunnen brengen, waarm eer [sic.] in staat dan (...) cut and kill ofzo (Niels).

Eind jaren negentig had je de opkomst van de ganse nu-metal beweging die vrij mainstream was, maar mensen uiteindelijk wel in contact bracht met de hardere genres. *In*

het begin was het ook allemaal niet slecht en het opende veel deuren voor mensen naar metal. Het idee dat mensen hadden over metalfans vervaagde er een beetje door. Laat ons zeggen dat het idee van de metalfan als extreem individu doorprikt werd (Lies en anderen). Door de commerciële doorbraak van metal - die door de gesetelde kern van metalheads dikwijls verworpen wordt - worden jonge mensen dus aangeworven en gaan ze zich verder in het genre verdiepen. Demorg en Grimm vertelde dat ze thuis waren opgegroeid met “goede oude rock” zoals Pink Floyd. Door nu-metal kwamen ze uit bij groepen als Cradle of Filth. *In het begin moest je je wel aanpassen aan die stem [black scream] maar daarna zijn we in die richting verder gaan luisteren.* Meestal gebeurt de introductie in de wereld van de heavy metal van commercieel naar meer alternatief. *Sommige gasten komen hier [de metalwinkel] binnen nadat ze thuis vaders plaat van AC/DC hebben gevonden en zo ontstaat dan opvolging* (Hans). De muzieksmaak van de ouders kan dus een rol spelen in die van hun kinderen. Dat contrasteert met het klassieke idee dat jongeren naar metal luisteren om zich tegen hun ouders af te zetten.

Er waren anderzijds ook informanten die vertelden dat ze in bepaalde periodes zich niet meer zo sterk tot het genre aangetrokken voelden. *Niets voldeed nog echt aan mijn definitie van metal* (Douglas). Later was hij terug in het genre geïnteresseerd geraakt door muziek die hem wel opnieuw aansprak. Andere informanten werden na een tijdje selectiever: (...) *ma het laatste half jaar luister ik enkel nog maar een paar bands echt ze, de rest is zo van mja, te doorsnee* (Niels).

Het zal wel geen toeval zijn dat mensen net in hun pubertijd tot metal werden aangetrokken. Dat is natuurlijk ook de levensfase die het sterkste met een verzetsnotie in verband wordt gebracht. Zoals ik aanhaalde: als kritiek op een visie binnen de cultural studies is het reduceren van metal tot een loutere verzetsnotie een verarming. Deze notie van verzet kwam bovendien onder mijn informanten trouwens niet al te dominant naar boven. Het was niet zozeer verzet maar eerder een bepaalde wereldvisie die binnen metal naar voren kwam. Simon verwoordde dit prachtig maar met de nodige ironie:

Metal has also to do with who do you feel what do you think the world looks like: 'black'; who do you feel like: 'black'; and who do you think the future will look like: 'black' and you are very angry with the world, expresses it as a screams towards the world.

Hij besprak dit ook in het kader van een soort verbinding tussen metalheads, *People who are like-minded*, die samen voor dezelfde ideologie staan. Wat belangrijk is, is het kader, de context van deze uitspraak. Deze klinkt heel zwaar, lijkt erg serieus en zelfs wat normerend maar dan komt de ambigue houding terug naar boven. Dit citaat was moeilijk verstaanbaar op mijn tape omdat het overstemd werd door gelach en gegiechel. De laatste 'black' werd door iedereen in koor mee gescandeerd. Samengevat: er was een zekere dubbelzinnigheid aanwezig. Zo zwart leek de wereld niet terwijl ze daartoe net verklaart werd, integendeel. Het is in zeker zin de ironische toon waarmee de stelling werd geponeerd die iets over metal verklaard. Iedereen die een televisietoestel heeft, weet wel dat deze wereld gitzwarte kanten heeft. We kunnen dat wereldbeeld proberen te verdrukken, maar het is misschien beter om er mee om te gaan op een bepaalde manier. Metal gaat heel vaak over de zwar(t)e dingen des levens; metalheads herinneren constant aan deze donkere wereld. Dit gebeurt echter binnen het kader van de metalsong, die de inhoud op een bepaalde manier verpakt - ironisch, humoristisch, hyperbolisch - zodat ze aanschouwelijk en min of meer dragelijk blijft. Deze dualiteit vertaalt zich ook zuiver empirisch: je ziet een groepje mensen staan met combats, pinnen en t-shirts met daarop: *satan, blood, death* en *slaughter* die gezellige met elkaar staan te praten en lachen. De incarnatie van het ultieme, demonische kwaad staat ordinair op de bus te wachten. Ik ironiseer hier sterk, maar het zijn deze paradoxen die spelen: tegelijkertijd radicaal anders en doodgewoon zijn.

De notie van een donkere wereld en meestal ook de bijhorende verdorven mensheid kwam bij een aanzienlijk deel van mijn informanten voor. De antwoorden die erop geformuleerd werden, waren echter zeer verschillend en ook afhankelijk van de muzikale genres. Black metal zal eerder een misantropische formulering geven, terwijl death metal meer op cynisme en humor zal focussen.

4.2.1. Voorbij het individualisme

Ondanks de tegenstellingen, die soms vrij sterk zijn, zorgt metal er toch ook voor dat mensen in een sociaal netwerk terechtkomen. Met een aantal voorbeelden wil ik duidelijk maken dat metalheads ondanks tegenstellingen en een eigen invulling elkaar wel degelijk vinden. De identiteit van personen is dan wel grotendeels een individuele kwestie; er blijven voldoende elementen over die mensen met elkaar binden.

Simon gebruikte het woord *like-minded* waarmee hij op de bindingen tussen metalheads doelde. Lies, Douglas, Simon en Owen waren metalheads die samen op kot zaten. Douglas vertelde dat hij Simon vooraf wel eens gezien had, maar dat ze elkaar leerden kennen in een modderige moshpit op Rock Werchter: *and I gave him all my clothes. Well not all* (Douglas). Evenementen zijn vaak ontmoetingsplaatsen bij uitstek.

Sommige metalfans, waarvan ik in mijn veldwerk ondervond dat ze tegengestelde meningen hadden of toch een andere kijk op een zelfde genre, waren soms vrienden van elkaar. Metalheads weten elkaar meestal wel te vinden. Toen ik op de bus stond te wachten, zag ik dat twee metalfans die met elkaar aan de praat waren geraakt (later bleek één van hen Heleen te zijn). Ze namen toevallig dezelfde bus, waardoor ik ook de rest van het gesprek kon volgen. Op die manier merkte ik dat er onmiddellijk een band ontstond doordat mensen uiterlijk te kennen gaven dat ze min of meer tot dezelfde groep behoorden. Ook Britt verklaarde dat kleding een belangrijk herkenningspunt was om te weten wie er op school naar metal luisterde.

Tijdens een optreden in een jeugdhuis stonden Heleen en ik metalplaten te draaien. Toevallig waren net de leden van het schepencollege van het dorp aanwezig om iets te regelen. De voorzitter van het jeugdhuis vroeg ons om de muziek dan ook even stil te leggen omdat het die mensen zou afschrikken. Enige tellen later stond nochtans een lid van het schepencollege een praatje met ons te maken. Hij vertelde dat hij zelf was opgegroeid met metal en hard rock en vroeger ook meer naar aanverwante gelegenheden ging dan naar reguliere fuiven. Op een onverwachte manier schepte de muziek een band tussen mensen en was het een teken van herkenning dat onmiddellijk een conversatie op gang bracht.

Hans (Metalzone Baal) zei dat hij de indruk had dat metalfans vroeger een meer coherente groep waren, waarin iedereen elkaar kende. Bij hem zelf was het ook allemaal begonnen met een hechte groep van vrienden op school. Zijn winkel, echter, begon na een tijdje ook de functie van verzamelplaats te krijgen. Opvallend was dat er zowel in Metalzone Leuven als Baal stoeltjes staan - meestal aan de toog - die de klanten de mogelijkheid geven om met elkaar en de uitbater praatjes te maken. Geregeld zag je ook wel eens iemand binnenwippen om even iets te komen zeggen en uitspraken als: “*tot volgende week*” tonen aan dat er wel degelijk netwerken ontstaan op die plaats. Een kleine interactie met iemand was voldoende om tot een uitgebreid gesprek over metal te komen. De verbondenheid was sterker dan een louter gemeenschappelijke interesse, die slechts een eerste aanzet vormde. Deze zaken zijn in wezen gewone winkels, maar ergens vervullen ze dus ook wel een sociale functie.

Meestal vormen metalheads gewoon kliekjes, zoals de meeste jonge mensen dat doen. Evenementen in de buurt trokken meestal ook dezelfde mensen aan, dus na een tijdje kende iedereen, elkaar wel. Door met veldwerk bezig te zijn geweest, merkte ik zelf dat vele gezichten mij bekend voorkwamen. Op die manier viel mij ook de amicaliteit op tussen mensen. Je zag een grote groep vrienden die zich wilden amuseren. Ook toen ik in het Rockcafé was, bleek bij de mensen die binnenkwamen dat er lustig gegroet en gekust werd.

Aan muziekcènes zit dikwijls ook een bepaalde regio verbonden. Zo kreeg ik vaak te horen dat het Leuvense, waar ik zelf het meest opereerde, niet echt veel voorstelde op metalgebied. Anderzijds bleek het vooral een zoektocht te zijn. Bovendien leek de situatie ook langzaam te veranderen. Toen de metalshop in Leuven opende sprak, de eigenaar twee weken na de opening al van een onverwacht succes. Op het gebied van optredens viel de regio waarin ik opereerde wel tegen. Sommige streken en cafés staan ervoor bekend om een bepaald publiek aan te trekken, zoals Heleen ook hoger al aanhaalde. Ondanks de oneindige lijst van elementen die kan verschillen tussen mensen en de individuele participatie met metal, blijft er toch nog altijd een grote coherentie bestaan. Ergens vormen metalheads dus wel één grote familie.

4.3. Casus: Black metalfans

Identiteit is geen vaste vorm die samenhangt met bepaalde muziek. Het is een soort wisselwerking tussen elementen die mensen onderscheidt van elkaar en anderen die mensen verbindt. Bij metalheads die zich bezighouden met een meer donker genre als black metal (afgekort: Bm een fan ervan: Bmer) valt deze dubbelzinnigheid en het contrast het sterkste op. Er zijn mensen die hun ideeën serieuzer nemen dan anderen. Hans vertelde dat hij ooit een belangrijke black metalmuzikant had gecommuniceerd. Een black metalfan in zijn winkel was in volle adoratie toen hij dat hoorde. Hans zelf zei over die artiest: *dat was ook maar een mens*. Aangezien een aanzienlijk aandeel van mijn informanten black metalfans waren, is het bij wijze van casus interessant te kijken welke verschillende identiteiten mensen binnen dit genre kunnen aannemen, en hoe er zowel bindingen als grenzen worden gecreëerd.

Grimm, de gitarist van de black metalgroep Demonic Empire, vertelde over satanisme het volgende: *Black metal gaat over een gevoel, satanisme betekent niks voor mij. (...) Het*

zit toch vooral in mijn kop, hoe ik er bijloop vind ik minder belangrijk (Grimm). Het is duidelijk iemand die in het dagelijkse leven weinig belang hecht er bij te lopen als een black metalfan. Toen ik vertelde over een internetforum waarop regelmatig straffe ideologische stellingen geponeerd werden, zei hij: *Dat is gewoon een 'fout' forum (...)* hij sprak vooral over puberale items en berichten (...) *als dat de metalspirit moet vertegenwoordigen?... (...)*. Hij besloot met de opmerkelijke zin: *ik leef graag*.

De zanger van de groep Covatan heeft een gelijkaardige positie. In het dagelijkse leven is hij leraar geschiedenis, maar in het weekend brult hij met corpsepaint op zijn gezicht, een fles whisky in zijn ene hand en een micro in zijn andere, zich de longen uit het lijf. Hij heeft nooit heel veel over ideologische onderwerpen gesproken, behalve toen hij mij een tekst stuurde die hij had geschreven over (Deense) cartoons die in de moslimwereld veel opschudding veroorzaakte. Voor de rest bekeek hij alles zeer luchtig. Hij liet zijn artiestennaam wel eens afkorten tot Covve. Daarnaast zei hij dat hij in zijn dorp wel eens een metalevent wilde organiseren, genaamd: *Ons moe is True*. Zelfs binnen een genre dat over het algemeen als extreem wordt gezien, is er dus plaats voor humoristische elementen of anders gezegd, alles hoeft niet doodserius te zijn. Maar sommige mensen hebben hier een heel andere kijk op:

(...) ik zie metal lik [zoals] ze bedoeld is (...) black metal that is, en da eeft nx [niks] me satanisme, drugs of bier te make noch sex (...) integendeel (...) ik veronderstel da ge al wel wa weet van het paganisme? (...) nuja, ik kan u extreme zaken late zien me ze ook verklare, en zoals ik al zei (...) kijk ikzelf ben het beu te zien hoe mijn "wereld" de zogenaamde (kinderachtige) "scene" verkracht wordt door kinderen dat denke depressief te zijn (...) me hun satan hier satan daar (...) en een mes in hun reet want das stoer (...) ik wil black metal terug elitair krijge (...) draaiende rond intelligentie (...) waardes (...) fucking respect voor alles (behalve mensen, uiteraard, en dan nog!) (...) misantropie op een NIET KINDERACHTIGE (hoe moeilijk het ook te vinde) manier (...) terug naar de roots (...) de roots van 2500 jaar geleden dan (...) want zo is de (elitaire) black metal ontstaan (...) wel, [black metal] das I van de weinige muziekgenres waar ik uitzonderingen terug vind (...) mense wiens leve bestaat uit lezen, intelligentie, natuur waardes, respect en misantropie op een volwassen niveau (Einherjar).

Ik wil dit excerpt vooral voor zichzelf laten spreken. Het chatgesprek dat ik met Einherjar voerde, omvat 31 pagina's. Het gaat hier over iemand die een heel eigen visie heeft op muziek. Een sterke ideologie is hier prominent aanwezig. Zeer opvallend is het elitarisme dat naar voren komt. In een ander gesprek liet ook hij zich, net zoals Grimm, scherp uit over de onzin die op allerlei fora wordt geplaatst. Imagebuilding door deze muziek wordt verworpen. Hij vindt dat vooral het kinderachtige karakter eruit moet. Zijn "wereld" wordt erdoor verkracht. Satan, seks, drugs (en rock 'n roll) worden uitgebannen in zijn visie. De nieuwe doelen zijn: lezen, intelligentie, natuur, waarden, respect en misantropie. De black metalfan komt hier als een zelfverklaarde intellectueel bovendien.

Dit sluit ook aan bij de eerdere vermelde notie waarin andere metalfans hun soortgenoten als dom bestempelden. De metalhead-intellectueel kwam ook bij andere mensen naar boven, weliswaar op een minder onderbouwde manier. Gesprekken met deze black metalheads hadden een heel eigen toon. De conversaties veranderden soms in ware stroom geschiedkundige feiten die meanderde in allerlei soorten onconventionele kennis: eeuwenoude culturen werden besproken, er werd aan bijbelexegese gedaan, Nietzsche, Feuerbach en de beeldenstorm passeerden de revue en dan waren er nog raadsels op Antartica en Enochiaanse geschriften. Zeer ingewikkelde en diepgravende theorieën allemaal. Waar het om gaat, is dat sommige van deze historische, filosofische en religieuze elementen - volgens deze mensen - verkeerd gebruikt worden binnen (black) metal, terwijl andere er juist van uitzonderlijk voor zijn. Het is ook van geen enkel belang of deze stellingen waar zijn of niet. Mensen vertellen deze zaken *alsof* ze waar zijn en daarin ligt de relevantie. Kennisbezit is een deel van de elitaire houding waarmee men zich van de rest wil onderscheiden.

Nog belangrijker is de wel zeer serieuze wijze waarop met muziek wordt omgegaan; de boodschap wordt het belangrijkste element. Toch valt het ook op dat deze mensen tegenover de groep dikwijls alleen staan en dat soms ook met enige fierheid toegeven. Dat bleek vooral uit hun eigen voorstelling maar strookte niet altijd met de realiteit. In deze voorbeelden vond ik persoonlijk ook het sterkst de rol van het internet terug. Zichzelf presenteren op een bepaalde manier is alom tegenwoordig, gewoon al door zich een typische naam aan te meten die om de zoveel tijd verandert. Ook de bijschriften bij de nickname van contactpersonen vertelde meestal iets over deze theorie. Vooral misantropische elementen kwamen vaak terug (zie verder).

Deze zeer doorwrochte omgang met metal komt wel voor bij enkele metalheads maar is zeker niet te veralgemenen. Zoals al eerder aan bod kwam, hebben deze mensen gedachten

en ideeën die voor veel buitenstaanders extreem en bedreigend klinken. Dat moet toch genuanceerd worden: doorheen al deze complexe elementen kwamen heel regelmatig zeer alledaagse dingen naar voren. Wat opvallend was, is dat deze mensen gereageerd hadden op een bericht dat ik op een forum had geplaatst. Ik kreeg een viertal reacties, vaak van mensen die heel graag wilde vertellen wat metal voor hen betekende. Ze hadden er dan ook een zeer concreet idee over. Ze trachtten voornamelijk een definitie van black metal te geven. Bovendien legden ze ook een claim op de authenticiteit van de muziek en zagen ze hun interpretatie ervan als de juiste.

(...) ach, het is gewoon een subcultuur als een andere, alleen één die zichzelf echt elitair vindt, terwijl de meesten, ik zeg wel de meesten van de bands het echt niet zijn (...) en dat geloof van elitarisme komt voort uit het feit dat de meeste mensen het zo contesteren en niet kunnen begrijpen (Niels).

Deze stelling is nog enigszins genuanceerd; “*ik bekijk metal zoals ze bedoeld is*”, is dat al veel minder. Legitimiteit keert ook binnen black metal zelf terug: *It [violence] is also a form of symbolic action that conveys cultural meanings, most important ideas of legitimacy* (Schröder en Schmidt, 2001, p. 8). Het gaat in dit geval niet over reëel geweld maar wel over de retoriek ervan. De strijd en oorlogselementen die in veel black metalteksten en ook in het uiterlijk (kogelriemen, camouflage) van de luisteraars opduiken, passen hierbinnen. In het deel over emoties zal deze notie opnieuw aan bod komen.

Deze vurige black metalfans waren er zeer op gesteld dat ze aan het woord kwamen. Hoe meer ze konden bijdragen hoe liever. Zowel Einherjar als Niels hadden een zeer kritische blik op wat metal is en hoe het door andere mensen werd ervaren. Ze vonden in hun muziek wel iets dat hun boeide maar tegelijk keerden ze het de rug toe. Met de ideologische zijde te benadrukken, volgden ook quasi automatisch een afwending van elk uiterlijk vertoon: *(...) als je nog eens in een metalcafé komt moet je eens kijken, het is er tegenwoordig om te doen om er onder 'metalst' uit te zien (...) wie er het meest metal uitziet, krijgt het meest respect (Niels).*

Wat ook opviel was dat deze mensen vaak naar meer underground gerichte groepen en genres luisterden zoals: NSBM, suicidal enz. Teksten waren daarom ook zeer belangrijk. Black metal is nu eenmaal een van de genres met de sterkste ideologische wortels: *(...)een black metal project [om bij te spelen] vind ik enorm moeilijk te vinden, omdat*

mensen vinden die dezelfde visie hebben in het maken van black metal [is] moeilijk [is] (ClawsofPerdition).

Doorheen de immense verschillen waren mensen op sommige vlakken toch met elkaar verbonden. Black metal wordt makkelijk in één adem met satanisme genoemd. Wanneer ik hier naar vroeg, bleek dit nooit zeer prominent aanwezig te zijn. Het werd meestal zelfs nadrukkelijk verworpen. In het bovenstaande citaat van Einherjar kwam dit al naar voren: *me hun satan hier satan daar (...)*, en ook Grimm sprak over de ridicule kant van satanisme. Satan blijkt in teksten dan toch ook vooral een poppenkastfiguur te zijn. Het is vooral een symbool binnen black metal dat staat voor een antichristelijke houding, vrijheid en rebellie tegen gevestigde normen. Ironisch genoeg heeft het een christelijke oorsprong. Black metalfans houden zich over het algemeen niet bezig met satanische offerrituelen, zwarte missen en dergelijke. Dit gebeurt hoogst uitzonderlijk. Een reportage over zogenaamd satanische moorden in Italië is hier een schrijnend voorbeeld van. De feiten zijn gebeurd, maar de reportage erover zit vol fouten. Die mening werd duidelijk gedeeld door mijn informanten: *(...) en die reportage (...) stond vol me foute (...) ma echt vol (...) sloeg op nix (...) en in heel da ding (...) moest het woord 'heavy' vervange worde door het woord 'black'* (Demorg). Stereotiepen worden op die manier bevestigd: *(...) belachelijk é (...) geeft wel mense zoals mij (...) ne slechte naam* (Einherjar).

Ik heb hier een kleine casus gemaakt over black metalfans. Wat ik vooral wilde aantonen, is het spectrum van metalheads dat deze muziek kan beslaan. De meer (extreme) ideologische zijde kwam sterker aan bod omdat ze meer toelichting vraagt. Zoals deze mensen zelf zeiden, het gaat hier om uitzonderingen. Binnen black metal kan even goed een amusementsfactor spelen als een ideologische. Metalfans gaan er zelf mee aan de slag, *living ideas*, zoals Frith het stelde. Bovendien wordt het soms ook persoonlijk. Mensen worden ook door hun levenssfeer bepaald en niet alleen door de muziek waar ze naar luisteren. Daarom heb ik de conversaties niet doorgetrokken naar politieke ideeën, die vaak wel aan bod kwamen, maar evenzo verworpen werden. Het is dus mogelijk een identiteit te vormen rond zeer strakke ideeën maar uiteindelijk blijft dit altijd slecht een deel van een persoon. Het viel trouwens op dat het spelen van metalgoeroe ook gewoon een bepaalde houding is. Mensen laten deze personen rustig hun gang gaan, terwijl andere achter hun rug werden uitgelachen. Ik heb getracht genuanceerd met deze gegevens om te gaan. De kans bestaat immers dat mensen in een verdomhoekje worden geduwd of belachelijk worden gemaakt. Opvallende is dat door deze houding binnen de metalcultuur schijnbaar fragmentatie optreedt. Anderzijds lijken er altijd elementen te blijven bestaan die mensen

gemeenschappelijk hebben. Metal en metalheads keren graag normen en waarden om, voor sommige metalfans dienen ze nog eens omgekeerd te worden. Hierbij bestaat echter de kans dat de omgang met metal niet langer een ambigu en subjectief spel met symbolen blijft maar dat het zich opstelt als een objectief dogma. Dit is iets dat niet wordt ingegeven door de muziek maar dat ontstaat door een zeer strakke identiteit te willen opbouwen die een claim legt op de waarheid. Een andere conclusie is dat men zowel tot de groepsidentiteit van black metalfans kan behoren terwijl er voor de individuele identiteit immense onderlinge verschillen zijn. Deze casus toont aan dat de identiteit van (black) metalheads schippert tussen het afbakenen van grenzen en toch een verbondenheid behouden, tussen individuele en groepsidentiteiten.

4.4. Normen en waarden

Waar ik nog even wil op in gaan is het waarden- en normensysteem, dat vooral in bovenstaande casus al nadrukkelijk naar boven kwam. Het was opvallend dat er vaak op het gebied van seksualiteit bepaalde waarden kwamen bovendrijven. Hierin speelde een vrij sterk gender-aspect mee en wordt voor een deel ook de brug geslagen naar andere muziekgenres, vooral dan rap en hip hop. Er werd een aantal keer door heel verschillende personen beweerd dat metal een stuk vrouwvriendelijker was dan eerder genoemde genres. Deze werden scherp bekritiseerd: (...) *of er esthetiek [zit] in negers die wat over seks zitten te lullen en denigrerend doen over vrouwen, terwijl vrouwen het zelf geweldig vinden, dat laat ik in het midden* (Niels). Wouter verwoorde het als volgt: *als ik zo 'n hoes zie van een rapper die met geld staat te smijten met twee babes bij, vind ik dat veel meer mensonterend dan een ontwijd lichaam op een hoes*. Satanic angel gaf een gelijkaardige mening te kennen in het antwoord op de vraag naar de zin voor haar in metal; *muziek die niet over meisjes gaat*. Ook Heleen zette deze mening kracht bij: *Metal heeft heel andere waarden en normen wanneer ik dat vergelijk met R&B. Zeker als ik dat bekijk als vrouw*. Samengevat wordt metal gezien als vrouwvriendelijke muziek die vrouwen niet tot objecten reduceert. Hiermee samenhangend hadden bepaalde mensen een heel eigen mening op seksualiteit:

(...) niet bier, noch drugs noch seksuele lusten nog perversiteiten (...) Liefde (...) geen seks (...) Liefde (...) daar rond (...) draait de origine van black metal (Einherjar).

(...) het is echt precies of ge moet 3 keer seks in de week hebben of ge zijt geen mens, das echt boelshit (...) seksuele activiteit is tegenwoordig belangrijker dan intelligentie (Niels).

Met deze zinnen gaf Niels zijn mening op de waarden van traditionele popmuziek. Voor hem was er een duidelijk verschil tussen dit laatste en metal wat betreft het doorbreken van taboes. Hij gaf zelfmoord als voorbeeld van een taboeonderwerp dat in metal werd behandeld. Een zeer openlijke seksuele moraal werd door een gedeelte van metalfans duidelijk verworpen. Heleen sprak zich bijvoorbeeld uit tegen de vrije liefde in haar kritiek op hippies. Dit heeft dus wel degelijk iets te maken met metal, waarin andere normen aan de oppervlakte komen. Ondanks deze meningen die bij een hele reeks van mensen aan bod kwamen, moet er toch kritisch mee omgegaan worden. Sommige informanten deden tegenstrijdige uitspraken. Anderen hadden helemaal niet zo'n strakke visie op seksualiteit.

Dat deze houding naar voren kwam, was verrassend. In het verleden is er veel kritiek geweest op de seksistische houding van metal. In 1985 werd in de V.S. de PMRC (Parents' Music Resource Center) opgericht door Tipper Gore en Susan Baker om de jeugd tegen seksuele en gewelddadige elementen in rockmuziek te beschermen. Dit was van groot belang voor heavy metal, omdat net deze gezien werd als de muzikale uiting bij uitstek van perversiteiten. Ian Christe wijdt er een heel hoofdstuk aan (Christe, 2004, pp. 117- 125). Elke metalfan zal deze organisatie wel bestempelen als oerconservatief, maar toch is het niet te ontkennen dat metal wel degelijk expliciete elementen bevat¹⁶. De perceptie dat metal schadelijk is en oppervlakkig wordt begrepen door de jeugd zoals de PMRC beweerd, kan echter sterk betwijfeld worden.

Het is wel opmerkelijk dat in metal een waardesysteem wordt gevonden. In het verleden en tot op vandaag is metal juist sterk veroordeeld wegens de afwezigheid of het trachten omver te werpen van elk goed fatsoen. Dit heeft soms ook wel met de verschillende subgenres te maken. Binnen gothic (metal) spelen de componenten romantiek en erotiek een vrij belangrijke rol. In de symfonische black metal van het Britse Cradle of Filth komen heel veel erotiserende vrouwbeelden voor, songtitels als: Nymphetamine en Gilded

¹⁶ Tipper Gore maakte de prachtige lijst op: The filthy fifteen, waarbij negen van de vijftien nummers als verderfelijk werden geklasseerd op basis van seksuele elementen (Christe, 2004, p. 123).

Cunt (Cradle of Filth, 2004) zijn weinig verhullend. Zoals eerder gezegd worden vrouwen binnen deze retoriek niet louter passief opgevoerd. Sommige death metalteksten maken wel expliciete combinaties tussen seks en geweld. Het bekendste voorbeeld in deze reeks is waarschijnlijk Cannibal corpse's; Fucked with a Knife (Webster, 1994). Zowel Heleen als Satanic angel luisterden naar death metal. De laatste had op een zeker moment zeer concreet een nummer naast haar nickname staan met een titel in zin van *Nailed cunt*. Heleen vond de aankondiging van Fucked with a Knife op concerten best grappig: *this one goes out to all the women out there*.

Veel mensen zullen nochtans sneller gechoqueerd zijn door dergelijke teksten dan door een rapper in zijn jacuzzi met een horde babes erbij. Maar ergens tonen deze songtitels ook aan hoe serieus of niet serieus dergelijke dingen zijn. Metalheads luisteren enerzijds naar muziek en teksten die elke vorm van moraliteit lijkt te verwerpen terwijl deze bij henzelf helemaal niet zoek blijkt te zijn. Bepaalde thema's zijn dus nooit letterlijk te begrijpen, wat evident is aangezien elk kunstwerk verschillende interpretaties en lagen kan hebben. Onder de laag immoraliteit zitten dus wel degelijk mensen met een moreel bewustzijn. In deze moraliteit zit dus dikwijls ook wel de notie van inversie.

This constellation of themes [chaos, monsters, horror, dood enz.] can be understood as the inversion of the constellation revolving around Eros in countercultural music, which emphasised images of unity (Weinstein, 1991, p. 39).

Vooraf de laatste woorden zijn belangrijk. De voorgestelde eenheid in bijvoorbeeld popmuziek wordt vaak als hypocriet ervaren. Normerend gedrag is vanuit een metalperspectief soms veel aanstootgevender.

Bovendien zijn bepaalde teksten eerder ironisch te interpreteren. Ironie kan immers gebruikt worden om bepaalde culturele verwachtingen en normen te bevragen (Fernandez en Huber, 2001, p. 3). Verder zal nog blijken dat de maatschappelijk positief geëvalueerde, goede consument door metalfans als bron van ergernis wordt ervaren (zie misantropie). Ironie is dus ook een middel om de hypocrisie van bepaalde normen te accentueren. Er is een verhaal dat ik ooit opgevangen heb dat deze ambiguïteit van moraliteit en immoraliteit goed illustreert. Amerikaanse soldaten wilde op een bom een boodschap schrijven gericht aan de vijand, ik meen mij te herinneren dat het om de Vietnamoorlog ging en de boodschap iets in de zin was van: *Fuck you Charlie*. De legerleiding was echter tegen deze immorele boodschap gekant. Bij het droppen van de bom en de schade die ze zou aanrichten werd echter geen enkel moreel vraagteken geplaatst. Deze discrepantie tussen

woord en daad vinden we ook vaak terug in metal met betrekking tot moraliteit. Geweld in metalteksten is vaak sneller veroordeeld dan geweld in de maatschappij. Metal is geen aanstoker van immoraliteit; het is er vaak een cynische reflectie op. Het is geen exclusieve protestnotie tegenover de maatschappij en de wereld. Metal behelst eerder een soort van *stiff upper lip cynisme*. Metalheads lijken zich er al bij hebben neergelegd dat de Apocalyps er aan komt of reeds begonnen is. Ze illustreren graag dat het de mens is die zijn eigen ondergang en decadentie in de hand werk door fictief mee te heulen met de donkere zijde. Fernandez en Huber (2001, p.5) geven ook een aanzet wat deze ironische/cynische houding met betrekking tot identiteit kan betekenen:

(...) the ambiguity inherent to irony (does the speaker means to be ironic or not?) allows ironist to accept or condone contradictory intentions and ambivalence about where they stand.

Geweld kan dus bevraagd worden door bijvoorbeeld oorlog te verheerlijken. Zoals Fernandez en Huber ook aanhalen, zijn er diverse standpunten waarin men zich kan plaatsen. Hierin zit ook vervat waarom metalheads met seriemoordenaars, marteling en oorlog kunnen dwepen zonder zelf een morele grens te overschrijden. Hun eigen positie valt immers niet samen met diegene die ze aanwezig stellen. (...) *Popular music (...) must be understood not to represent values but to embody them* (Frith, 1996, p. 117). Het zijn dus niet de teksten en beeldvorming die de morele krachtlijnen uitzetten. Het is de ironische omgang met, en de presentatie van, deze elementen die belangwekkend is. Metal is dan ook het medium bij uitstek waarin facetten, die maatschappelijk graag uitgevlakt worden, opnieuw bemiddeld worden. Heilige huisjes worden vaak ingetrapt om hun instabiliteit aan te tonen. Een aantal middelen wordt ingezet om op immoraliteit te reflecteren. Zo zijn bepaalde symbolen al besproken en zullen er in het verdere verloop ook elementen als overdrijving aan bod komen. Metal is dan ook een ambigu toneelstuk waarin immoraliteit de rol van moraliteit vertolkt. Uiteraard is dit ook van het genre afhankelijk. Sommige muziek draagt wel letterlijk een politiek protest of morele boodschap in zich. Dit hoeft niet noodzakelijk omarmd te worden om de muziek goed te vinden.

Dat metal choquerend kan zijn, vonden een aantal informanten juist een pluspunt (Heleen, Britt). *Dat gore gedoe is wel leuk, bovendien keurt niet iedereen het goed* (Britt). Hieruit blijkt ook een zeker genoegen om met deze inversie om te gaan. Deze heeft dikwijls ook een humoristische component. Jancovich (1992, p. 115) geeft aan dat het

overschrijden van de grenzen in body-horror door transformatie met een zeker genoegen gepaard gaat. Het biedt immers mogelijkheden zich te bevrijden van de conventionele limieten van het lichaam en het zelf. Op dezelfde wijze kunnen immorele elementen in metal gezien worden als middelen om zich (tijdelijk) elders te plaatsen. Door de omgang met verminking, bloed en geweld kan men zich tegenover de traditionele maatschappij plaatsen en haar moraliteit bevragen.

5. Emoties

Binnen antropologie is de studie van emoties sowieso problematisch. Wat exact beleefd, gevoeld wordt, is amper aan de oppervlakte te brengen. Zelfs wat mensen er zelf over zeggen is nooit een zuivere weergave. Muziek, en kunst in het algemeen, worden wel gelinkt met dit soort ervaringen. Gedeeltelijk zit het al vervat in onze muziektheorie. Wij weten dat een stuk in C klein treuriger zal klinken dan muziek in C groot. Dat zijn natuurlijk weinig toegespitste emotionele ervaringen, om die te verkrijgen is er veel meer nodig. Bovendien heeft dit ook te maken met hoe de muziek door de toeschouwer ontvangen wordt, of hoe hij ze wil ontvangen. Een goed voorbeeld, dat ons hier van pas zal komen, werd gegeven door Michelle Z. Rosaldo (1980) in haar werk over de Ilongot, een groep van koppensnellers in de Filippijnen. Een nummer van Joan Baez (een Amerikaanse folkzangeres) over de oorlog kreeg voor hen een andere invulling:

But although a sound may well evoke for many people certain themes, observations of this kind, again, seems to fall short. Baez's song protested against the war and invoked mourning, whereas for Ilongots her quivering voice was like a fluttering bangle or a twisted heart. Its beauty lay precisely in its power to stir their hearts with angry thoughts –just as mourning, for Ilongots, points not to passivity and calm but to wild violence (Rosaldo, 1980, p. 222).

Dit citaat vertelt zowel iets over de impact van een bepaald geluid als over emoties. In de eerste plaats is er een discrepantie tussen de tekst en de muziek. Het loutere geluid is duidelijk in staat verschillende betekenissen te genereren, in dit geval zelfs tegengestelde. Een andere (westerse) interpretatie legt in elk geval andere klemtonen met betrekking tot oorlog, zoals lijden en verdriet. Maar bij de gedachte aan oorlog zijn er ook emoties aan de orde die door Baez schijnbaar (voor ons) niet beantwoord of beter negatief geëvalueerd worden. Geweld en agressie zijn componenten die wel met metal in verband worden gebracht. Metal heeft vaak een meer alternatief jargon van emoties, die dikwijls ook moeilijker sociaal aanvaard worden en daardoor ook wel eens in de verdrukking dreigen te komen. Van metal zou men ook kunnen zeggen: *Its beauty lay precisely in its power to stir their [metalheads] hearts with angry thoughts (...)*. We moeten hierbij niet zozeer focussen op de boosaardige gedachten maar wel op het begrip van schoonheid, welke ook kan opengetrokken worden naar normen en moraal. De schoonheid ligt er dan misschien ook meer in dat het een plaats kan bieden aan negatieve gevoelens die anders dienen opgekropt te worden. Tegelijk verwijst het citaat naar opponerende interpretaties van een bepaald

geluid. Waar metal vaak wordt afgeschilderd als gewelddadige muziek, kan de sonische dimensie voor metalfans een veel bredere waaier van emoties omvatten. Bovendien dwingen de Ilongot hun emotionele omgang met de muziek van Joan Baez ons tot nederigheid. Ze doen ons beseffen dat we niet in staat zijn objectief te evalueren welke muziek met geweld verbonden is en welke niet. Voor mensen die aan pop- of klassieke gewend zijn, klinkt (extreme) metal inderdaad agressief, chaotisch en lijkt het van elke esthetiek verstoken. De gedachten die zij hierbij genereren zijn niet noodzakelijk dezelfde als die van metalheads, of ze hebben op zijn minst niet dezelfde verdergaande interpretatie.

Het is een onmogelijke opdracht alle diepere emotionele lagen van metal te doorgronden maar het is wel mogelijk iets te zeggen over de grotere eenheden die een rol spelen. Het is van belang hoe mensen zelf op hun emoties, in verband met metal, reflecteren. Net als bij de Ilongot staat de ervaring van de muziek centraal.

5.1. Muzikale emoties

Eerst en vooral heeft metal zoveel subgenres en categorieën dat het onmogelijk is om het met één of meerder basisemoties te verbinden. Aan de emotionele omgang met muziek blijft altijd een persoonlijk facet verbonden. Het citaat over Joan Baez toont aan dat het wel degelijk de muziek op zich is die een emotionele lading krijgt, wat niet wil zeggen dat de teksten er niet toe doen. Hierbij is het wel belangrijk te vermelden dat teksten vaak niet verstaanbaar zijn door de brutale zangtechniek. In elk geval blijkt de ervaring in eerste instantie veel meer muzikaal dan tekstueel gericht te zijn. Robert Walser heeft in zijn boek 'Running with the Devil' (1993) vooral aandacht aan de muzikale zijde van metal gewijd. Hoewel er een aantal lijnen te trekken zijn, is het toch zo goed als onmogelijk een accuraat totaalbeeld te schetsen. Sommige metal is melodieus op een klassieke manier, bijvoorbeeld power metal. Flitsende opeenvolgingen van toonladders en glasheldere arpeggio's¹⁷ razen voorbij. Meestal hoort hier ook een zang bij met een klaar en hoog bereik. Deze muziek staat sterk in contrast met bijvoorbeeld traditionele black metal die rauw en raspand is, en die uit een muzikaler eenvoudigere jargon put zodat er vaak een monotone klank doorklinkt. Ik heb gewoon twee uiterste stijlen tegenover elkaar geplaatst om aan te tonen

¹⁷Arpeggio's zijn de noten van een akkoord apart gespeeld, een akkoord wordt dus niet in een keer aangeslagen, maar elk noot ervan wordt individueel gefret en aangeslagen via een techniek die men 'sweep picking' noemt.

dat de muziek, en dus ook het emotionele spectrum, enorme verschillen kan bevatten. Hier tussenin bestaat uiteraard ook nog een heel veld van metal met eigen aandachtspunten.

Als we over metal spreken dan is op muzikaal vlak het timbre van groot belang. Het is deze klankkleur, die vaak niet begrepen wordt, die een grote rol speelt in de inhoud van nummers. Robert Walser (1993, p. 41) geeft hiervan een treffend voorbeeld:

Imagine this text being done by AC/DC, with raucous screaming and pounding: "I hear footsteps and there's no one there; I smell blossoms and the trees are bare." Now compare Frank Sinatra crooning it, backed with strings. The musical cues create very different effects: one is the frantic agony of paranoia; the other is the delicious disorientation of bourgeois love.

Het al dan niet kunnen omgaan met een bepaald geluid heeft te maken met het sensorium (zie Geurts, 2002). Mensen leren geleidelijk aan een bepaald geluid te ervaren en appreciëren. Wanneer informanten over hun inwijding in metal vertelden, toonde dit aan dat het meestal een lijn was die liep van een meer pop gerichte sound naar een meer alternatieve (zie hoger). Mensen begonnen bij Metallica en eindigden bij black metal. Dat is trouwens ook de manier waarop ik het zelf ervaren heb. Die evolutie zorgde er ook voor dat ik nu naar muziek kan luisteren zoals death metal, iets wat ik vroeger afgrijselijk klinken vond. Het is dus niet ondenkbaar dat er een soort van leer- of eerder gewenningsproces optreedt. Mensen gaan bepaalde muziek stilaan gewoon worden. Genres als death metal zijn op dit gebied zeer complex: (...) *zet Nile* [Amerikaanse death metalband met Egyptische klinkende invloeden] *op voor iemand die nooit metal hoorde, en die denken dat ge zot zijt* (Roel). Sommige metal is dus allesbehalve bevattelijke muziek. Het zijn vaak ingewikkelde kluwens waarin men zich met horten en stoten een weg moet banen. Het artikel van Harris M. Berger (1997) is hier een voorbeeld van. Hij besprak het drumwerk van een death metaldrummer. Verschillende gelaagdheden kwamen hierin naar voren. De dichte op elkaar gestapelde lage tonen van death metal vormen een soort van horror vacuum. De ervaringen op de achtergrond zijn niet afwezig in de ervaring, integendeel, ze presenteren zich slecht in een vage vorm maar spelen een essentiële rol bij de doorleefde ervaring van het geheel (Berger, 1997, p. 481).

(...) There are numerous ways in which Ziats's [drummer van Sineater bij wie hij veldwerk verrichte] drum part may be grasped in perception; in fact, the part is open to an almost endless variety of possible combinations of foregrounding and

backgrounding, conjoining and disjoining for a listener willing to experiment with perception (Berger, 1997, p. 483).

Aan deze muziek is dus ook een creatieve, actieve zijde voor de toeschouwer verbonden. Dat geldt natuurlijk niet alleen voor drums, maar ook voor zang, bas, gitaar en eventueel keyboards. Saladin, muzikant en songschrijver van de death metalband Sineater, verklaarde dat death metal een actieve beluistering vraagt. Het gaat erom door muziek met zijn emoties om te gaan en de gevoelens die hem in het leven blokkeren zo te onderzoeken en trachten te overwinnen. Men engageert zich dus in de muziek en op deze wijze krijgt ze betekenis (Berger, 1999, p. 173). Het is net door dit engagement dat sommige mensen helemaal worden meegesleept in een bepaalde muziekstijl, terwijl anderen het nauwelijks kunnen opbrengen een nummer uit te luisteren. Voor de eerste groep van mensen kan deze muziek dan ook een belangrijke emotionele rol gaan spelen. Het is trouwens ook zo dat het voor een genre als death metal allemaal vrij complex is. Andere genres die wat meer melodieuze gericht zijn, hebben soms een meer popgericht emotioneel spectrum. Zowel het tekstuele als het muzikale aspect spelen hierin een rol. Vaak wordt alleen op het eerste gefocust. De ervaringen die samenhangen met de muziek zijn minstens even belangrijk. Het is immers melodie, harmonie, ritme en timbre die de muziek stuwen. Maar zelfs een uitgebreide musicologische analyse hiervan zou niet in staat zijn de emotionaliteit van een metalsong in zijn volle glorie te vatten. In de eerste plaats omdat die emoties geen vaststaande opdruk zijn. Mensen hebben een persoonlijk emotioneel engagement met hun muziek. Die emoties kunnen ook vrij ver uit elkaar liggen. Wat voor de ene doodserieus is, heeft voor de andere een veeleer humoristische betekenis. Dit is niet noodzakelijk verbonden met verschillende karakters. Het (emotionele) moment waarop iets ervaren wordt, kan ook zijn aandeel hebben in de perceptie.

Twee informanten vertelden wat meer over de concrete emotionele omgang met muziek. Tristan, die toen ik hem interviewde nog zanger was in de death metalband The Sludge Phenomenon, zei dat hij vooral het vette geluid van metal apprecieerde, wat hij bijvoorbeeld ook in Stoner Rock terugvond. Tijdens zijn pubertijd kwam er een moment dat hij sommige metal wat te melodieuze begon te vinden; death en grind metal begonnen hem meer aan te spreken. Vooral wat hij vertelde over zijn eigen ervaringen als zanger is in deze context interessant: *Het kunnen brullen van de tekst stijgt boven de woorden uit.* Iemand had hem zelfs verteld dat hij tijdens een optreden was begonnen wenen door de muziek. Het loutere geluid is dus in staat een sterke emotionele lading te dragen. Ook de

performance, het proces van het uitvoeren, en de ervaring hiervan spelen dus een belangrijke rol. Bovendien zag ik de band zelf aan het werk en viel mij de plotse metamorfose op die mensen konden ondergaan onder invloed van metal. Als klasgenoot kende ik Tristan als een rustige persoon; in verband met zijn groep haalde hij aan dat hij vooral een *go with the flow* attitude had. Net voor het optreden had ik even met hem gepraat en hij zei, met dezelfde kalmte als altijd, dat hij helemaal geen last had van zenuwen. Dan stapt hij het podium op, zet zijn bril af en kondigt het eerste nummer aan: *Walls*. De gitaarriff start en Tristan begint wild te headbangen en rond te springen terwijl hij de ziel uit zijn lijf brult. De aankondigingen van de nummers doet hij dan weer in zijn rustige toon en een zekere ironie: *dit is een romantische liefdesliedje*. Naar het einde van de set toe springt hij zelfs van het podium en brult hij de teksten recht in het gezicht van de toeschouwers. Na het optreden zegt hij dat die manier van optreden een uitlaatklep is voor zijn frustraties. De dagdagelijkse Tristan en The Sludge Phenomenon-Tristan leken twee totaal verschillende personen te zijn. De muziek plaatst iemand temporeel in een andere wereld met alternatieve handelingen die quasi volledig geopponeerd kunnen zijn aan diegene van het dagelijkse leven.

Clawsofperdition ging ook wat dieper in op het *emotionele* aspect toen ik naar zijn muzikale voorkeuren vroeg:

(...) de extreemste bands in de Black Metal (...) Watain, Antaeus, Black Funeral, Xasthur, Nortt, Belketre (ik heb het niet puur om de agressiviteit tijdens optredens of teksten, maar ook om de emoties en gevoelens die bepaalde muziek opwekken en sfeer die ze creëren) (...) het is een uniek genre, dat de diepste gevoelens aanspreekt, gevoelens die door de maatschappij al [een] hele tijd als verkeerd [sic.] word [en] beschreven. (...) politiek (...) ik luisterd [sic.] ook wel naar NSBM (...) maar ik ben geen voorstander van het nationaal socialisme (...) of nazisme (...) Bepaalde muziek kan ik alleen beluisteren als ik alleen ben, dan pas komt de muziek volledig tot zijn recht (...) waar een sfeer gecreëerd word alsof je omgeving veranderd (...) moeilijk te beschrijven (...) de emoties variëren van agressiviteit [sic.], depressie, eenzaamheid, haat, enzoverder (...) (vraag of teksten van belang zijn) Ja (...) het gaat niet alleen om het geluid zelf natuurlijk, de boodschap die de groep probeerd [sic.] over te brengen valt te lezen in de teksten (...) bepaalde gevoelens worden versterkt, andere weg genomen (...) bij bepaalde muziek voel ik mij krachtig, krijg ik een machtsgevoel. Het gevoel van zwakheid verdwijnt. (...) Je

wordt egoïstisch bij het beluisteren van de muziek. (...) Je denkt aan jezelf, iedereen rond u is weg. (...) Jij bent superieur in de roes dat je meemaakt, alleen jij heerst en hebt controle over jezelf en je omgeving. (...) (het klinkt bijna als een soort trip?) Ja (...) waar jij controle over hebt, en je goed bij voelt, tijdens en erna (...) dat gevoel blijft na (...).

Er kwamen een heel aantal emotionele aandachtspunten naar voren in dit chatgesprek. Ten eerste wordt metal besproken als de uitverkoren plaats voor bepaalde gevoelens die elders worden verdrukt. Ook in wat Tristan zei, zagen we diezelfde emotionele impact van zich in de andere wereld te plaatsen. Clawsofperdition spreekt prominent over de “diepste” gevoelens en deze emotionele overtreffende trap wordt in de maatschappij moeilijk aanvaard. Hij vernoemt politiek maar blijft daarover in het ongewisse. Naar NSBM luisteren is voor hem duidelijk geen rede om ook de achterliggende ideologie te steunen, wat wel pleit voor het belang van de muziek op zich, voor het gevoel dat samenhangt met een bepaald geluid. Heleen vertelde mij ooit iets gelijkaardigs; ze vindt het niet erg om naar politiek getinte muziek (links of rechts) te luisteren; je hoeft de boodschap niet te bekrachtigen en bovendien begrijp je de gescramde teksten toch niet: (...) *dus uiteindelijk vind ik het spijtig dat politiek mee gemoeid is (...) het doet afbreuk aan de muziek als het uw eigen ideologie nie is terwijl de muziek daarom nie slecht is* (Heleen). Betekenissen ontstaan dus evenzeer door de zuivere muzikale ontvangst. We zouden deze omgang kunnen bekijken alsof elk nummer louter instrumentaal is, de stem meegerekend als instrument. Dat sluit ook aan bij wat Tristan als zanger vertelde (zie de link met Baez). Het is mogelijk dat Clawsofperdition dit bedoelde toen hij zei dat de maatschappij de gevoelens in metal vaak mis begreep. Maar er is uiteraard ook nog het luik van de emoties zelf: agressiviteit, depressie, eenzaamheid, haat. Dit zijn uiteraard allemaal gevoelens die door goed ingebedde burger verworpen dienen te worden en die een maatschappij alleen maar kan bekijken als afwijkend van de norm. Anderzijds zijn deze emoties vrij menselijk; we zouden depressie dan misschien wel beter als wanhoop vertalen, op haat ga ik later nog in. Metal kan in deze context gezien worden als een vrijplaats voor die emoties die traditioneel als moreel verwerpelijk worden aanzien. Maar metal is onmiddellijk de plaats waar deze negatieve emoties bemiddeld worden. Niet noodzakelijk binnen de muzikale structuur, maar alleszins in de actieve omgang ermee. Hiervoor kan verwezen worden naar de aangehaalde noodzaak om bepaalde muziek alleen te beluisteren om tot een geslaagd effect te komen. Opvallende zijn de gevoelens van macht en controle en het verdwijnen

van zwakheid die Clawsofperdition beschrijft. Jarl A. Ahlkvist maakt met betrekking tot macht en metal een onderscheid tussen physical en psycho-social metal. Het eerste benadrukt elementen als mannelijke kracht en taaiheid. Psycho-social metal focust op misbruik van macht en de bevrijdende kracht van de duistere machten (Ahlkvist, 1999, p. 130). We spreken hier in termen van deze laatste notie, de andere komt later nog even aan bod. Anderzijds is het niet noodzakelijk om ze strak te scheiden.

Clawsofperdition spreekt over egoïsme, een roes waarin de greep op jezelf en de omgeving in je eigen handen komt te liggen. De emoties die hij in de eerste plaats beschreef, zoals eenzaamheid en depressie, staan in sterk contrast met macht en controle. Hij zegt ook expliciet dat bepaalde gevoelens worden weggenomen terwijl andere worden versterkt. Het gaat hem hier niet louter om muziek die emoties opwekt maar evenzeer over een emotionele omgang met muziek. De luisteraar is geen passieve ontvanger maar een betrokken deelnemer aan de muzikale ervaring. De hernieuwde greep op zichzelf die daarna doorleeft, zouden we kunnen begrijpen als een catharsis.

Voor veel mensen zal deze houding vragen doen rijzen over de persoonlijkheid van metalfans. Nochtans beschreven de drummer (Demorg) en gitarist (Grimm) van Demonic Empire dezelfde gevoelens in hun omgang met black metal. De afzondering, muziek die dieper gaat, muziek waar je jezelf in terug vindt, iets waar andere muziek niet in slaagt. Zij benadrukten vooral de sfeer maar ook het gevoel van macht wanneer ze zelf op het podium stonden. De corpsepaint en hun charismatische frontman (Covatan), die een zeer onverschrokken houding op het podium aannam, droegen hiertoe bij. Naast het podium zijn het echter vrolijke jongens die van het leven genieten. Dit zegt ook veel over identiteit, of beter identiteiten. Het ontkracht het paradigma dat vroeger veel werd aangehaald (zie Weinstein, 1991, pp. 1-3), namelijk dat donkere muziek nu eenmaal samenhang met donkere mensen en bijhorend (immoreel) gedrag. De meeste emoties die we in metal terugvinden zijn inderdaad donker of maatschappelijk immoreel maar bovenal zijn ze menselijk. In metal krijgen die emoties die elders verdrukt worden een plaats, ook de film *Metal: A headbangers journey* (Dunn, Sam, & Scot Mcfadyen, 2006) heeft deze stelling als eindconclusie.

Het emotionele spectrum is echter niet altijd makkelijk te traceren. Bovenstaande gevallen gaven nog relatief concrete gevoelens weer. Veel mensen spreken over “die sfeer” die metal weet op te wekken. Daarin zit vaak ook een zeker ambiguïteit: (...) *ik leg een doom-metal plaat op (...) muziek komt vrij depri over, maar wil daarom niet zeggen dat ge er depri van wordt (...) maar in de plaat ligt wel een bepaald gevoel, sfeer, ...* (Roel).

Iemand anders verklaarde net het omgekeerde: *maar ik vind in mijn muziek esthetiek ja (...) fantasie niet echt, want ik hecht belang aan realisme (...) in de zin dat als een nummer depressief is, ik me ook echt depressief voel* (Niels). Weliswaar komt hier de notie van realisme naar boven en dat was dan weer iets dat beide personen deelden. Zo vertelde Roel over een moeilijke periode in zijn leven:

(...) ik vind wel dat de emoties in metal vaak dieper gaan en echter zijn dan in andere muziek (...) Ik zat toen wel in een periode dat ik mij niet honderd procent voelde, door onverwerkte toestanden met pa die paar jaar ervoor gestorven was,... (...) is dat onmiddellijk de aanleiding geweest? (...) Neen (...) maar uiteindelijk had ik in die periode ook helemaal geen boodschap aan bullshit (...) ik wilde gewoon weten van [he]t leven en van mensen waarop het stond zonder rond de pot te draaien (...) en dat kom je misschien in metal ook wel makkelijker tegen dan in andere muziek (...).

Dit zeer persoonlijke citaat verklaart metal echter als meer dan zomaar een fantasiewereld. Bovendien sprak Roel ook wat meer over geluid dan over de teksten. Ondanks de opdeling die hier gemaakt is, is het niet onbelangrijk te vermelden dat tekst en muziek moeilijk uit elkaar zijn te halen omdat ze sterk op elkaar inspelen. Hier sluit een ander citaat van Roel, over de donkere zijde in de mens, bij aan dat later nog aangehaald wordt. De kern van de zaak is echter dat metal voor sommige mensen het geluid is van een bepaalde leefwereld. Historisch ziet Weinstein deze zwenk naar meer realisme in de opkomst van thrash metal in de jaren tachtig. Zij spreekt weliswaar over de teksten: *Instead, lyrics focus on the bleak but concrete horrors of the real or possibly real world: the isolation and alienation of individuals, the corruption of those in power, and the horrors done by people to one another and to the environment* (Weinstein, 1991, p. 50). Aan deze realiteit is evenzeer een bepaald geluid verbonden. Herman Sabbe (1996, p. 138) spreekt in zijn antropologie van de Westerse muziekcultuur over: *Artistieke agressie tegen reële agressie*. Hij bespreekt in deze context het werk van de Italiaanse componist Luigi Nono, die in één van zijn werken de Vietnam-oorlog aankaart, en *Star spangled Banner* van Jimi Hendrix. Dat laatste bekijkt hij als een elektronische vertrappeling van het Amerikaanse volkslied, die als aanklacht tegen geweld moet dienen. Met betrekking tot metal is de aandacht op het luide volume en het esthetisch perspectief van belang: *de esthetiek van de gruwel: de kunst moet wel gruwelijk zijn, omdat de wereld gruwelijk is*. (Sabbe, 1996, pp. 138-139). Het is wel

belangrijk aan te halen dat metal verder reikt dan een l'art pour l'art *bruitisme*; het slaat immers een brug tussen - de voor sommige onverzoebare categorieën - kunstmuziek en popmuziek (zie bijvoorbeeld Walser, 1993, pp. 102-107).

Dit realiteitsgehalte valt ook samen met de constante paradox van metal; het contrasteert sterk met ironie, humor en overdrijving, wat bij de tekstuele analyse nog aan bod komt. Ik loop hier even vooruit om aan te tonen dat ook het geluid van metal niet ontsnapt aan een spel van ambiguïteit en ambivalentie. Metal is muzikaal dan ook een breed veld. Waar de ene groep kitscherigheid niet schuwt, is dit voor een andere volledig uit den boze. Dit vergroot natuurlijk wel de mogelijkheden tot emotionele identificatie met heavy metal. Luisteraars en muziek zijn beide zenders en ontvangers van boodschappen die ze verwerken. Emoties hangen tussen deze wisselwerking van geluid en metalhead in (zie ook Scheper Hughes N. en M.M. Lock, 1987, pp. 28-30). Ze bemiddelen in deze persoonlijke relatie, waarbij elementen uiteraard bij meerdere mensen kunnen terugkeren.

5.1.1. Muzikale appreciatie

Zowel voor teksten als muziek leggen metalfans een belangrijke klemtoon, je moet er moeite voor doen. Dit wordt vaak aangehaald als een argument om zich te opponeren tegenover andere genres en vooral commerciële popmuziek. Een metalnummer wordt dan ook geapprecieerd omwille van zijn ganse artistieke waarde. Opnieuw bemerken we hier een link met klassieke muziek. Muzikaal vakmanschap en compositie spelen een belangrijke rol in cd-besprekingen. De metalfan als muzikliefhebber is een belangrijk aspect dat vaak over het hoofd wordt gezien.

Het is zeer opvallend dat een enorm deel van de metalfans zelf de gitaar ter hand neemt. De enorme complexiteit van het genre is duidelijk niet afschrikkend maar integendeel een uitdagende stimulans. Door zelf een instrument te bespelen, vergroot echter ook de muzikale analyse en worden details belangrijker. Zelfs al gaat het om oppervlakkige gitaristen, de gitaar wordt een *instrument* van muzikale doorgronding. Door met de moeilijkheden van het gitaarspelen te worden geconfronteerd, wordt ook virtuositeit sterker geapprecieerd.

De meeste metalplaten vragen meer dan één luisterbeurt. Death metal is het duidelijkste voorbeeld van muziek die in eerste instantie een brij is en zich slechts langzaam ontvouwt. De kritiek van veel outsiders heeft dan ook te maken met onvoldoende luisterbereidheid.

Metalfans houden van een muzikale uitdaging; het moet niet allemaal hapklaar zijn. Deze insteek in de louter muzikale zijde, is ook een aanleiding voor metalfans om hun genre als superieur te beschouwen. Weliswaar is dit een aspect dat evenzeer met andere subculturen is verbonden. Metal is dan ook een muzikale passie die door zijn esthetische kenmerken geapprecieerd wordt. Het was vrij ontvullend om tijdens mijn veldwerk te concluderen dat mijn kennis van het genre vrij beperkt was. Bij een gesprek in het rockcafé was het treffend dat bij elk nummer dat er werd gedraaid er een soort van muziekquiz ontstond. *Het is die groep, dat nummer van die plaat*, en dit breidde zich dan nog uit, *en op die plaat zong die zanger mee maar de volgende was met een andere enz.* (Peter, Heleen en Wouter). Het is dan ook belangrijk te vermelden dat metal over méér gaat dan louter emoties en identiteit. De muziek *an sich* is alles behalve vrijblijvend. Dit is enigszins vanzelfsprekend, maar vanuit het onderzoek naar subculturen wordt hier wel eens overheen gekeken. Dit kan ook beschouwd worden als de brug tussen popmuziek en, de traditioneel hoger gewaardeerde, klassieke muziek. Vooral de auteur Robert Walser (1993, pp. 57-107) maakt in het hoofdstuk: *Eruptions: Heavy Metal Appropriations of Classical Virtuosity* van deze verzoening tussen metal en klassiek een punt.

Een aantal van mijn informanten (Clawsofperdition, Grimm, Niels, Heleen) vertelden dat ze regelmatig in afzondering naar een plaat gingen luisteren. Dit persoonlijk luisteren hing voor Niels ook vast met bepaalde genres van metal: (...) *terwijl de metal waar ik dan naar luister, suicidal bv, gaat net om persoonlijke emoties, niet om groepse moties (...) ik snap bv niet hoe je gezamenlijk, in een groep, naar een band als Abyssic Hate kan luisteren* (Niels). De teruggetrokkenheid stond in bepaalde gevallen dus ook in verband met de emoties die bij de muziek hoorden.

Iemand anders maakte dan weer een functioneel onderscheid tussen metal en populaire, dansbare muziek. (...) *kijk ik luister niet naar Justin Timberlake omwille van zijn genre ofzo (...) het zijn gwn [gewoon] zijn beweegbare beats (...) ge kunt daar zelfs gemakkelijk op improviseren (...) en aangezien danse men passie is, heb ik geen probleem om die 2 te combineren (...) als het gaat om het emotionele en zinvolle muziek (...) opteer ik toch voor metal (...) terwijl Justin enz meer voor het fysische is (...)* (Satanic angel) Als het over inhoud gaat wordt metal dus meer gewaardeerd dan een ander genre. Uiteenlopende muziekgenres zijn dus niet noodzakelijk onverzoenbaar maar kunnen complementair zijn.

Ook de hoger geschetste notie van het sensorium in samenspraak met het citaat van Walser over timbre (1993, p. 41) is belangrijk. Het is echter moeilijk hard te maken dat mensen daadwerkelijk leren luisteren naar een bepaalde vorm van muziek. Als een soort

van bewijs uit het ongerijmde moeten we wel inzien dat sommige mensen metal geenszins appreciëren, terwijl metalfans er zelf vol lof en met kennis van zaken over spreken. Die discrepantie moet wel ergens zijn invulling vinden. We kunnen alvast wijzen op de muzikale evolutie die mensen maakten en meestal een opgaande lijn was naar meer complexe muziek. Tristan zei dat hij door metal een rustiger mens was geworden en had leren luisteren naar andere muziek. Door metal te appreciëren kon hij opeens heel veel muziek aan.

De historiek van metal toont ook dat het genre extremer, sneller en harder wordt. Black Sabbath was in de jaren 70 nog een verschrikking terwijl we dit vandaag zelfs durven beschrijven als hard rock. Technologische innovaties hebben het geluid van metal nieuwe mogelijkheden gegeven (Walser, 1993, pp. 41-44). Deze sensoriele groei kan ook gebroken worden. In mijn veldwerk kwam wel eens het verhaal naar boven van mensen die in hun jeugd met het hardere genre à la Black Sabbath, AC/DC waren opgegroeid maar nu niet langer hielden van het vocale geluid zoals *screams* en *grunts*. Anderzijds zijn deze oudere groepen wel een aanzet voor jonge mensen om verder op zoek te gaan (zoals ook Hans de uitbater van een metalwinkel vertelde).

Ook het actief deelnemen aan het spelen van metal, in een bescheiden of meer prominente vorm, pleit voor een groeigerichte omgang met muziek. Uit een ruwe schatting bleek ongeveer 70% van mijn informanten muzikaal betrokken te zijn (zingen of een instrument bespelen).

Een bepaalde manier van horen, zien en ervaren, lijkt zijn cognitieve weerklank te vinden in de perceptie van heavy metal. Dit kan een bepaalde logica zijn om naar de werkelijkheid te kijken en deze te ervaren. Hieraan zit echter altijd een subjectieve zijde. Toch kan het begrijpen van dezelfde muziek net een bindend element vormen. In mijn gesprekken met informanten kwam een zeker genoeg naar boven over het bezitten van deze esoterische kennis (als ware het occultisme zelf). Hierbij verwijs ik naar eerdere citaten waarin een elitaire ondertoon zat (zie hoger). Er werden altijd een aantal argumenten gegeven waarom het ene of het andere genre als het hoogst werd gewaardeerd. Quasi elk genre werd door iemand als het meest uitgesproken gezien, terwijl het door iemand anders de grond werd ingeboord. Er werden, met andere woorden, ook belangrijke klemtonen gelegd binnen het genre zelf. Metal is dan ook opgedeeld in allerlei kleinere segmenten met eigen aandachtspunten en ervaringen. *Metalcorefans zijn bijvoorbeeld een stuk agressiever en zullen makkelijker een wall of death vormen, terwijl speedmetalfans al blij zullen zijn met wat headbangen, terwijl thrashers dan weer wat sneller en harder*

zullen headbanger (Wouter). Heleen vertelde eveneens dat er nog al wat verschillen zijn tussen de verschillende subgenres en hun aanhangers, zo hadden ze bijvoorbeeld eigen uitgaansplaatsen (zie hoger).

In wezen een feit divers maar te belangrijk om onvermeld te laten, was het onderzoek van de National Academy for Gifted and Talented Youth (The Independent, 21.03.2007, p. 21). Hoogbegaafde kinderen bleken metal veel meer te appreciëren dan Jazz en klassiek, die traditioneel als ‘intelligente’ genres worden bestempeld. De (politieke) boodschap maar ook de emotionaliteit (de lijfelijke brutaliteit) en esthetiek werden in het bijzonder geapprecieerd. Volgens de onderzoeker Stuart Cadwallader werkt metal vooral bij mensen met een laag zelfbeeld als een soort van catharsis voor frustraties en woede. De keuze voor heavy metal door hoogbegaafde kinderen zou er mee te maken kunnen hebben dat ze de druk die op hun schouders rust wat kunnen ontlasten. Hierbij wil ik toch even aanstippen dat de scholieren zelf ook het esthetische aspect en dus ook de muzikale appreciatie benadrukten. Het opwekken van een catharsis bezit een grote grond van waarheid maar het is eveneens belangrijk metal als intelligente muziek aan te stippen.

5.2. Teksten en beeldtaal

Metalteksten zijn vaak afgedaan als zijnde seksistisch, sadistisch, ziekelijk enz. (Zie Weinstein, 1991, pp. 1-3). Daaraan was ook onmiddellijk de angst gekoppeld dat er analoge emoties mee gepaard zouden gaan, zie bijvoorbeeld wat eerder werd gezegd over de PMRC. Vandaag de dag wordt dikwijls nog altijd gedacht dat dergelijke muziek alleen maar te maken heeft met een uiting van frustraties. Het tekstuele gamma is nochtans echt wel breed en gevarieerd. Bovendien zijn metalteksten helemaal niet oppervlakkig en hebben ze vaak een sterk poëtische inslag en taalrijkheid. Een voorbeeld hiervan vinden we bijvoorbeeld in de tekst van het nummer Lord Abortion (Midiam) van de Britse symfonische black metalband Cradle of Filth (2000). De tekst gebruikt het woord *Venus mantrap*. Dit woord is afgeleid van *Venus flytrap*, wat een vleesetende bloem is. Er worden dus soms gewoon bepaalde woorden uitgevonden, in dit geval als een erotisch statement.

Wat ook zeer populair is binnen gothic en black metal is het gebruik van oud of poëtisch engels maar ook van de volkstaal. Black metalbands hebben vanwege nationalistische interesses vaak teksten in de moedertaal. Metal heeft altijd een sterke historische inslag gehad en dit heeft alles te maken met het opwekken van een bepaalde sfeer. Ook het ganse visuele gebeuren, artwork, videoclip, shows, heeft hier altijd aandacht voor gehad.

Dit alles zorgt ervoor dat mensen een bepaalde gevoelswereld binnengeleid worden. Maar niet iedereen heeft hier zomaar toegang toe. De dodelijke ernst die aan het geschreven woord wordt gegeven, is zeker niet op metal van toepassing. Voor teksten van traditionele popmuziek gelden trouwens ook veel clichés, het boy-meets-girl-thema is ongetwijfeld het bekendste. Net zoals voor popliefhebber de ideale liefde een zeer alledaags onderwerp vormt, zijn voor de metalhead zombies, bloed, geweld en perversie geen eigenaardigheid. Utopische liefdesvoorstelling hebben evenzeer niets met de concrete realiteit te maken. Deze zijn hoogstens een hyperbolische extensie van een bepaalde gevoelssfeer. Metalfans hebben toegang tot deze morbide werelden en kunnen zich er binnen bewegen en een plaats in vinden. Outsiders zijn meestal alleen in staat er iets afstotelijks in te herkennen waar ze liefst afstand van houden. Eigenlijk gaat het om niets meer of minder dan *knowhow*, weten hoe het er aan toe gaat in deze alternatieve sfeer en wat de mogelijkheden zijn. Het is zeker zo dat mensen hierin kunnen groeien en kennis kunnen verwerven, wat niet impliceert dat iedereen er daarom toegang toe kan krijgen. Doordat mensen langzamerhand een plaats gaan innemen binnen een dergelijk discours,

gaat men er zich thuis voelen en er een eigen logica in kunnen construeren. Een wereld die zeer akelig en bevreemdend lijkt voor buitenstaanders, is dat voor metalfans niet langer meer. Het is een *pool* geworden van uiterst significante betekenissen en symbolen. Deze esoterische sfeer creëert dan ook een vruchtbare omgeving waarin alternatieve kennis meebouwt aan emoties en identiteit.

Schröder en Schmidt (2001, p. 4) zeggen in *Anthropology of Violence and Conflict* het volgende:

Conflicts are mediated by a society's cultural perception that gives specific meaning to the situation, evaluating it in basis of the experience of past conflicts, stored as objectified knowledge in a group's social memory.

Als we dit citaat in het licht van metal willen plaatsen, moeten er wel enkele kanttekeningen bij geplaatst worden. Ten eerste zijn conflicten in deze context niet zozeer gericht op een dispuut tussen mensen maar eerder op een innerlijke realiteit. Het gaat dus om een spanning binnen een persoon (waar weliswaar iemand anders verantwoordelijk voor kan zijn). Metalfans zijn een veel kleinere groep die niet noodzakelijk gebonden zijn door sociale regels. Gemeenschap en gemeenschappelijkheid zijn dus eerder arbitrair en ambigu. Toch bestaan er bindingen tussen mensen en is de herkenbaarheid van iemands identiteit iets dat mensen naar elkaar brengt (zie voorbeelden hoger). Wat de uitspraak hier relevant maakt, is de nadruk op het arsenaal van mogelijkheden om een conflict mee te bemiddelen. Hier sluit ook de notie van een sociaal geheugen bij aan. Doordat metalheads gebruik maken van gelijkaardige symbolen om hun identiteit en emotie te plaatsen, ontstaan er onderlinge bindingen. Geweld en oorlogsretoriek zijn bemiddelingstrategieën waarvan metal gebruik maakt. De notie van een sociaal geheugen verklaart eventueel ook waarom er zoveel historische elementen als fascisme, christendom en mythes worden ingezet. Dit zijn in wezen facetten van het westerse sociale geheugen. Deze notie is belangrijk omdat metalfans (meestal) ook tot deze grotere sociale eenheid behoren. Culturele elementen worden dus een subcultuur binnengebracht en krijgen op die manier nieuwe betekenissen waar emoties op een andere wijze (dan traditioneel) mee verbonden kunnen worden.

Metalteksten behouden echter wel een band met de realiteit (zie citaat hoger Weinstein, 1991 p. 50). Want zelfs vanuit fantastische, imaginaire elementen blijft vaak een link bestaan met de alledaagse - vaak grimmige - wereld en concrete emoties. Zowel fantasie

als realisme komen voor. Een instrument dat beiden naar elkaar toe brengt en eventueel doet versmelten, is de hyperbool.

5.2.1. Hyperbolen

Metalteksten maken graag gebruik van pathos en zelfs overdrijving. Ze behandelen vaak de meest extreme menselijke emoties zoals lijden, geweld en angst. Een thema dat met dit laatste samenhangt en regelmatig terugkeert in teksten, is het gevoel van beklemdheid of opsluiting. Een individu is aan een lot verbonden waaraan het hopeloos tracht te ontsnappen. Mijn hypothese hierover heeft een sterke link met de pubertijd. Deze levensfase genereert voor veel mensen immers een gevoel van onzekerheid, een zoektocht naar een identiteit en rebellie tegen ouders en school, wat dan nog bindende instituten zijn. Uiteraard kan het gevoel ergens door gedetermineerd te zijn ook later nog een rol spelen, bijvoorbeeld in de relatie tussen werknemer en baas of burger en maatschappij. Een band als Metallica heeft veel nummers aan dit thema gewijd: Master of Puppets (Hetfield, Ulrich, Burton, Hammet, 1986) (over het vasthangen aan een (drugs)verslaving), Welcome Home (Sanitarium) (Hetfield, Ulrich, Hammet, 1986) (over iemand die in een gekkenhuis zit), One (Hetfield, Ulrich, 1988) (over een soldaat die al zijn ledematen en zintuigen kwijt is door op een mijn te trappen, let op de overdrijving), Dyers Eve (Hetfield, Ulrich, Hammet, 1988) (over een kind dat door zijn ouders onder de knoet wordt gehouden) enz. Black Sabbath (Iommi, Butler, Osbourne, 1970) van Black Sabbath, Angel of death (Hanneman, 1986) van Slayer of Submerged in Boiling Flesh van Cannibal corpse (Mazurkiewicz, 2006) bevatten evenzeer deze emotie. Drugs, gekkenhuizen, oorlog en foltering zijn dus allemaal voorbeelden van hyperbolische elementen die realistische gevoelens behandelen die in quasi elk mensenleven voorkomt. Bij dit opgesloten zijn, hoort ook de schreeuw voor vrijheid die je heel vaak letterlijk in nummers hoort. Uiteraard gaat het hier om een reductie van teksten die uiteraard meerdere betekenislagen hebben. Ook in videoclipps komt regelmatig een opgesloten of vluchtende figuur voor. Zich gevangen of verstrikt voelen, is slechts één voorbeeld van een emotie die in/met metal hyperbolisch wordt ingevuld.

5.2.2. Geweld

Analytische bekeken, kunnen we achter geweld en bloed vaak de typische rock 'n roll boodschap naar de wil tot vrijheid lezen. Ook het hele satanistische discours is in veel gevallen een overdreven uiting van dit vrijheidsbegrip. De boodschap wordt in tegenstelling tot andere muziek met meer bombast, pathos en overdrijving gebracht. Metal heeft dan ook een zekere verwantschap met opera's. Het is dan ook niet verwonderlijk dat metal, door bepaalde gevoelens uit te vergroten, een catharsis kan opwekken. Deze visie kwam ook bij mijn informanten regelmatig terug (Lies, Britt). Metal was nogal dienstbaar wanneer ze, zoals ze zelf zeiden, *pissed* waren. Binnen metal werd een kader gevonden dat de mogelijkheid gaf om, om te gaan met een bepaalde (negatieve) gemoedstoestand. Door de innerlijke onrust te confronteren met de muziek kunnen de plooien opnieuw worden glad gestreken. De agressie die in metal zit, kan dus eerder als functie hebben om iemands innerlijke agressie te temperen in de plaats van dat ze deze opwekt of versterkt. Net zoals muziek in het algemeen, kan metal een belangrijke uitlaatklep vormen die inspeelt op bepaalde emoties. Het jargon van overdrijvingen heeft veelal een soort van transcendentie tot gevolg. Net doordat de grenzen van het traditionele waardesysteem zo radicaal overschreden worden, komt er ook weer ruimte voor relativering tot stand (Zie Jancovich, 1992, p. 115). Een nummer als Hammer Smashed Face (Cannibal Corpse, 1992) gaat over een act van haat ten opzichte van iemand. De gewelddadigheid waarmee het wordt uitgedrukt, overstijgt elke notie van realiteit en leunt zelf, eerder bij humor aan. Iemands gezicht met een hamer verbrijzelen, is niet meer dan een hyperbool van een haatgevoel ten opzichte van iemand. Het vernietigen van het gelaat/identiteit met geweld. Later ga ik in op de meer lichamelijke/emotionele consequenties. Gevoelens van haat en wraak zijn veelal taboeonderwerpen in onze maatschappij, die door dergelijke muziek cultureel gekaderd worden. Roel legde voor zichzelf die visie als volgt uit:

(...) En wat betreft de donkere thema's (...) ik denk dat metal en film een van de weinige bronnen zijn die deze thema's aansnijden (...) blijkbaar is het nog een zeker taboe in de maatschappij, maar langs de andere kant zijn ze (...) denk ik wel op iedereen van toepassing (...) dus iedereen zit met goede en minder goede gevoelens in zich (...) uiteindelijk is de mens al van bij zijn bestaan bezig met zich af te vragen wat nu eigenlijk goed en kwaad is,... (...) nu ja, is niet meteen de duistere kant die me aantrekt in metal, maar langs de andere kant heeft iedereen een zekere

aantrekking naar een duistere kant (...) Overal moeten mensen dat verbergen,... (...) volgens mij kan dat ook wel leiden naar een zekere frustratie waardoor er toestanden gebeuren als... (nieuws zit er vol van ;).

Geweld en agressie worden losgekoppeld van mensen omdat ze makkelijk in verband gebracht worden met onbeschaafdheid en barbarij. Onze rechtstreekse band met geweld is (gelukkig) grotendeels afgekald. Indirecte kanalen, met de televisie voorop, overspoelen ons er echter mee. Naast de media kennen we ook onze eigen gewelddadige geschiedenis met twee Wereldoorlogen en de holocaust als brandpunt. Deze gebeurtenissen hebben uiteraard een menselijke motor, fout aan de oorsprong. Het is met wat verbeelding dan ook niet moeilijk om te beseffen dat er in elk van ons een mogelijke agressor zit. Geweld heeft binnen zeer veel culturen een betekenisvolle plaats gekregen (zie *Anthropology of Violence and Conflict*: Schröder en Schmidt, 2001). Dit verwijst niet onmiddellijk naar doden en ernstig verminken, wel naar het omgaan met een moeilijk gegeven. Binnen onze eigen context wordt geweld echter zoveel mogelijk naar de taboesfeer gebannen. Toch hebben we ergens nog een band met die *duistere kant*. Onze omgang daarmee krijgt een plaats in films, games en ook muziek. Die worden geregeld scherp veroordeeld omdat veel mensen graag die kant van zichzelf zouden willen ontkennen of ervan uitgaan dat dat al gebeurd is. Onze samenleving wordt vaak afgeschilderd als uiterst vreedevol en een fenomeen als metal lijkt daarin een anomalie. Het vertelt iets dat we niet willen zien. Nochtans is geweld binnen metalteksten niet meer of minder dan een echo van iets dat al aanwezig is en altijd al aanwezig is geweest. Bijgevolg zijn metalteksten vaak nauw verbonden is met de realiteit.

Er bestaat uiteraard een grote diversiteit in de manieren waarop geweld binnen metal aanwezig is. Bepaalde teksten hebben een historische context, bijvoorbeeld het lijden en sterven binnen een oorlog. Paschendale (Smith en Harris, 2003) van Iron Maiden focust op een soldaat in de eerste wereldoorlog. Het is interessant om een dergelijk nummer als casus even onder de loep te nemen. In een epische, tien minuten durend nummer wordt een veldslag uit de eerste wereldoorlog bezongen. Het nummer wordt op een rouwende maar evenzeer rauwe manier gebracht. De live uitvoering is bombastisch aangekleed met zanger Bruce Dickinson in soldatenkledij, een realistisch uitgewerkte achtergrond van een slagveld en een intro met vallende bommen. Vanwege het feit dat het om een Britse groep gaat en de slag van Paschendale een militaire tragedie was voor Groot-Brittannië, zit er een zekere nationalistische inslag in. De tegenstanders worden niet vergeten maar het gaat toch

vooral om een Britse soldaat. Vandaar ook de directe link met de historische gebeurtenis. Binnen de tekst is er veel aandacht voor de plastische details. Ergens in een loopgraaf zitten: *Laying low in a blood filled trench*, de jonge leeftijd van vele soldaten, het zien sneuvelen van vrienden, de prikkeldraad en de modder. Men focust niet alleen op het grotere gebeuren maar gaat het ook concretiseren door close-ups van personen te maken. Een uitdrukking hierbij, die later nog concreter zal worden, is dat de tekst en muziek de luisteraar *dicht op de huid zitten*.

Swear I heard the angels cry; pray to god no more may die; so that people know the truth tell the tale of paschendale. Men wil vooral herinneren aan de dood en de gruwel en deze teneur zit in veel metalsongs, vaak zelfs meer dan de verheerlijking van de oorlog. Deze tekst roept zelfs letterlijk op tot herinnering. *Tell the tale of Paschendale*, is de regel die doorklinkt. Het gaat om een gruwelijk verhaal dat blijvend herinnerd moet worden, dus ook door Iron Maiden fans, voor wie de oorlog zeer ver verwijderd is. *Cruelty has a human heart; every man does play his part; terror of the men we kill; the human heart is hungry still*. Dit focust op het - zoals reeds hoger gestelde - menselijke potentieel voor wandaden (en de onderworpenheid hieraan). Het benadrukt het feit dat - of men nu wil of niet - het kwaad zich in elk van ons schuilhoudt. De tekst die gerugsteund worden door de dramatische muziek, herinnert niet alleen aan de oorlog, maar evoceert deze ook opnieuw zodat het gebeuren een doorleefde ervaring wordt. Bij een liveconcert kunnen de toeschouwers participeren zodat het nummer één groot koor wordt dat het verhaal van die oorlog vertelt.

De historische situering en oorlogsthematiek van de tekst is zeker geen alleenstaand geval. In *Disposable Heroes* (Hetfield, Ulrich, Hammet, 1986) bezingt Metallica eveneens het gruwelijke lot van een soldaat op het slagveld. De tekst van Slayers maniakale *Angel of Death* (Hanneman, 1986) bestaat voor het grootste deel uit een opsomming van gruwelen die de Nazi-kampartsen op hun slachtoffers toepasten. De Duitse band Sodom heeft conceptalbums gemaakt over de Vietnam-oorlog en er zijn nog tal van andere voorbeelden te geven. Metal heeft duidelijk een voorkeur om het menselijk tekortkomen onder de loep te nemen. Een narratief is één van de elementen die deel uitmaakt van gewelddadige denkbeelden (Schröder en Schmidt, 2001, p. 10):

Narratives: these keep the memory of former conflicts and the past violence in stories, either by glorifying one's own group's achievements and benefits (...) or by the perceived injustices, losses or suffering incurred by one's own group (...).

Paschendale is een duidelijk voorbeeld van deze stelling. Metal legt de focus meestal (maar niet altijd) op de later elementen: onrecht, verlies en lijden.

Nochtans komt er ook veel, zogenaamd zinloos, geweld voor in metalteksten. Het subgenre dat hier het meeste op focust is death metal. Bepaalde bands hebben er hun handelsmerk van gemaakt om zogenaamde *splatter*-, *hack and slash*-teksten te maken. Samengevat: teksten waarin zeer veel buitensporig en gruwelijk geweld wordt beschreven. Naast geweld zijn deze teksten ook vaak seksueel expliciet. De bekendste band binnen het genre is Cannibal Corpse wiens teksten vol staan met mutilatie en lijden. De beschrijvingen gebeuren op een gedetailleerde, bijna biologisch manier:

Blisters are forming all over my body now; Oozing with pus as they start to explode; fervent finality; The fumes and the vapors have perforated my lungs; Writhing and twitching from maddening pain; Why must I die like this? (Submerged in Boiling Flesh, Mazurkiewicz, 2006).

Dit fragment is een duidelijk voorbeeld van een tekst die iemand dicht op de huid zit. Het verval van een lichaam is hier in een extreme close-up aanwezig. Maar vooraleer te verdwalen in deze ziekelijke gruwel is het belangrijk het reeds geschetste belang van hyperbolen in gedachten te houden. De horror loopt immers over van de overdrijving en de afzichtelijk geschetste gruwel bevat dan ook een humoristische zijde. Het beeld van iemand die dreigt ondergedompeld te worden in een bad kokend vlees is een vrij surrealistisch, het t-shirt bij dit nummer laat duidelijk deze ironie zien. Het is geen echte mens die boven de kokende ketel hangt maar een grotesk figuurtje. De humoristische zijde van dit soort teksten wordt dus meer expliciet benadrukt. Zwarte humor dook regelmatig op bij mijn informanten. Onderschriften bij hun nicknames reflecteerde vaak op dit soort morbide humor. Heleen vertelde graag over horrorfilms en benadrukte daar altijd de humor van. Ze raakte op een keer helemaal in de wolken toen ze een patch van de death metalband Mortician had gevonden waarop zombies stonden die darmen aan het eten waren. Metalfans zijn dit soort jargon meester en kunnen er makkelijk de humor van inzien. Binnen de beeldtaal van metal speelt dit een zeer prominente rol. Veel metalmuzikanten geven zichzelf dan ook een artiestennaam die op deze donkere elementen reflecteert, maar tegelijk ook ironische knipogen maakt. Lord Worm (Cryptopsy), The Serpent King (God Dethroned) en Necrobutcher (Mayhem) zijn maar enkele voorbeelden.

Ook bij gemanipuleerde foto's van artiesten treden dergelijke mechanismen op. Muzikanten die hun eigen hoofd hebben afgesneden, nagels door hun hoofd hebben steken

of gemuteerd zijn, komen allemaal voor in cd-boekjes. Iedereen ziet dat hier een humoristische zijde aan zit maar tegelijk wordt dit alles ook gepresenteerd met een zekere ernst. Met dit soort beelden is iets zeer dubbelzinnigs aan de hand. Ze zijn misschien wel het best te vergelijken met de groteske figuurtjes die je in Middeleeuwse kunst terugvindt. Duiveltjes en monsters zijn afschrikwekkend maar tegelijk hebben ze ook een komisch voorkomen. De kaft van Ian Christie's *Sound of the Beast* (2004) bestaat niet toevallig uit een aangepast helletafereel. Heavy metal beeldtaal stelt zijn dodelijke ernst voor met grote knipoog. Ambiguïteit is een van de peilers om metal te begrijpen, dit treedt zowel binnen beeldtaal als binnen teksten op. Het is belangrijk om geen enkele van beide elementen uit het oog te verliezen. Dergelijk beelden en teksten zijn niet belachelijk, noch verwijzen ze naar letterlijke situaties. Metal biedt het kader waarin deze groteske figuren hun eigen leven kunnen leiden. Hierbij kunnen we ook de metalfans zelf plaatsen, wiens donkere identiteit daar een stek heeft. Emoties kunnen vormgegeven worden met de daar aanwezige figuren en beeldtaal. Nochtans is het eerder speelse omgang met deze elementen; personen vallen er niet mee samen. Titels van nummers en tekstcitataten worden ook vaak gebruikt om emoties vorm te geven. Het internet laat toe dat metalheads hun gevoelens op die manier uitdragen. Nicknames en bijhorende onderschriften kunnen dagelijks gewisseld worden. Daarbinnen zijn de hyperbolen al reeds toegepast. Het is meestal vrij duidelijk welke gevoelens worden aangegeven omdat de expressie zeer nadrukkelijk - maar dus ook overdreven - aangegeven is. Een aantal informanten maakten met citaten verwijzingen naar liefdesverdriet. Deze vrij algemene emotie werd aangekleed naar metalnormen. De gevoelens waren traditioneel, maar de omgang ermee gebeurde op een persoonlijke (subculturele) manier. Omgekeerd werden verliefdheden soms met een zelfde rijke beeldtaal verwoord. In gesprekken kwamen deze onderwerpen nooit op dezelfde manier naar voren. Vanuit een kritisch gezichtspunt is het internet natuurlijk een delicate bron aangezien mensen het als een soort masker kunnen gebruiken. Maar juist deze gemanipuleerde voorstellingswijze is hier van belang. Men verlaat de werkelijkheid voor een digitale realiteit waarbinnen metalretoriek in woord en beeld ten volle aan bod kan komen. De dag van vandaag is dit, naast kleding, een even belangrijke uiting van metalheads hun muzikale voorkeur geworden. In deze digitale wereld ontmoet je immers evenveel mensen als in de echte en dus ook andere metalfans. Deze tekstuele component heeft dus niet alleen de functie om binnen het kader van een metalnummer een emotie, boodschap of verhaal te vertellen. Metalfans gaan teksten ook gebruiken om zichzelf in te schrijven in een metaldiscours. Deze alternatieve wereld wordt op die manier

veruitwendigd. Uiteraard heeft niet elke stuk metaltekst dat als ondertekening gebruikt wordt een rechtstreekse link met een specifieke emotie. Het toont vooral een vertrouwdheid aan met een jargon waar iemand zijn identiteit aan leert.

5.2.3. Ambigüiteit

Metalteksten gaan dikwijls beelden beschrijven waardoor specifieke werelden en sferen worden opgewekt. Zoals gezegd wordt er in metalteksten enorm gevarieerd met taal omgegaan. Bovendien hoeven niet alle tekstelementen uit een zelfde jargon te komen, historische onderdelen kunnen aan elkaar worden gekoppeld. De traditionele heavy metal van Manowar bezingt heroïsche veldslagen met paarden, krijgers en zwaarden. Tegelijk slaagt deze band erin die hele ridderideologie ook in een rocksterrenstatus te verwerken. De wijze waarop de band in het ene nummer over paarden zingt, wordt in een ander nummer voor motorfietsen gebruikt. Hierbij kan opnieuw de link worden gelegd met de militaire kleding van metalfans. Enerzijds dossen ze zich uit als krijgers met lang haar en pinnen (geschiedenis), anderzijds als moderne soldaten met battledresses, combats en kogelriemen (hedendaags). Historische elementen worden dus gemengd met dagdagelijkse. Dezelfde ambigüiteit treedt op voor christelijke elementen binnen een tekst die antireligieus tracht te zijn. Die tegenstelling werd ook door één van mijn informanten opgemerkt. (...) *het grappigste is toch nog, mensen die de Beeldenstorm verheerlijken (...) het had geen zak te maken met geloven of niet geloven, idd, het waren protestanten, calvinisten en die geloofden mss [misschien] nog wel sterker in 'God' dan de gewone christenen* (Niels). Het is inderdaad zeer ironisch dat een extreem religieuze houding tegen de kerk de metafoor wordt voor een antireligieuze stelling. Alles is uiteraard afhankelijk van de context waarin iets geponeerd wordt. Het iconoclasm komt wel eens voor in een historische context, maar zoals gezegd, voelt metal zich niet gebonden aan de exacte historische realiteit. Het iconoclasm is inderdaad een historische gebeurtenis, maar afgezien daarvan gaat het over de vernietiging van heilige beelden. Daarom heeft het als destructief symbool ook een functie binnen bijvoorbeeld black metalteksten¹⁸. Metal eigent zich het recht toe om met deze tweespalt te spelen en het een eigen invulling te geven. Het

¹⁸ Helaas werd binnen het Noorse black metal milieu deze vernietiging ook wel eens letterlijk genomen en hebben in het begin van de jaren 90 een reeks van kerkbranden het nieuws gehaald. Zie hoofdstuk 16, *The teen terrorists of Norwegian black metal* (Christe, 2004, pp. 269-289).

gaat niet zozeer om een historische relevantie maar wel om de betekenis die eraan gegeven wordt en de sfeer die er rond hangt.

5.3. Teksten en persoonlijke emoties

Het is zeer moeilijk om iets te weten te komen over de dieperliggende emoties die optreden bij de ervaring van metal: (...) *ge kunt misschien eens proberen met hypnosessies om het diepere uit de mens naar boven te halen...* (...) stelde Roel voor. Toch kwam heel vaak het belang van teksten naar voren. De lyrische inhoud stond vaak in verband met identificatie. Dat bleek ook uit de tekstfragmenten die op het internet werden geplaatst omdat men er zichzelf mee kon identificeren. Iemand gaf mij dan ook dit antwoord op de vraag naar het belang van teksten; (...) *een tekst met inhoud of 1 waar ik me mee kan identificeren [identificeren] of een tekst tot nadenken zet (...) moet niet altijd positief zijn en soms moet et niet zijn wat het op het eerste gezicht lijkt* (Sgt. Minejumper). Net als bij het muzikale luik hechtte metalfans er veel belang aan dat er moeite moest gedaan worden om de teksten te benaderen. Metalteksten zijn meestal ook alles behalve makkelijk en gebruiken een zeer doorwrochte woordenschat. Ik beleefde de eerste persoonlijke ervaringen met metalteksten dan ook met het cd-boekje in de ene hand en een Engels woordenboek in het andere. De woorden begrijpen volstaat echter niet om teksten te kunnen vatten. Bovendien zijn er ook teksten die meer narratief en transparant zijn opgebouwd. Meestal blijft er echter een breed spectrum van interpretatiemogelijkheden open. Clawsofperdition legde mij drie zelfgeschreven teksten voor van zijn death metalband; Fractured Insanity. Eén tekst was een meer typisch, horrorgerichte death metaltekst die op extreem lijden en angst focuste. De twee andere teksten waren een heel stuk vager en lieten meer ruimte voor interpretatie. Bij de tekst Consumed by Twelve gaf de hij de volgende uitleg:

(...) het gaat over een egoïstisch persoon (...) met een vorm van autisme (...) de gates zijn de poorten naar dies [zijn] persoon z'n innerlijke (...) zijn ware zelf (...) open/enter/climb , manier om die te bereiken, die falen (...) respecteer die persoon om wat hij is...dat hij zichzelf afsluit, dan doet hij dat ook (...) die zal u daar meer om respecteren dan dat je een lukraak willekeurig persoon respecteerd [sic.] om wie hij is (...) Moonlight blinding, still see darkness (...) er mag nog zoveel positieve

invloed op die persoon uitgeoefend worden...die veranderd daar niet door (...) in welke vorm dan ook (...).

Wanneer ik echter vroeg naar de betekenis van de titel, antwoordde hij: (...) *Overall zitten er persoonlijke dingen bij (...) die niet noodzakelijk verklaarbaar zijn (...).* Zijn uitleg bevatte echter enkele lacunes. Gaat het om een concrete persoon? Deze persoonlijke elementen blijven voor de luisteraar onbekend. Op die manier zijn er verschillende interpretaties en eigen invullingen mogelijk (en noodzakelijk).

Tristan verklaarde eveneens één van zijn teksten op een sterke persoonlijke manier. Het nummer dat bij besprak, heet *Exuviate* (vervellen). Voor hem reflecteerde het op een bepaalde periode in zijn leven. Het beschreef de transformatie die hij onderging toen hij in een nieuwe omgeving kwam. De emoties waren verbonden met de cyclus van doodgaan en wedergeboorte, zoals het vervellen van een slang. Deze metafoor reflecteerde op de zeer realistische, doorleefde emoties die iemand in zijn leven ondervond. Ook de ganse performance: het brullen van de tekst - zoals in het muzikale luik beschreven - fungeerde als een emotionele praxis met een persoonlijke impact. De tekst (lyriek) en het zingen ervan (muziek) namen dus beide deel aan de emotionele ervaring.

Metalteksten zwalpen tussen realistische gevoelens en pure fantasie. Deze twee componenten werken in meerdere of mindere mate op elkaar in. Overdrijving maar ook ironie zijn elementen die ervoor zorgen dat ze vervloeien. Metal kiest vaak voor zware thema's. Veel onderwerpen zijn dingen die we liever niet zien. Metal is dan ook een medium dat zijn luisteraars tracht laten om te gaan met de onvatbare en verdrukte facetten in dit leven.

6. Metal en lichamelijkheid

6.1. De belichaamde dimensie van metal

Perception is not the mechanical reaction of the culturally nervous system to physical stimuli; it is an active, bodily achievement, informed but not determined by social context. (Berger, 1999, p. 172).

Het lichaam speelt onder verschillende omstandigheden een centrale rol in metal. Het is zowel een zender als ontvanger van betekenissen. Het lichaam is bijvoorbeeld de bron bij uitstek voor geweld en horror (Jancovich, 1992; Jones, 2002). Net als in de filmwereld heeft horror een prominente rol binnen metal, of toch zeker binnen bepaalde genres. Anderzijds is het lichaam een belangrijke actor in de beleving van metal; deze gaat veel verder dan het louter auditieve. Lichamelijke handelingen van metalfans zijn belangrijke constructiefactoren voor de belevingswereld van metal. Het is een manier om ervaringen op te doen en emoties te bemiddelen maar ook een middel om zich te positioneren en zijn identiteit door te zetten.

Binnen bepaalde genres wordt het geïdealiseerde (mannelijke) lichaam ten tonele gevoerd. (zie Walser, 1993, p. 108 e.v.; Ahlkvist, 1999, p. 130). Metal staat traditioneel bekend als een mannelijk gedomineerde cultuur.

(...) concert audiences for metal shows have been roughly gender-balanced. But metal is overwhelmingly concerned with the presenting images and confronting anxieties that have been traditionally understood as peculiar to men, through musical means that have been conventionally coded as masculine. (Walser, 1993, p. 110).

Aan deze mannelijke nadruk zit ook een belangrijk identificatie element:

Masculinity is thus socially and psychologically insecure; and its insecurity produces the need for its constant reachievement. (...) Moreover, it is not only masculinity that is insecure; no component of identity is stable or natural. Heavy metal, like all other culture, offers occasions for doing” identity work” -among other things, for “accomplishing gender” (Walser, 1993, p. 109).

Metal is inderdaad opgeladen met factoren die wijzen op machogedrag. Eerder kwamen al bepaalde black metalposes aan bod (bijvoorbeeld necro). Deze stoere, kwaadaardige houdingen correleren uiteraard met de muziek. Het lichaam wordt zo het uithangbord bij uitstek van een muzikale beleving. Deze lichaamshoudingen construeren als het ware een

schild dat een gevoel van macht geeft. Clawsofperdition focuste op dit gevoel en ook Demorg en Grimm bevestigden dit. Zij vertelden dat dit de rede was om corpsepaint te gebruiken - een wit gelaat met zwarte vegen is heel typisch voor black metal - het is een middel om even in die andere sfeer te stappen en er lijfelijk deel van uit maken. Macht en de hele sfeer werd op die manier belichaamd. Geweld en macht zijn duidelijk mannelijke categorieën - ondanks het onderscheid dat Ahlkvist (1999, p. 130) maakte. Ze worden aanwezig gesteld om even alle onzekerheden aan de kant te schuiven en een gevoel van absolute controle te creëren.

De machtsdimensie van metal wordt ook in de muziek zelf bewerkstelligd. Deena Weinstein (1991, p.23) beschrijft ze als gematerialiseerd in het volume:

The kind of power that loudness gives is a shot of youthful vitality, a power to withstand the onslaught of sound and to expand one's energy to respond to it with a physical and emotional thrust of one's own. Heavy metal's loudness is not deafening, irritating, or painful (at least to the fan), but empowering.

Ook Robert Walser¹⁹ (1993, p. 45) deelt deze mening:

Loudness mediates power enacted by the music and the listener's experience of power. Intense volume abolishes the boundaries between oneself and such representations; the music is felt within as much as without, and the body is seemingly hailed directly, subjectivity responding to the empowerment of the body rather than the other way around.

Uiteraard is volume een muzikale parameter maar toch is het hier interessanter om deze als een lichamelijke dimensie te behandelen. Het harde geluid van metal werkt immers niet alleen emotioneel maar heeft ook een rechtstreekse fysieke uitwerking. Op metal wordt niet gedanst; headbangen, crowdsurfen en moshpits bestaan eerder uit wilde bewegingen. In een moshpit wordt het lichaam letterlijk in de waag gegooid. Moshen is het wild rondspringen, trekken en duwen tegen elkaar tijdens een optreden. Het best valt dit te beschrijven als een soort van ritueel waarin geweld bemiddeld wordt. *One additional feature of violence that needs to be mentioned is its performative quality* (Schmidt en Schröder, 2001, p. 5). Moshpits, maar ook een optreden zelf, zijn opvoeringen die mogelijkheden bieden om geweld uit te drukken. Alles valt netjes binnen een afgebakend kader zodat er geen sprake is van een echte vechtpartij, ook al lijkt het daar het meest op.

¹⁹ Walser (1993, pp. 41-44) gaat ook in de op de technische vereisten en mogelijkheden die het geluid van metal bepalen.

Het is waarschijnlijk één van de meest duidelijke voorbeelden van het omgaan met lichamelijke agressiviteit in de metalcultuur. Heleen vertelde dat ze erg fier was op de blauwe plekken en verwondingen die ze opliep bij haar eerste moshpartij. Moshen is een bepaalde manier van muziekbeleving. Metal wordt op die manier belichaamd. Een nog agressievere variant hiervan is *The wall of death*, twee groepen gaan tegenover elkaar staan en stormen dan, zoals bij een middeleeuwse veldslag, op elkaar in. De keuze om hier aan deel te nemen is echter altijd vrijblijvend. Net zoals men danst op bepaalde muziek, zo maken deze elementen deel uit van de lichamelijke ervaring van metal.

Een laatste punt bij deze belichaming van muziek is het bespelen van een instrument. Instrumenten dienen bespeeld te worden met een uiterste perfectie en tegelijk een air van opperste gemak. Ook dit discours van virtuoze presentatie, snelheid en controle (macht) heeft een masculiene ondertoon. Een voorbeeld van de gevoelde intensiteit bij zangers werd al gegeven door Tristan. In andere genres worden zangers soms als het ware mannelijke diva's. Vocale kunde wordt hierbij tot het uiterste gedreven. Instrumenten worden extensies van het menselijke lichaam. Gitaren en bassen geven de mogelijkheid te spelen en zich tegelijk vrij over het podium te bewegen. Sommige keyboards worden zelfs gekanteld met de toetsen naar het publiek; een mogelijke reden is dat hierdoor de vingervlugge handbewegingen van de toetsenist, net als die van de gitarist, zichtbaar blijven. Zelfs zonder instrument blijven de bewegingen uiterst relevant; metalheads zijn dan ook fanatieke luchtgitaristen. Deze, op het eerste zicht, banale act is een duidelijke aanwijzing dat de loutere handeling (en dus zelfs de suggestie) van het gitaarspelen een belichaming is van het muzikale discours. De indrukken van muziekspelen en virtuositeit kunnen zo intens zijn dat ze gekopieerd worden.

Metal is niet alleen corporeel doordat het lichaam er geïdealiseerd wordt voorgesteld. Evenzeer is het lichaam als bron van crisis prominent aanwezig. Dit vindt net als macht aansluiting bij de belichaming van muzikale emoties. De dichotomie controle/crisis past perfect binnen het plaatje van metal als ambigu. Deze lichamelijke crisis wordt echter vaak als een maatschappelijk of postmodern probleem gelezen (Jancovich, 1992, p. 113). Het volgende hoofdstuk gaat dieper op dit onderdeel in.

De lichamelijke ervaring van metal sluit ook aan bij de traditionele opdeling van popmuziek en kunstmuziek. De intellectuele appreciatie van de hoge kunsten wordt geopponeerd aan de zintuiglijke/ lichamelijke (sensual) genoegens (Frith, 1996, p. 114). Dit (cartesiaans) dualisme - lichaam en geest - gaat echter niet op voor metal. Zoals reeds aangetoond is er wel degelijk een intellectuele zijde aan verbonden. Bovendien, en

belangrijk hier, is het vermelden dat deze lichamelijke omgang met muziek niet op lager niveau dient geëvalueerd te worden. Zoals bleek uit bovenstaande voorbeelden, is het lichaam binnen metal net een belangrijke drager van betekenissen.

6.2. Het lichaam in crisis

Ik denk aan de drang waarmee sommigen zich automutileren om de ongrijpbare, onbepaalbare angst toch nog ergens te lokaliseren en met een herkenbare pijn te verbinden (Visker, 2005, p. 89).

Dit citaat geeft op een extreme manier aan hoe het lichaam als betekenisdrager kan fungeren, als spiegel van angst en pijn. In dit hoofdstuk wil ik uiteenzetten wat de betekenis van het lichaam binnen metal is (vooral death metal) in verband met extreem geweld, mutilatie en foltering. Ik heb reeds een aantal zaken vermeld over geweld in relatie tot metalteksten. Hierbij speelden vooral hyperbolen een prominente rol. Daarnaast kwam ook de lichamelijke ervaring van metal reeds ter sprake. In het hoofdstuk over teksten werd reeds de uitdrukking *kort op de huid zitten* gebruikt. Deze zal ons ook hier nog van nut zijn. Ik beschouw dit hoofdstuk als een soort van casus over metal, geweld en het lichaam, waarin tekst en muziek tot een symbiose worden gebracht. Ik wil de vraag stellen naar het (death) metalnummer dat de lichamelijke integriteit letterlijk en figuurlijk bevraagt.

Geweld en het lichaam gaat vooral over mogelijkheden, wat er met ons *zou* kunnen gebeuren. Hieruit spreekt al onmiddellijk een sterke persoonlijke betrokkenheid. Uiteraard zijn er ook veel overeenkomsten met andere media zoals horrorfilms. Voor sommigen, waaronder Jancovich (1992) maar ook één van mijn informanten, Owen, gaat het niet alleen om het persoonlijke lichaam dat dreigt uit elkaar te vallen. Het is de hele (postmoderne) maatschappij die onderhevig is aan processen van gruwelijke mogelijkheden en onzekerheden. Ook Walser haalde met betrekking tot mannelijkheid het begrip onzekerheden al aan (Walser, 1993, p. 109). Voor Jancovich (1992, p. 113) zijn deze onzekerheden echter maatschappelijk gelieerd: *Concentration on the process of bodily fragmentation and transformation is a way of representing and examining the crisis of identity within contemporary society*. Ik heb echter een zekere scepsis ten opzichte van deze houding. Ten eerste lijkt het mij niet noodzakelijk om gruwel tegen het lichaam als een typisch fenomeen van het postmodernisme te bekijken. Historisch zijn mythologieën en het Christendom voorbeelden die boordevol foltering en lijden zitten. Schilderijen die

dit afbeelden zijn vaak weinig verhullend. De lichamelijke fragmentatie van heiligen en mythische figuren handelden evenzeer over grote passies, emoties. Deze toeschrijving van fragmentatie, en hier in het bijzonder de lichamelijke, is vooral theoretisch van aard, maar in de praktijk is dit moeilijk te staven zo blijkt (Strauss, 1997). Natuurlijk is het niet uitgesloten dat bepaalde individuen zich in dit kader van postmoderne fragmentatie en maatschappelijke onzekerheid wel kunnen terugvinden. Onzekerheden en de emoties die hierbij horen, zijn zeker een issue maar het lijkt mij niet noodzakelijk deze binnen een bepaald tijds kader te situeren. Ik plaats alleen vraagtekens bij de laatste drie woorden van Jancovich zijn citaat: *within contemporary society*. Het is wel zo dat bepaalde zekerheden, zoals religie, grotendeels zijn weggevallen. Ons idee dat alles beheersbaar is, maakt het oncontroleerbare moeilijker aanvaardbaar. Desalniettemin is het niet alleen de westerse wereld (waarin we metal situeren) die moet omgaan met nieuwe onzekerheden (zie bijvoorbeeld Whyte (2002) over AIDS in Afrika). In de meest negatieve visie worden subculturen - zoals metal - wel eens gezien als de kinderen van een door de postmoderniteit verkrachte maatschappij (Sardar, 1998, p. 142). In mijn optiek is metal echter geen misvormde uitwas van een tijdperk maar een artistiek en betekenisvol product. Ook het lichaam in crisis hoeft daardoor niet onmiddellijk beschouwd te worden als een maatschappelijk falen. Bovendien was er slechts één informant die met betrekking tot metal naar deze postmoderne maatschappij verwees, en dan nog veeleer vanuit een theoretisch standpunt. Anderen hadden veel meer kritiek op de als ideaal voorgestelde maatschappij en de hypocriete elementen hierbinnen. De eerder geciteerde visie op geïdealiseerde vrouwbeelden van Heleen en Satanic angel zijn hiervan voorbeelden. Dit wijst er trouwens ook op dat bepaalde normen ook voor metalfans een belangrijke rol speelden en hun muziek dus geenszins een loutere uiting van maatschappelijk verval.

Ik wil het lichaam en de fragmentatie ervan hier voorstellen als een emotioneel medium. Dit spectrum van emoties reikt van angst en pijn tot het groteske, ironische en humoristische. De lichamelijke metafoor is één van de emotionele generatoren bij uitstek voor metal (zie voor lichaamsmetaforen ook Jacobson-Widding, 1991). Muziekrecenties bijvoorbeeld maken hier gebruik van. Intense metalplaten worden wel eens beschreven als: *een mokerslag, een plaat die je tot moes beukt, een pletwals, iemand die zingt alsof hij met kokend lood gorgelt* enz. Hierbij valt op dat een gewelddadige referentie naar het lichaam niet noodzakelijk een negatieve connotatie heeft. Er is echter een wisselwerking aan de orde tussen een negatieve gevoelswereld en emoties die deze temperen. Het lichaam is hier ook de ontvanger van de (harde) muziek, wat veel meer zegt over het geluid dan over de

teksten. Dit sluit aan bij de hoger geschetste lichamelijke ervaring van metal. Ik vertrek hier uit de meer negatieve emoties zoals angst en pijn.

Wij hebben een persoonlijke band tot ons eigen lichaam maar, staan in constante communicatie met andere lichamen rondom ons. We hebben dus een notie van lichamelijkeid die ook buiten de grenzen van ons zelf opereert. Een goed voorbeeld is empathie bij het zien van iemand die pijn lijdt. We kunnen de pijn zelf niet voelen, toch kunnen we er door het lijden van iemand anders wel notie van nemen. Dit is, ondanks de afstand, voor de meeste mensen moeilijk te verdragen. Politiek werd/wordt dit gebruikt in een publieke executie, die een voorbeeld wil stellen (Scheper-Hughes en Lock, 1987, p. 26). Een lichaam - bijvoorbeeld van iemand anders - kan dus evenzeer op dat van onszelf reflecteren. Dit vindt aansluiting bij de eerder vermelde presentaties van geweld binnen onze kunstgeschiedenis. Volgens Scarry (1985, p. 4) wordt pijn nochtans niet gedeeld. Pijn vernietigt volgens haar immers de taal.

Physical pain does not simply resist language but actively destroys it, bringing about an immediate reversion to a state anterior to language, to sounds and cries a human being makes before language is learned (Scarry, 1985, pp. 4-5).

Pijn laat zich niet objectiveren in de taal. Hieraan kan echter worden toegevoegd dat er wel een poging ondernomen wordt om pijn - waar we ons niet *reëel* maar wel *potentieel* van bewust zijn - aanwezig te stellen. Het is inderdaad onmogelijk om fysieke pijn zelf te objectiveren. De angst voor deze pijn en de oorzaken kunnen echter wel ergens gesitueerd worden, in/op het lichaam. Het lichaam en zijn onderdelen zijn in staat deze pijn gedeeltelijk te *triggeren*. Het lichaam is de bron bij uitstek van deze morbide potentie. Scarry's citaat biedt eventueel ook een verklaring voor zangtechnieken als screamen en grunten. Hierbij is de stem veeleer een (gruwelijk klinkend) instrument dan een talig medium.

Ons lichaam is onze meest private plaats, ons laatste schuilplaats. Wanneer deze door gewelddadige processen wordt gepenetreerd, worden de grenzen die een stabiel zelf garanderen, opgeheven (Jancovich, 1992, p. 113). Volgens Jancovich (1992, p. 113) vrezen mensen dit verlies van controle over hun lichaam en proberen ze de grenzen tussen hun lichaam en de buitenwereld te behouden. Deze theorie met betrekking tot horrorfilms (specifiek body-horror) gaat over het in crisis brengen van onze identiteit door de aantasting van ons lichaam. Dit idee herinnert dus aan de opheffing van deze grens zodat ons zelf als het ware letterlijk een figuurlijk uit elkaar zou vallen en we ervan afgesneden

zouden raken. De voorstellingen in horrorfilms vinden zeer sterke overeenkomsten met de presentaties in metal.

Angsten en pijn worden belichaamd. De eigen lichamelijke angsten worden in een ander, fictief lichaam gegoten. Darryl Jones (2002, p. 175) zegt hierover in verband met horrormaker Clive Barker:

Clive Barker (...) shares this vision of the body as the true site of horror, in it's transformation, mutilation, and pain, but also it's beauty, for Baker's characters achieve what he clearly sees as a kind of transcendence, an escape from selfhood, through their pain: 'for some of us,' Barker has written, 'monsters are welcome opportunities to be different, to act in anti-normal ways, Hideous and beautiful at the same time' (...) (citaat van Barker afkomstig uit: Barker, 1997, p. 198; zie ook Jancovich, 1992, p. 115).

Het concreet aanwezig stellen van deze gevoelens is een manier om er mee om te gaan, een omgaan met datgene waar we niet mee kunnen (maar misschien wel moeten mee) omgaan. Evenzeer geldt dit voor de omgekeerde beweging. Het potentieel tot lichamelijk verminken (het daderperspectief) krijgt een plaats toegewezen op fictieve lichamen (zie verder).

Een voorbeeld van deze belichaming is de fixatie op bloed. Sommige horrorfilms worden aangeprijsd onder het label: "met veel bloed". Death metalteksten beschrijven even graag bloederige, surrealistische taferelen. Bloed zit in elk van ons, maar blijft grotendeels verborgen. Tot op zekere hoogte is elk van ons er dan ook gealiëneerd van. Bloed behoort niet zichtbaar te worden, want dan is er iets serieus mis. De angst bestaat dan ook dat dit wel gebeurt. Die angst wordt constant geprojecteerd in gewelddadige media en op voorwerpen in deze context, zie de eerder gegeven voorbeelden van middeleeuwse wapens in een metalwinkel. Overvloedig rondspattend bloed kan in deze media gezien worden als de metafoor voor de innerlijke vreemdheid die aan de oppervlakte komt. (...) *Blood and other body fluids are the chief metaphors of emotional qualities* (Jacobson-Widding, 1991, p. 20). Bloed dat zichtbaar wordt, kan (in een westerse context) gezien worden als een immorele instantie. In wezen is bloed juist een symbool van leven (zie Scheper Hughes en Lock, 1987, p. 18). Belangrijk is de wijze waarop het gerepresenteerd wordt. Wanneer bloed zich als een afgesneden materie, wegvloeiend uit het lichaam, manifesteert, is het een symbool van dood en lijden. *The fluid and amorphous qualities of mucus blur distinctions between the inside and the outside of the body.* (Jancovich, 1992, p. 114). Bloed en slijm kunnen vanwege hun vorm dus gezien worden als mediators tussen het innerlijke en uiterlijke facet van het lichaam. Aangezien pijn niet talig te vatten is (zie

Scarry, 1985), worden bepaalde *triggers*, zoals bloed ingezet om er alsnog een reflectie op te bieden. De grenzen van het lichaam worden letterlijk lekgeslagen. Een muzikaal voorgesteld lichaam dat aan verminking en mutatie wordt onderworpen, biedt enige houvast in onze omgang met pijn en bijhorende angsten. Het wil zelf de meest radicale mogelijkheden niet uitsluiten. Enerzijds kunnen die angsten en pijn die het lichaam aantasten niet worden vergeten, anderzijds gaan die angsten er net over dat we ze niet rechtstreeks willen ervaren. Daarom maken we gebruik van een omwegje. Dit is niets meer dan het spel tussen aantrekking en afstoting. We worden heen en weer geslingerd tussen eindeloze fascinatie en een even sterke aversie. Jancovich (1992, p. 112) haalt het thema van voyeurisme²⁰ aan, maar zegt dat dit te kort doet aan de tegengestelde gevoelens van plezier en afkeer die in dergelijke (transformerende en fragmenterende) representaties van het lichaam zitten. Horror en humor gaan immers vaak hand in hand.

De gruwelijke voorstellingen kunnen tot onrealistische proporties worden opgeblazen. Hierdoor bestaat de kans dat het extreme lichamelijke geweld wordt geridiculiseerd. Hierbij doen humor en ironie hun intrede (zie ook citaat Jones, 2002, p. 175). Een ander element dat bij deze hyperbolen aan bod komt, is fantasie. Allerlei fantastische figuren en mutaties reflecteren op de desintegratie van het lichaam. Dit transformeren van het lichaam wekt niet alleen weerzin op, maar heeft ook iets amusant. De mogelijkheid wordt geboden om zich te bevrijden van de conventionele beperkingen van het lichaam en het zelf (Jancovich, 1992, p. 115). Een extreme omgang met het fictieve lichaam kan dus een catharsis tot gevolg hebben. Zoals Visker hoger aangaf, in een letterlijk voorbeeld, zo kan ook het lichaam het projectiescherm van innerlijke emoties worden in de metal. Binnen mijn veldwerk kwam dit idee zeer concreet naar voren: Heleen typeerde, binnen een chatgesprek dat ik met haar had, deze gewelddadige omgang met het lichaam in metal als een hyperbool die persoonlijk (negatieve) emoties weet te overstijgen:

(...) maar ook gewoon het gore of horror is zo'n sterke emotie (voor mij toch) dat het alle andere emoties buiten kan sluiten (...). (Ik vraag haar of ze bedoeld dat het alle andere emoties overstijgt) (...) ja en da heb ik vaak nodig als ik bv in een depressie zit en aan dingen denk waar ik triest van wordt (...) zet dan death metal op en luister naar die tekst der gaat nix bijzitten in die text dat u slechter gaat doen voelen door

²⁰ Voyeurisme in body-horror wordt in deze context vooral toegeschreven aan de sterke focus op seksueel contact en reproductie in de films van David Cronenberg (Jancovich, 1992, p. 112). Ik meen echter dat de fascinatie voor de horror op zich ook wel een voyeuristisch kantje heeft.

die emoties te versterken (...) integendeel ge word gefocust op andere emoties die het zelfs verstijgen (...) ja maar ik voel me der beter door (...). (Op de vraag of het gore geweld in death metal ook een humoristische component heeft zei ze) (...) kdenk ook wel dat da de bedoeling is (...) als ge da serieus neemt das denk ik ongezonder (...).

Ook hier is er weer ambiguïteit aanwezig. Enerzijds gaat het net over nog extremere negatieve ervaringen. Anderzijds kunnen deze juist humoristisch ervaren worden. Ook uit andere elementen van het gesprek bleek dat horror en geweld een zeer emotionele lading heeft.

De huid, de grens tussen onszelf en de buitenwereld, speelt een belangrijke rol (zie citaat Visker, 2005; en de titel van een hoofdstuk van Jones, 2002, p. 175: *Written on the body*). Men kan zeggen dat death metalteksten *kort op de huid* van de luisteraar zitten. Er is een reflectie op het doorbreken van deze huid, van buiten naar binnen of omgekeerd. Ook de chaotische, verstoorde (distorted), hyperkinetische wall of sound trekt het lichaam mee in die maalstroom van onvatbare vernietiging. De lichamelijke ervaring gaat hierbij verder dan alleen het gehoor. Horrorfilms zijn ook meer dan een louter visuele ervaring, toeschouwers krijgen er bijvoorbeeld ook kippenvel en rillingen van. Je voelt de beelden, de muziek en voelen doe je met je huid en je ganse lichaam. Zodat er een artistieke penetratie optreedt. Er is dus een doorleefde ervaring van de gepresenteerde horror. Een metalconcert wordt immers zeer lijfelijk ervaren zoals bij het begin van dit hoofdstuk bleek. Het geluid speelt ontegensprekelijk een prominente rol in de ervaring van de totale emotie. Met een concreet voorbeeld valt dit te verduidelijken: *The Frantic Pace op Dying (Once was Not)*, een nummer van de death metalband Cryptopsy (2005) bevat de tekst: *The sick, the dying, the dead, the rotting, the damned, ...the burning*. De onverstaanbare gruntsstem braakt met een hakkende staccato deze opsomming van woorden uit, zodat het geheel verkapt klinkt. De vorm bevestigt en benadrukt dus de gruwelijke tekstuele inhoud. Het zeer ritmisch aanvoelend patroon, bestendigt de onverschillig gebrachte horror. Deze plaat is in zijn geheel trouwens een uitstekend voorbeeld van het bevreemde klankpatroon dat metal kan brengen. Het drum, gitaar en zangwerk maakt zoveel hectische bokkensprongen dat de bevreemding van de muziek rechtstreeks ervaren wordt in het ganse lichaam. De luisteraar wordt constant op een dwaalspoor gezet door de technische perfect uitgevoerde chaos die hem van het ene in het andere uiterste slingert. Deze muziek bestaat bij gratie van de extreem bevreemdende lichamelijke ervaring. De teksten sluiten hier met hun

slingerbeweging tussen cynische opmerkingen en gruwelijke ernst naadloos bij aan. De combinatie van de auditieve en de lyrische component resulteren hier in een intense prikkeling van het lichaam. Om dit te ervaren is er uiteraard wel een openheid tegenover de muziek noodzakelijk en zijn meerdere luisterbeurten een must.

Onze lichamelijke oppervlakte, the social skin (Turner, 1980), vertelt ook iets over wat zich onderhuids afspeelt, zoals de persoon die door zelfverminking zijn pijn op zijn huid schrijft. Men maakt in metalteksten soms bijna biologische beschrijvingen van welk lichaamsonderdeel verpletterd of verbrijzeld wordt. Dit werd reeds aangetoond met een concreet voorbeeld (zie Submerged in Boiling Flesh). Er wordt dus amper afstand bewaard tussen het (fictieve) slachtoffer en de ontvanger. Dit extreme geweld wordt in volle nabijheid vaak zonder schroom en met een knipoog aangebracht. Toch blijft het telkens een bevreemde instantie (zie het aantal mensen die metal verafschuwen). De confrontatie met de kwetsbaarheid van ons lichaam wordt graag uit de weg gegaan. Maar op sommige plekken krijgt ze dus alsnog een plaats. De auteur Michael Jackson (1996, p. 42) geeft een voorbeeld uit de New York Times (02.27.1993, p. 10) van een brandweerman die een zwaar verbrande man met een zombie vergelijkt. In de meest extreme situaties blijkt dus toch een fictief, overdreven medium het referentiekader te zijn van hoe men ernstige emoties ervaart.

6.3. Haat en misantropie

Misantropie is letterlijk mensenhaat. Het is een ander concreet voorbeeld waarbij men gevoelens rechtstreeks op het lichaam projecteert. Meestal worden niet echt concrete mensen gehaat maar mensen binnen bepaalde maatschappelijke fenomenen. Deze houding vond ik bij verschillende informanten terug. Bij deze houding werden vooral maatschappelijke ergernissen aangegeven, de volgende citaten spreken voor zich:

*(...) reden voor mij is de stompzinnigheid van de maatschappij en gewoon de gewone man vrouw in de straat waar ik weinig tot geen respect voor kan opbrengen
(...) ergernis vooral (...) kijk gewoon eens naar reality tv (...) mensen hoe mensen zijn (...) clichématisch en onnadenkend (...)* (In een ander chatgesprek, dat ging over de ervaring van geweld en horror in death metal, zei Heleen) *gewoon verstand op nul*

en u inbeelden da ge mensen opensnijd (Op de vraag om het over haatgevoelens gaat) tegen anonieme mensen (...) want ik denk dan nie aan een bepaald persoon (Heleen).

(...) wij zijn zo (...) de uitzonderingen (...) Maar (...) we zijn slechts uitzonderingen (...) een ras (...) dat naar tschijnt "mensen" noemt (...) is juist het tegenovergestelde (...) ze verkrachten ons (...) soms zelfs letterlijk (...) hun belachelijk monotheïstisch geloof (...) hun stomme dancings (...) of belachelijke moshpits (...) hun materialisme (...) hun alcohol! (...) arg! (...) vuil worme zijnt! (...) fucking untermensche da gwn onze prachtige natuur verzieke! (...) (damn kzen me weer kwaad aant make) (...) hoe dan ook (...) das onze misantropie (...) een haat (...) die ge u ni kunt voorstelle (...) nog erger dan hitler tegenover de joden (...) nog erger dan Nero I tegenover de christenen (...) en de decadentie (...) die haat (...) is zo intens (...) zo ongelooflijk groot (...) dat we een uitlaatklep nodig hebben (...) en blijkbaar is het uitmoorden van mensen strafbaar (surprise surprise) (...) dus doen we het in muziek (...) maarja, blijkbaar is da stoer (...) en de kinderen hebben ook dat verkracht (Einherjar).

(...) ik draag haatgevoelens als [sic.] lange tijd van mijn leven, voor bepaalde personen en groepen van mensen. De teksten geven mij kracht het onder controle te houden (de ironie). In die roes slacht je die mensen af met de muziek en de teksten. Je voelt je beter, dat is de fantasie. Je in het echt over die personen kunnen plaatsen, ze aanzien als onkruid onder je voeten is de realiteit. (...) Nooit je zwak tonen tov die mensen (...) dat heerst over het grootste aantal black metal groepen ja (...)

(Op de vraag hoe die zwakke mensen gedefinieerd kunnen worden) meerendeels zij die de kudde bespelen tot het aankopen van iets, aanbrenge van een geloof door het gebruik van leugens en speculaties (...) waar ik mij imuum voor voel (...) dus plaats ik mezelf hoger dan die "kudde" (Clawsof perdition).

Net zoals ik al aantoonde met het voorbeeld van Hammer Smashed Face, is metal in het algemeen (death en black metal in het bijzonder) vaak een middel om met dit soort van extreme emoties om te gaan. Metal, zowel de teksten als het geluid, geven de mogelijkheid die emoties te kanaliseren. Uit deze drie voorbeelden bleek telkens dat men ze graag omzette in een fictief aantasten van de lichamelijke integriteit. Dit is trouwens één van de punten in het boek van Elaine Scarry (1985). Geweld en foltering zijn namelijk in staat het

zelf te vernietigen (unmaking). Daarom dat het ook in deze kwestie een zo sterke rol speelt. Het geweld wordt nooit tot concrete personen gericht zodat het dan ook veel meer gaat om een maatschappelijke ideologie. Men ergert zich aan de domheid van de mensen. Van daaruit zou er geen groter genoegen bestaan om die domheid volledig van de kaart te vegen. Uiteraard lijkt deze visie zeer radicaal en voor veel mensen waarschijnlijk zelfs gevaarlijk. Nochtans gaat het louter om een materiële, hyperbolische invulling van een bepaalde gevoelswereld. Het lichaam, en de aantasting ervan, stellen metaforisch de ultieme omverwerping van bepaalde houdingen voor. Ook al lijken sommige beschrijvingen op de wens naar een soort van genocide, de notie van bevrijding is veel prominenter aanwezig. Men wil zich graag losmaken van die elementen die als dwaasheden aanzien worden. Uiteindelijk geldt deze aanslag op het lichaam niet alleen als een uiting van emoties, het kan ook een expliciet deel uitmaken van de identiteitsvorming van metalfans. Het immorele jargon is hierin net één van de belangrijke elementen. Uit andere gespreken, met Heleen bijvoorbeeld, bleek hierin evenzeer een grote dosis en ironie aanwezig te zijn. Bovendien gaat het niet altijd over fundamentele haat tegenover een groep van mensen of tegenover een groter idee. Vaak biedt het ook mogelijkheden om kleine ergernissen en frustraties een plaats te geven. Het ganse gewelddadige discours is dus in de eerste plaats een uitvergroting en projectie van bepaalde gevoelens. Ze stellen op een hyperbolische manier (let op de overdrijvingen in de citaten) voor hoe mensen zich kunnen voelen ten opzichte van bepaalde ideeën. De dodelijke ernst van bovenstaande citaten mag niet al te letterlijk genomen worden. Een belangrijke emotie die hier vaak mee verbonden is, is het zich niet comfortabel voelen tussen bepaalde anderen. Het is dus ook een persoonlijk gevoel van andersheid dat aanleiding geeft om ze naar de anderen terug te kaatsen. We kunnen dus stellen dat een extreme beeldvorming uiting geeft aan niet zo uitzonderlijke menselijke gevoelens. Fernandez en Huber bespreken een vorm ironie die betrekking heeft op deze context:

This irony arises from the tension (if not conflict) between “platitudes” and “attitudes” in communicative interaction, the tension or conflict between what one feels socially obliged to say and to do and what one may “really” (at least at less public levels of awareness) think and feel and desire to do (Fernandez en Huber, 2001, p. 11)

Dit spanningsveld is zeer significant voor metal. Ten eerste wijst het op een innerlijke spanning die ervaren wordt. Op een, in eerste instantie, onzichtbare wijze trekt men een

grens tussen wij en zij: *'the presence of 'Others' prevents me from being totally myself'* (Laclau en Mouffe, 1985, p. 125; geciteerd in Bowman, 2001, p. 37). Er worden onverzoenbare tegenstellingen ervaren tussen zichzelf en zijn omgeving. Het verlangen naar geweld tegenover deze anderen, dat daardoor ervaren wordt, krijgt uitdrukking in ironie en overdrijvingen. Mijn informanten gaven in hoger staande citaten echter wel aan dat het om fantasie ging. Geweld kan in deze context gezien worden als de meest extreme metafoor om haatgevoelens uit te drukken. Ondanks dat het allemaal fantasie is, zijn er wel sterke linken met reële gevoelens. De handigste manier om de negatieve ervaringen te overwinnen zou gewoon zijn de andere partij buiten spel te zetten, ze te *ontmaken* (Scarry, 1985). Dit is ook zeer sterk verbonden met het, eerder aangehaalde, herwinnen van macht en controle. Bowman (Skeats, 1927, p. 594; in Bowman, 2001, p. 26) haalde trouwens aan dat een mogelijke etymologische afkomst van het engelse woord *violence* het Latijnse *uiolentus, Full of might*, zou zijn. Het verlangen naar geweld is dus sterk verbonden met het verlangen naar controle. Misanthropie en de gewelddadige metafoor die het beantwoordt, zorgen dat men op een fictieve wijze een grens kan overschrijden. Het pretenderen van deze ultieme oplossing zet het uiterste menselijke potentieel in als reactie op negatieve ervaringen en gevoelens.

Besluit

Metal heeft duidelijk een voorliefde voor duistere, vreemde en gewelddadige realiteiten. Deze elementen worden niet zomaar gevat in metalsongs, ze zijn immers menselijk. Metal is een vrijplaats waarin de donkere kanten van mensen zichzelf kunnen zijn. Deze alternatieve sfeer laat toe dat identiteiten worden gevormd en emoties worden bemiddeld. Het persoonlijke potentieel dat ermee verbonden is, doorbreekt het beeld van een homogene subcultuur. Zelfs één zelfde genre staat niet garant voor één identiteit zoals de casus van bmers aantoonde. De symbolen waaruit metal en de bijhorende kleding bestaat (schedels, bloed, oorlogsinsignes) *hebben* een betekenis en *krijgen* een betekenis door hun gebruik en plaatsing. De lezing van kleding door metalheads en niet-metalheads zorgt ervoor dat er betekenissen worden gegenereerd - zowel positieve als negatieve. Metalsymbolen dienen dus ook als een communicatiemiddel. Ze laten toe sfeer en betekenissen te belichamen.

Waar metalheads zichzelf lokaliseren kan in grote maten verschillen en is afhankelijk van de grenzen die worden getrokken. Door onderscheiding wordt het mogelijk zijn persoonlijke identiteit scherp te stellen. Het elitaire karakter dat de meeste metalfans hebben, hoeft geen onderlinge bindingen uit te sluiten. Er bestaan ideologische verschillen en gelijkenissen maar toch wordt er een bindend element behouden. Er treedt namelijk makkelijk herkenning op door kleding, maar ook door op een metalgelieerde locatie aanwezig te zijn en zo een gemeenschappelijke interesse te tonen. In tegenstelling tot alle misantropische denkbeelden is er dus wel degelijk een hoog sociaal gehalte aanwezig bij metalfans. We kunnen dus spreken van een hechte gemeenschap.

Opvallend was ook dat metalfans wel degelijk belang hechten aan waarden en normen. Dit lijkt misschien in contrast te staan met de inhoud van metal die schijnbaar elk waardesysteem verwerpt. Deze houding is vaak ironisch en dikwijls wordt het omgekeerde gezegd van wat bedoeld wordt. Immoraliteit kan dus latente moraliteit zijn.

Identiteiten en emoties zijn ook altijd omgeven door een zekere vaagheid en ambivalentie. Sommige betekenissen worden in het ongewisse gelaten en hebben meerdere interpretaties. Bovendien neemt men soms ook een tijdelijke identiteit aan, bijvoorbeeld voor een optreden. De vorm op of voor het podium aanneemt, kan radicaal verschillen van de identiteit die men in het dagelijkse leven meedraagt. Deze verschuiving of ambiguïteit van houdingen is belangrijk. Met een te strakke houding zet men zich (gewild of ongewild) buiten de groep.

Het typische geluid van metal heeft specifieke kwaliteiten. Door een actieve beluistering worden met metal sterke emoties verbonden. De meest opvallende waren deze van macht en kracht. Metalheads kunnen in de interactie met hun muziek tijdelijk bepaalde gevoelens naar boven halen. Realistische barrières die men in zijn leven ondervindt, krijgen een plaats in een artistiek medium. Metalheads hebben een sterke muzikale, of algemener gezegd artistieke, appreciatie voor hun genre. Zowel de muziek als de teksten worden meestal als belangrijk beschouwd. De kern is dat men van muziek verwacht dat er moeite moet voor gedaan worden. Er heerst een genoegen in het langzaam doorgronden van de muziek. Samen met een aantal meer formele elementen is deze quasi musicologische interesse iets dat metal linkt met klassieke muziek.

De thematische structuur van metal is niet leesbaar te maken op de wijze van betekenis en betekenaar. Metal vecht als het ware constant een duel uit tussen realiteit en fantasie en tussen waarheid en ironie: waarheden zijn tijdelijk en realiteiten worden overdreven. Metal is een alternatieve wereld waarin mensen hun eigen weg zoeken. Het is een sfeer die speelruimte biedt aan perifere gedachten en emoties en die de bijhorende persoonlijkheid een plaats geeft. In die zin kunnen we metal als een soort van ritueel beschouwen, handelingen die een moeilijke, vreemde en innerlijke gevoelsfeer een kans geven om zich aanwezig te stellen. Ook de notie van zich emotioneel te bevrijden door een catharsis kan hierbij aangehaald worden.

Het ganse lichaam wordt ingezet bij de ervaring van metal. Een groot deel van de handelingen bij optredens zoals houdingen, moshpits en luchtgitaar spelen wijzen op de belichaamde ervaring van heavy metal. Ook het aantasten van iemands lichamelijke integriteit biedt een zeer krachtig emotioneel spectrum. Het overschrijden van onze meest intieme grenzen - die van het lichaam - is een krachtige reflectie op pijn en angst. Dit gaat niet alleen gepaard met afschuw, het openbreken van ons lichaam wekt door zijn transcendentie ook een zeker genoegen op. De vernietiging van iemand zijn lichaam is een metafoor die fungeert als drager van misantropie en haatgevoelens. Dat zijn echter geen morele uitwassen maar juist zeer menselijke emoties die nood hebben aan een plaats. Het zijn meestal niet meer dan hyperbolische vormen van ongenoegen ten opzichte van menselijk wangedrag en stompzinigheid. Horror en geweld bieden de beeldspraak om deze gevoelens te kanaliseren. Ze geven metalheads de mogelijkheid zich krachtig te voelen en een gevoel van controle te hebben of te herwinnen. Op die manier is het ook een belangrijk element voor iemands identiteit. Hoewel metal in sommige gevallen uiting geeft aan vormen van verzet, kan het hiertoe niet volledig gereduceerd worden.

Samengevat: Metal is een artistiek medium: het wordt geapprecieerd vanwege zijn muzikale kunde en compositie. Ook in de teksten verlangt men vakmanschap, schoonheid en inhoud; Metal is een handelend medium: appreciaties en betekenissen komen maar tot stand wanneer men hiervoor moeite doet en in interactie treedt met de muziek; Metal is een ambigu medium: betekenissen zijn nooit een inherent gegeven, ze kunnen verschuiven en balanceren tussen verschillende uitersten. Hyperbolen en ironie zijn belangrijke elementen voor deze vaagheid. De gruwel is vaak grappig. Religieuze statement zijn antireligieus. Pacifisten dragen battledresses enz.; Metal is een lichamelijk medium: de harde muziek wordt ontvangen, beleefd maar ook geleefd. Gewelddadige lichaamsmetaforen zijn mogelijkheden om uiting te geven aan menselijke onrusten zoals angst, pijn en frustraties. Daarnaast laten ze toe om grenzen te verleggen; Metal biedt mensen nieuwe perspectieven en mogelijkheden door fictieve antwoorden te construeren op reële situaties, gevoelens en levensvragen.

Bibliografie

- Ahlkvist, Jarl A. (1999). Music and cultural analysis in the classroom: Introducing sociology through heavy metal. *Teaching Sociology*, 27, pp. 126-144.
- Arnett, Jeffrey Jensen. (1996). *Metal heads : heavy metal music and adolescent alienation*. Boulder: Westview.
- Barker, Clive. (1997). *Clive Barker's A-Z of Horror, compiled by Stephen Jones*. New York: HarperCollins.
- Berger, Harris M. (1999). Death metal tonality and the act of listening. *Popular music*, 18 (2), pp. 161-178.
- Berger, Harris M. (1997). The practice of perception: Multi-Functionality and Time in the Musical Experiences of a Heavy Metal Drummer. *Ethnomusicology*, 41 (3), pp. 464-488.
- Bowman, Glenn. (2001). The violence of identity. In Bettina E. Schmidt, & Ingo W. Schröder (reds.), *Anthropology of Violence and Conflict* (pp. 25-46). Londen en New York: Routledge.
- Christe, Ian. (2004). *The Sound of the Beast: The complete headbanging history of heavy metal*. New York: HarperCollins Publishers.
- De Meyer, Gust. (2004). *Cultuur met een kleine c*. Leuven/ Voorburg: Acco.
- De Meyer, Gust. (2006). *De beste smaak is de slechte smaak: Populaire cultuur en complexiteit*. Leuven/Voorburg: Acco.
- Fernandez, James W. en Mary Taylor Huber. (2001). The Anthropology of Irony. In Fernandez, James W., & Mary Taylor Huber (reds.), *Irony in Action: Anthropology, Practice, and the Moral Imagination* (pp. 1-37). Chicago: The University of Chicago Press.
- Frith, Simon (1996). Music and identity. In Stuart Hall en Paul Du Gay, (red.), *Questions of Cultural Identity* (pp. 108-127). Londen/ Thousand Oaks/ New Dehli: Sage publications.
- Geurts, Kathryn Lynn. (2002). Chapter Ten. Sensory experience and cultural identity. In Geurts, Kathryn Lynn (red.), *Culture and the senses: embodiment, identity and well-being in an African community* (pp. 227-250). Berkeley: University of California Press.

- Hansen, Karen Tranberg. (2004). The world in dress: anthropological perspectives on clothing, fashion and culture. *Annual Review of Anthropology*, 33 (juni), pp. 369-392.
- The Independent, (21.03.2007). Wonderkinderen luisteren naar metal. *De morgen*, p. 21.
- Jacobson-Widding, A. (1991). Subjective body, objective space –an introduction. In Jacobson-Widding, A. (red.), *Body and space. Symbolic models of unity and division in African cosmology and experience* (pp. 15-55). Stockholm: Almqvist en Wicksell International.
- Jancovich, Mark. (1992). *Horror*. Londen: B.T. Batsford cultural Ltd.
- Jones, Darryl. (2002). *Horror: A thematic history in fiction and film*. Londen: Oxford university press.
- Laclau, E. en Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a radical Democratic Politics*. Londen: Verso.
- Miles, Barry. (2003). *Hippie*. Londen: Cassell Illustrated.
- New York Times (02.27.1993). *New York Times*, p. 10.
- Reynebeau, Marc. (27.06.2006). Overstekend wild. *De Standaard*, p. 21.
- Rosaldo, Michelle Z. (1980). *Knowledge an passion: Ilongots notions of self and social live*. Cambridge, Londen, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge university press.
- Sabbe, Herman. (1996). *All that music! Een antropologie van de westerse muziekcultuur*. Leuven: Acco.
- Sardar, Ziauddin. (1998). *Postmodernism and the other: the new imperialism of Western culture*. Londen: Pluto press.
- Scarry, Elaine. (1985). *The body in pain: The making and unmaking of the world*. New York/ Oxford: Oxford university press.
- Scheper-Hughes, N. en Lock, M. M. (1987). The Mindful Body: A prolegomenon to future work in Medical Anthropology. *Medical Anthropology Quarterly*, pp. 6-41.
- Schmidt, Bettina E, Ingo W. Schröder. (2001). Introduction: Violent imaginaries and violent practices. In Bettina E. Schmidt, & Ingo W. Schröder (reds.), *Anthropology of Violence and Conflict* (pp. 1-24) Londen en New York: Routledge.
- Skeat, W. (1927). *A Concise Etymological Dictionary of the English Language*. Oxford, Clarendon Press.
- Steele, Valerie. (2001). *The Corset: A cultural history*. New Haven en Londen: Yale

University Press.

- Strauss, Claudia. (1997). Partly fragmented, partly integrated: an anthropological examination of “postmodern fragmented subjects”. *Cultural anthropology*, 12 (3), pp. 362-404.
- Turner, T. S. (1980). The social skin. In Jeremy Chrefas en Roger Lewin (reds.), *Not work alone. A cross-cultural view of activities superfluous to survival* (pp. 112-140), Cambridge: Cambridge university press.
- Van Der Speeten, Sara. (26.06.2006) Karaoke op Graspop. *De Standaard*, p. C5.
- Visker, Rudy. (2005). *Vreemd gaan en vreemd blijven: Filosofie van de multiculturaliteit*. Amsterdam: Sun.
- Wall, M. en M. Dome. (1995). *The complete guide to the music of Metallica*. Londen, New York, Sydney: Omnibus press.
- Walser, Robert. (1993). *Runing with the Devil: Power, gender and madness in heavy metal music*. Hanover/ London: University Press of New Engeland.
- Weinstein, Deena. (1991). *Heavy Metal a Cultural Sociology*. New York: Lexington Books.
- Whyte, Susan Reynolds. (2002). Subjectivity and subjunctivity: hoping for health in Eastern Uganda. In Richard Werbner (red.), *Postcolonial subjectivities in Africa* (pp. 171-190), Londen, New York: Zed books.

Films

- Dunn, Sam,& Scot Mcfadyen (Prod.) Dunn, Sam, Scot Mcfadyen en Jessica Joy Wise, (dirs.). (2006). *Metal: A headbangers journey* [Film]. Canada: Seville pictures.

Discografie

- Black Sabbath (Uitv.). (1970). War Pigs. Op Paranoid [CD]. Vertigo
- Cannibal Corpse (Uitv.). (1992). Hammer Smashed Face. Op Tomb of the Mutilated [CD]. Metal Blade Records.
- Cradle of Filth (Uitv.) (2000). Lord Abortion. Op Midian [CD]. Music For Nations.
- Cradle of Filth (Uitv.). (2004). Gilded Cunt. Op Nymphetamine [CD]. Roadrunner Records.
- Cradle of Filth (Uitv.). (2004). Nymphetamine. Op Nymphetamine [CD]. Roadrunner Records.
- Cryptopsy (Uitv.). (2005). The Frantic Pace of Dying. Op Once was Not [CD]. Hawthorne: Century Media Records.
- Hanneman (Comp.) Slayer (uitv.). (1986). Angel of Death. Op Reign in Blood [CD]. American.
- Hetfield, Ulrich, Burton, Hammett (Comp.) en Metallica (Uitv.). (1986). Master of Puppets. Op Master of Puppets [CD]. Vertigo.
- Hetfield, Ulrich, Hammett (Comp.) en Metallica (Uitv.). (1986). Welcome Home (Sanitarium). Op Master of Puppets [CD]. Vertigo.
- Hetfield, Ulrich, Hammett (Comp.) en Metallica (Uitv.). (1986). Disposable Heroes. Op Master of Puppets [CD]. Vertigo.
- Hetfield, Ulrich (comp.) en Metallica (Uitv.). (1988). One. Op ...And justice for all [CD]. Vertigo.
- Hetfield, Ulrich, Hammett (comp.) en Metallica (Uitv.). (1988). Dyers Eve. Op ...And justice for all [CD]. Vertigo.
- Lennon, J. en McCartney, P. (Comp.) en The Beatles (Uitv.). (1967). Strawberry Fields Forever. Op The Beatles/ 1967-1970 [CD]. Apple.
- Mazurkiewicz (comp.) en Cannibal Corpse (Uitv.). (2006). Submerged in Boiling Flesh. Op Kill [CD]. Metal Blade Records.
- Smith, A. en Harris. S (Comp.) en Iron Maiden (Uitv.). (2003). Paschendale. Op Death on the Road [CD]. EMI.
- Webster (comp.) en Cannibal Corpse (Uitv.). (1994). Fucked with a Knife. Op The Bleeding [CD]. Metal Blade Records.